Гәында
Кәыҵниапҳа

Асаркьа нашана

ажәеинраалақәа

Аҧҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа
2013

ББК 84(5Абх) 6-5
Кә 94

Гәында Кәытцниапҳа

Асаркьа нашана. Ажәеинраалақәа.
Апҳәынтҭшәҟәҭыжьырҭа. Аҟәа, 2013. – 336 д.

Аизга «Асаркьа нашана» Гәында Кәыҵ̄ниаҧҳа лажәеинраала ҿыцқәеи аҵ̄ыхәтәантәи ашықәсқәа рзы иаҧылҵ̄оз аҩымҭақәеи еидызкыло шәҟәуп. Уи иану ажәеинраалақәа иҵ̄аулоу аҧсихологизми, афантазиеи, иҷыдоу аритмикеи рнубаалоит, хырхарҭала афилософиатә лирика иаҵ̄анакуеит. Автор иаҳзаалыртуеит иҿыцу, даҽакы иаламҩашьо лхатә поезиатә дунеи, лхатә сахьаркыратә хәыцшьа.

© Гәында Кәытцниапҳа, 2013
© Апҳәынтҭшәҟәҭыжьырҭа, 2013

* * *

Атцх адаҟьаҿ
ухьӡ анӷылан,
Амш адаҟьаҿ –
сара сыхьӡ.
Ашәҟәы анаатуаз
ҳаипцылон, –
Ахы ытцнахуан
аӡыхь.
Амши атцхи
еиқәшәаӡомызт,
Ашәҟәы адаҟьақәарҿ
еиқәшәон.
Урҭ ргәеисыбжь
еиқәтәаӡомызт,
Са сшырзызырҩуаз
сыршон.
Ирыҩуан апстазаара
ажәабжь,
Алагамҭеи антцәамҭеи
змам.

Амши атҵхи
анеицәажәо,
Ражәа амтцәыжәҩақәа
ҿахәам.
Ахы иакәиҭуп
апсаатә еипш,
Гәыргьаҿхәашоуп
Ажәа аира!
Ашәҟәы анҩылара
са исаҭәоуп,
Уи Ашәҟәы апхьара –
уара.

* * *

Аӡы ыцәан, аццакра
иаркаран,
Аиасра иарaапсан,
ицәан
аӡиас,
Ахьышьҭраҿ игаран,
Игарызхуаз
Ан – апсабара
Анапы ӄәымшәышәқәа
рыпхара
аныруан
иахьыцәаз.
Аӡиас иадыруан
ахаан аангылашьа
шақәмыз,
Уажә ацәара –
ус еимгеимцаран,
Ианааиқәшәа аапсареи
апсшьареи,
Апсреи апсҭазаареи
анеипцыл,

Ахьааи агәыргьареи
        анеицыл,
Ианеилатцәа
        гәи лагырӡышеи,
Аӡиасгьы мҿыхар аушам.
Еизааигәаахан
        аӡиас
                апаҩқәа,
Итшәаахеит
        аӡышьтра
                изтысуаз.
Уажәраанӡа
        аамта иапысуаз,
Ибжьахеит
        уажә изымтцысуа аиҩхаа.
Еизааигәаахан
        сыпстазаара апаҩқәа –
Итшәаахеит
        сӡышьтра сызтысуаз.

* * *

Ахьеипш иагәылшәан ацәа,
Ашьыжь аншәалеит снапы.
Абжьы ҵаҕа геит ахьыҵәҵәа,
Сымш иахалеит апсы.
Аҵыс хәычҷгьы ашәа ҿнарпит,
Ашьҭыбжькәа хьрыцны икапсо,
Сымш ахаҿы аанартит,
Аҭаца леипш абла пхашьо.
«Шәҿыха!» – ҳәа Амра ҿнаҭуеит,
Арахәыцпа ахьрыц ахапсо,
Ашәахәакәа ашәҭкәа ргәызуеит,
Рӡамҩакәа збоит ишҟапшьхо.

* * *

Саныԥшылеит аамҭа асаркьа,
Иацтәи амш шьхныԥсылеит убра.
Исаҩсхьоу зегь рыцәаара збарҭоуп,
Асаркьаҿ рынхарҭоуп дара.
Ианыԥшылахьоу рылаԥшҟәа анхалеит,
Рыблаҟәа ахалеит иара,
Ицәажәон исцәыӡхьоу рыбжьала,
Иаанахәон исцәыӡхьоу рхырҿҟәа.
Зны исыхәаԥшуан бла затҵәык скылкаан,
Скылблаауа иԥшуан шәыблакы.
Снанагон аамҭа срылԥаан,
Срылкаан саргылон хазы.
Имхәашьуа аамҭа асаркьа,
Имԥсуа ахаан сыԥсы,
Аамҭа аҳәааҟәа изҭаркыз,
Иԥыххаан иҭымԥраари зны.

* * *

Атцх тцәца ҭызхуаз
иҳәыгақәа нтцәеит,
Зҳәыгақәа нтцәаз
итцх лашәхеит.
Ҳзалымтцуа ҳалоуп
атцх лашә ҳарҭ,
Мза лашак ацәаара
ҳаҟам иаҳбартә.
Лашарак зҭампцхац
ҳатцх ҳапуп,
Аҳапы лашьца атцаҿ
Абраскьыл даҳзыпшуп.
Аҳапы атца џьа икылтцәоуп,
агәыр атцеипш иҭшәоуп,
Арахәыц еипш лашарак
уа иатцган игоуп.
Иакгәышьоуп макьана
Абраскьыл ипсы ахыц,
Рытцхра даҿуп
игәашьақәа ҿыц.

Ауаҩытәыҩса игәыӷра
                иамам ҿыҳәара,
Игәы ҧнаҵәахьеит
                Абраскьылгьы ҳзыҧшра.
Агәыр аҵоуп мҩас
                нырцәи аарцәи ирыбжьоу,
Агәыр аҵа иаҵган
                  уҧсоуп иузго.

* * *

Аҽыҩқәа аапсеит,
Адәеиужь ду ишакәшоз мацара,
Адәеиужь шьҭԥааны
Инаргоит аҽқәа уахантәарак.
Амзеи аԥшеи, –
Урҭ ракәхап аҽыҩқәа зкәадырыз,
Амзеи аҽқәеи –
Аамҭа хыкәалаа знырыз.
Адәеиужь шәаҟьеит,
Ишнаргоз аҽыҩқәа ирыцәкаҳан,
Амза агәы ҭҟьеит,
Ашарԥаз ицәышӡа, аԥсы ахаҳан,
Абла иҭаԥшуа,
Адәеиужь сакара иахакнаҳауп.
Адәеиужь аапсеит, –
О, шаҟа ҽырыҩра ахҭысыз!
Азқьышықәсқәа цеит,
Адәеиужь сакара ианысны.
Ишьҭхысаа иԥыруеит, –
Аамҭа- ҽырыҩра ҳалоуп.

Есшәышықәса – ҽыҩк:
Аҽурақәа ажәҩан ихалоит.
Аҵыхәтәантәи ҳҽыҩ –
Иҽыхәоу, иҽеиқәоу,иҽызу?
Ишьхәа арбаны,
Ддәықәлахьеит амца иаҩызоу.
Адәеиужь шанхеит,
Адәеиужь – аҽыхәақәа ртәыла.
Афырҧыс дааует
Иҽыхәда иқәкны Аҧсынтәыла!

* * *

Ипымтцәо рахәыцны сатцдоуп угәыр,
Иамои нас ҳамш ахьытлаз иуӡахыр,
Ма ҳажәҩан акалтқәа ахьтцытлаз ихурҷар,
Ма ҳадгьыл бырфынлых рахәыцла иқәутцар.
Аӡахҩы иоуп изку уи агәыр,
Иамои са сзыҳәа насыпк иӡахыр.
Уи зегь реиҳа ицәанаалоу матәоуп,
Уи аматәа ушәызтцогь иушәызхуагь аӡә иоуп.
О, Аӡахҩы, цәеижьла еилазҳәаз ҳапсы,
Ажәҩан ду ҳадгьыл иазызӡахыз зны.
Шьта амш ҳацәкьаҿуп, атцх ҳацәтшәоуп,
Ҳаматәа ҿыцқәа зӡахыша дыхиоуп.

* * *

Апҭа пҟыш ласқәа зыхчну,
Аеҵә иалху ахыза зқәу,
Амреи амзеи ирыхшаз,
Дгьыли жәҩани ҧсыс ирхаз,
Ииуа амш – Анцәахша!
Дарбан хшыла узкәаба?!
Уҳауа бырлашуп, ицқьоуп,
Угьама здыскыло аҩҿоуп.
Уа уцьбарара схыҧсааӡом,
Иуеиҕьысшьогьы дҟалаӡом.
О, сымш, сыҧсҭазаара, сыҧсы
Уара иухҭнысҵоит ҽнак, мышкы!
Абраҟа аҧсҭазаара еиҳау,
Абраҟа иҳақу, идоуҳау,
Абреиҧш ҟалашам ҽацьара,
Адунеи иақәлоу Аҧсҳара.
Амреи амзеи ирыхшо,
Дгьыли жәҩани ҧсыс ирхоу, –
Уаҵәтәи умш – Аҧсынра,
Дарбан хшыла изкәаба?!

* * *

Ақәашьҭа…
Ақәашьҭыбжь…
Шьаҿакгьы снанашьҭуам,
Слымҳақәа ирҭыԥуеит:
Бзышьҭоузеи, ақәашьда?
Исымам еихсыҕьшьа,
Исымам еиқәтәашьа,
Аамҭа агәеисыбжь –
Са сгәеисыбжь агашьа.
Ақәашьҭа қәаԥыроуп,
Мааналоуп анҵашьа,
Уи иапхьаша диироуп,
Иаиуртә ныртҵәашьак.
Ақәашьҭыбжь…
Ақәеисыбжь…
Иамаӡам хкәашьа,
Слымҳақәа ирҭыԥуеит
Ахысыбжьқәа ргашьа.
Ашәышықәсқәа ирылԥны,
Иамамкәа хгашьак,

Уахьынтә лыбжьы ааҩуеит
Саҭанеи Гәашьа.
Ақәашьҭа…
Ақәашьҭыбжь…
Шьаҿакгьы снанашьҭуам,
Слымҳақәа ирҭыҩуеит:
Бзышьҭоузеи, ақәашьда?!

* * *

Аеҵә ацралан,
ажәҩан былуеит,
Ажәҩан цыблаахақәа
ҳашԟа илбаауеит.
Урҭ роуп мцажәлас
иҳамоу ҳара,
Ажәҩан цыпжәаахақәа –
иахҵәызӡыз рыцсқәа…
Атцх исцәалаӡыз
сҩызцәа пшаатәуп,
Урҭ рыхьӡқәа
аеҵә цыблаахақәа ирнуп.
Рызҿыстуеит аӡәаӡәала,
срыпхьоит маӡа,
Итцӡозеи…
Ҳмеицәажәац
ҭынч, ҳгәазхара.
Зныхгьы ҳанеипцыртц
иацы акәу цьысшьоит,
Амҩа снанылар,
испылошәа збоит…

«Амраҿ» ҳнеидтәалап
ҳнаҿыхәо каҳуак,
Ҳхақәиҭра аҳауацқьа
лбааҳдап ҿамҩак.
Адгьыли ажәҩани
ахьеивҵоу џьара,
Ашәаԥшь ацралан,
иаҿуп абылра.
Ара ҳаԥсқәа еиқәымшәаргьы,
Уаҟа ҳаиқәшәоит.
Ҳқәыԥшны наӡаӡа
«Амраҿ» ҳаанхоит.

* * *

Амза –
ашәҭ ҩежь
шәҭит уаха.
Игәылнаршәеит
аҵх асахьа.
Ақыцә еипшны
ашәахәа,
Ажәҩан ашәуан
пштәы лыпшаахла.
Иажәуан
ашәҭ ҩежь
ашәахәа.
Асаранцьи ацхеи
ргьама
Аҵх иахыскаауан
ҩапхьа.
Уареи сареи
ҿыц ҳаиқәшәама?
Ҿыц еизыбылма
ҳагәқәа?

Амза –
ашәҭ ҩежь
шәҭит уаха,
Иажәуеит
ашәҭ ҩежь
ашәахәа.

* * *

Угәы сазыӡырҩуеит еиҭа,
Еисуеит иҭамгыло аҭра.
Атҵх ианыҩуеит уи абжьы?
Са сгәы ианҩылоуп угәы абжьы.
Угәеисра ссааҭ еипш иццакуп,
Исыцәцо сҽахьысыгӡарц саҿуп.
Ҳаипҳныҩлоит аамҭеи сареи, –
Ҩ-ҽеыҩк – апсҭазаареи апсреи.
Сыпсы шҭоу сазҳәало угәы абжьоуп,
«Беиха!» – ҳәа исытҵаҳәҳәо угәы абжьоуп,
«Бҽыртҭынч!» – ҳәа снызкыло зынгьы,
Сзыжьжьо угәеисыбжь, уахагьы
Угәы сазыӡырҩеит еиҭа,
Еисуеит иҭамгыло аҭра.
Атҵх ианыҩуеит уи абжьы,
Са сгәы ианҩылоуп угәы абжьы.

* * *

Уаи, ҳаицәажәап,
сажәеинраала,
Уааи ҳаинаалап ҳамҭакы.
Уара иумоуп са сахь гәалак,
Иҳабжьалеи, ухаҵкы?
Угәы сцәыхьшәашәама
аамҭала,
Мызла иҟам ухабар?
Усахәыҭхәыҭуам бжьы хаала,
Пхызла усҭаауам сумбар.
Смыцәаӡакәа ишон суадаҿ,
Атҳх иагәылыпхон сцәашьы.
- Бара быда са сзыԥуада?
Быбҕьыц саныбтцарц бааласы!–
Убжьы исынаҭомызт ҭаха,
Слымҳа иҭаԥуан сахьцалак.
Сыбла ихгылан Ажәа асахьа,
Сахьашәак цәыртцуан сахьыпшлак.
Апсы аӡеит уажә, сажәа цәажәом,
Ажәа – ҿымтроуп сара сзы.

Сажәеинраала ҵьара игәжәажәоит,
Игәхьаанагоит са сыбжьы.
Зны сахьӡомызт уи анҵаха,
Зны иуадаҩӡан уи аҩра.
Ажәаҭыхҩы, – Ажәа асахьа
Имариамызт анҵара.
Ҳара ҳаипҵыртҵра аамҭалоуп,
Ушьҭа схылоит, усзыпшы!
Ажәа аҟынӡа ауаҩы дхаларц,
Уи иахҭниҵароуп ипсы.

АФОТОСАХЬА

Иацәызҵит «Амра»
ашәахәақәа,
Урҭ рыда «Амра»
зыԥхаӡом.
Ақәа ицәхалеит
игәыкуа,
Амшын иххалеит,
итцысӡом.
Игылом Амра,
иагьҭашәом,
Асааҭ ахыцқәа
қәацаӡом,
Ижьакцазшәа
аамҭа ахаҭа,
Еицакит ҳ-Амра
алакҭа.
Ишанхазшәа
иԥштәыдоу амш –
Асахьа ҭызхыз
дцеит, дагьхьамԥшт.

Асаркьа икнаҳау
зегь ануп,
Асаркьа ахәыцраҿ
итцәахуп,–
Аҟәа, «Амра», ҳа ҳҿара,
Згьама ҳхамыштуа акаҳуа.
Изблак ала зегь баны,
Ҳсахьа ақьаад инантцаны,
Дцеит даҳбаанӡа иара,
Ихьӡ анҩыланы ҳҿара.
Иҭызхыз «Амраҿ»
ҳа ҳпатреҭ…
Убри амш ҳапсҭазаара
ҭаӡеит
Еимгеимцаран, – ҳанхеит
убра.
Иҿымцәо «Амра»
агәыбылра
Зегьы иҳацрасын,
ҳааимнадеит,
Ҳазҭамӡартә аамҭа
ҭшәахеит.
Ҳаблит ҳаамҭа ишцәаз,
Са сҩызцәа – иаанхаз,
ицаз…

Шәа шәҭыҧқәа сааигәа
            иҭацәуп,
Урҭ х-ҭыҧқәаны
            са сгәы иануп.

* * *

Ҳануп зегь Амрахь
               ухазгало амҩа,
Аҟәатәи Амрада
               иҳамаӡам нхамҩа.
Ҳашықәсҟәа иреиӷьу
               уи амҩа ианыӡлеит,
Ҳҩызцәа иреиӷьу уи
               амҩаҿ иаҳцәыӡхьеит.
Иқәтцан уи амҩа
               ҳҟәыпшра, ҳҿарала,
Иҩычан уи амҩа
               ҳабзиабарала.
Еипылоз ҿыцны «Амраҿ»
               иртәартҭан,
Шәышықәса еиҩызцәаз
               «Амра» рынхартҭан,
«Амраҿ» еипылон, еипыртцуан,
               еицәажәон,
«Амраҿ» игәыргьон,
               «Амраҿ» игәжәажәон.

«Амра» лахҿыхын, аччабжьқәа
ахыҩуан,
Апша иарӡсо апреипш
ацәқәырпқәа ирпыҩлон.
Ҳаман инеиуан
Амшын Еиқәа ирны,
Ҳахьнанагалакгьы
ҳшыхынҳәауз дырны.
Ҳапсҭазаара иаман
усҟан ҽа гьамак,
Ҽа фҩы хаак ахын,
даҽа пштәык ала ихиамыз.
Даҽакала илакьҭон
акаҳуа алҩа иахылтҵуаз,
Даҽакала илашон
амза ашәҭ еипш
иангәылтҵуаз,
«Амра» – акаҳуажәырҭа инахыкны,
ишамшамуа,
Ҳналбаан ҳаипцыртҵуан
дырҩегьых ҳгәы ишамуаз.
Ҳануп уажәгьы Амрахь
ухазгало амҩа,
Аҟәатәи Амрада
иҳамаӡам нхамҩа.

Иқәҵоуп уи амҩа ҳқәыԥшра,
                    ҳҿарала,
Иҩычоуп уи амҩа
                    ҳабзиабарала.

* * *

Иажәуам – иҿахом,
Ипсуам – ибзахом,
Ииуам – иҿахтцәом,
Итцәуам – иччом,
Нтцәамҭеи, лагамҭеи,
Ҳәааи змаӡам, –
Апсҭазаара иамҭан
Ҿа ҳамҭак сҭахӡам.
Аамҭа ахьыҟам
Иҟоуп Апсы,
Ицәеижьуп анышә
Иазынхо ауаҩпсы.
Еидаран уатцоуп,
Иуқәуп ауал,
Иузымҭиуа, иузаамхәо
Иумоуп амал.
Аамҭала, уаарала
Уҟоуп уара,
Уира антцәамҭаҿ
Игылоуп упсра.

* * *

Сытцх ахыцқәа ирҭакуп,
Иаазыртуада сытцх ахыц?
Аиреи апсреи дрыбжьакуп,
Ахақәитроуп ауаҩ ицәыӡ.
Сашәа акәзар псыс исхоу,
Сеиҭаишазаргьы ҿыц,
Апсҭазаара сзыҿҳәаароу,
Салазааит уа упхыӡ.

* * *

Агәра аҿамтцакәа аҽура,
Уи зыбжьарц иаҿу дудыруоу?
Аамҭа ибнеикыз ҽеушәа,
Хатцак уи ибжьарц даҿушәа…
Бзоу еипш ажәҩан даннаҟьома?
Ладеи ҩадеи дкыднаҟьома?
Аамҭа-ҽура апырцәқәа иҽаларпс,
Дпырны днеиуеит тцәҩантцәы дхаларц,
Аамҭа зыбжьарц згәы иҭазкыз,
Апша хага агәра аҿазкыз,
Адунеи дақәлахарц избазшәа,
Аамҭа зымтцысуа ишьаҳазшәа, –
Схәыцраҿ иааиуеит ус еипш сахьак.
Адгьыл агьежьшьа зыпсахыз
Ҳапсҭазаара еицеикызар,
Ҳхьышьҭрахь ахынҳәра ҳаҿызар…
Агәра аҿатцаны аҽура,
Дыҟоуп аамҭа зкәадырыз.

* * *

Еихалан еихыҵит бжь-ҵхык…
Еилалеит, еилаӡҩеит бжь-пштәык…
Иҿыцзоу пштәхеит ирыхшаз.
Аабатәи апштәы ссир зыпшааз,
Уи апштәала уатҵәтәи амш ҳазҭых,
Ашкәакәа аиқәатҵәа ацрых.
Ихьыпштәылан иауааит акәа,
Ихытҵны, ҳамҩақәа куа,
Иҳажәлааит аҩаркәа цҵакуа.
Жәҩанпштәылан ашьыжь ҳазҭых,
Ҳхәычра ашьыжь иаҩызаз иара.
Ҳзиаскәа атҵаакәа рхых,
Ихышхытҵәан идәықәларц ҩапхьа.
Аапын ҳшьеипш еилашырц, –
Атҵәца итахәмаруа аҩҿа.
Ахакәитраз дырҩегь ҳагәкәа блырц,
Ҳапскәа ахҭнахҭцарц дырҩегьых иара.
Еихалан еихыҵит бжь-ҵхык…
Еилалеит, еилаӡҩеит бжь-пштәык…
Иҿыцзоу пштәхеит ирыхшаз,
Аабатәи апштәы зыхьӡыртҵаз.

* * *

Аҵх амҵәыжәҩақәа ҧҵәаны,
Аамҭа-ӡиас иҳыҧсалеит.
Имҵәыжәҩадахаз аҵх ҧсны,
Снапсыргәыҵақәа ирыншәалеит.
Ажәҩан-саркьа аҿанҟьаны
Аҿашьуан, иагәылҵәаа ицарцаз,
Асаркьа иадҭәалт уи аҧсы,
Лабжыш шкәакәан иахьыкәкәарцаз.

* * *

Ухьӡ зхыз амшаҿ
саатҭгылеит сара,
Иатцан уи амш
ухәыцра, ухыпша,
Апша сызҿнаҭуан
убжьы ахатцаны,
Атцх тцәаауан,
иуыууан бганы.
Уцәаҩақәа ахыскааит
аамҭа ицаз,
Шәышықәса зхытцыз,
мшык иҭаӡаз.
Уи амш суркит –
тцәыцак аӡы,
Изсыржәша дысзымдыруа
инхеит снапаҿы.
Иқәхаз ацәҳәыра
ипсы ҭанатцоит,
Тцәыцак аӡы
жәларык еиқәнархоит.

– Уи аӡы са сыҵсоуп,
иахьыгӡа адунеи! –
Ухьӡ зхыз амшаҿ
ианҩылан саннеи.

* * *

Дарбан сыҵсы иапшәмахаз,
Сшыҟәыз снапҟәа сгәытҵапса?
Ахьаа нымтҵәа иапсахыз,
Агәырҕьа нымтҵәа згәытҵамӡаз.
Апшоуп сыҵсы иапшәмахаз,
Уи аҧырра ҳәаада,
Ахаҟәитра иапшаахьаз,
Сара иснаҭеит хьаада.
Уи аҳамҭа еидараны,
Сынхеит иахьызго сзымдыруа,
Исымыздода, иараби,
Ихәу аҧсаатә,изымпцыруа?
Сыҵсы ашеит уи пшьыцьара, –
Лада, Ҩада,Мрагылара,
Сама ицоит аҿыҩцьбара
Мраҭашәара аҧылара.

* * *

Ачкәын гәеилыҷҷа Ансоу!
Ижәдыруама уи дзеипшроу!
Ибла хәыҷқәа – амаахыр,
Иҭархаха днауҿапшыр,
Урҭ иуарҳәоит игәы иҭоу,
Дшылахҿыху, дышраӡоу.
Хахәы-чқәаҭыл еикәарҳәы,
Замҩа-ҭыцәраа – асырҳәы.
Шьабысҭатцас уи дласуп,
Апша дапҳныҩларц даҿуп.
Иҩызцәа рықәҿиҭуеит: «Шәеиха!
Леуа, Асҭана, Ансиа!
Уа Миранда, Нарҭ, Нарсоу!
Амӡырха акәшара шәазхиоу?
Шәа шәыбнал,
Са сыбла хҩоуп,
Уа сызҿугьы пхьаӡароуп.
Сыбжьы рдуны: акы, ҩба…
Аҽытцәахра шәахьӡала!»
Амра шрыхәапшуаз инхеит,

Ахәычҟәа рыхәмарра агәапхеит.
Жәҩан икыдхалт, иҭашәом,
Аамҭа аангылан, ицаӡом.
Даҽа пҳсҭазааароуп ара, –
Хәмарра-нымҵәа – ахәыҷра.

АНСОУ ИЛАКӘҚӘА

Асы хәмаруеит,
Амра пхоит,
Асцыраҟәа сыпхьаӡоит.
Хыхьтә ҵҩа рымамкәа илбаауеит,
Сара истәу сыпшаауеит.
Асцыраҟәа уи иреиҳауп,
Исзаазышьҭыз дысҭыпҳауп.
Снапы ахызҩеит исырҧхарц,
Маӡас исанаҳәо саҳарц.
– Жәҩанаҿ иҟоу цьашьхәуп,
Апсҭҳәа аҩнытҟа ҳа ҳцәахуп.
Гәыргьаҿҳәашоуп са саара, –
Слымҳа инҭахәыҭхәыҭт иара.
Апсҭҳәа шкәакәа ашә аркуп,
Иаазыртрыда ҳәа ҳапшуп.
Асшәындыҟәра ацапха
Лыпсы иатцоуп Асҭыпҳа.
Иаха дамхацәеит ҳшыпшыз,
Амзоуп ҳашәқәа аазыртыз.
Ҳаҩны ныжьны ҳаццакит,
Адгьыл ахьҭа иаҳаркит.

Икәашо асцырақәа лбаауеит, –
Апарпалыкь шкәакәақәа цыруеит.
Асы хәмаруеит, амра пхоит,
Саргьы асыхәмаршьа снартцоит.

* * *

Сыжәҩақәа ирықәыпсеит
Атцх – сыхцәышьқәыр,
Атцх – сыхцәеиқәатцәа
Асаара ишьҭалт.
Сыхцәы аужьны исықәыпсан,
Амҩақәа ахьеихало,
Амҩақәа ахьеихытцуа
Снеины сышьҭалт.
Сгәатцаҟа акәын
Атцх агәы ахьеисуаз,
Атцх агәеисыбжьи
Сгәеисыбжьи еилалт.
Алашьцара акәын
Исхалан исеисуаз,
Сахәаҽеуеит шысҳәоз,
Ашамҭаз ибналт.
Адгьыл иахыҩуан
Аамҭа агәеисыбжь,
Уи абжьыцәгьа еиқәымтәо
Ауаатәыҩса ирхалт.

Адгьыл наӡааӡеи
Аамҭа ҵсыцәгьеи
Еинишәарц асаби
гәыцқьа дрыбжьалт.
Сыблақәа ирҭыкьасеит
Аамҭа ӡышьқьыр,
Исгәыҭцкьаса сымшқәа
Дәықәлеит абар.
Сыжәҩақәа ирықәыҧсеит
Сыҭцх-ахцәышьқьыр,
Сыхцәеиқәатцәа шышлаз
жәбоит иҵсыртлар.

* * *

Уара иулоуп сыпсы акәиц,
Акәиц уаҭәаҳәар имцахоит,
Умца ирыхьҭышьуа дарпхоит,
Умца ахәапшра сгәапхоит.
Амра ажәлакәа ластцеит,
Угәаҿ амра хәыҷ иазҳарц,
Умра иарлашарц сҭаххеит,
Амра ззымхаз урзыпхарц.
Жәҩангәашәпхьара зны иаатуеит,
Уара ублакәа шанхарц.
Ахьтәы мардуан лбаауеит,
Ҩада ухало унаскьаларц.
Иласҙа, иаҟаран аҭәиц,
Иугәыларшәуп сыпсы акәиц.

* * *

Ацҳа кнаҳа амш ихшьуп,
Амза ықәлан иааскьахьеит,
Ацҳа антцәамҭаҿ Амра цшуп,
Урҭ еипцыларц рызбахьеит.
Ацҳа антцәамҭа шарпазуп,
Уи ауп реиқәшәара аҿҳәара.
Лапшы иацәыхьчоуп, итцәахуп,
Апшоуп ирҳәо заҳара.
Ацҳа кнаҳа тцыстцысуеит,
Уи атцысыбжьы саанарпшуеит.
Амза алҟьар ҳәа сшәаны,
Сазыпшуеит сыпсы ӡаны.

* * *

Амза саркьатӡас ихшьуп,
Ажәҩан-ҭʒамц ду агәаҿы,
Саныпшылан – зегь хәашьуп,
Ианызбаалаʒом схы-сҿы.
Асаркьа срыцқьеит шарпазы,
Икеикеиуа амш аатит,
Саныпшылон сшанханы,
Амза саркьаҿ ашәҭ шәҭит.
Иагәылан ашәҭ хәыҷ са сыпсы,
Иагәылатӡәахын ухьʒ – Апсны.
Асаркьа унасып анын,
Уи ианыпшыло рзы итӡәахын.

«АԤСЫНТӘЫЛА АХАҲӘҚӘА» АЦИКЛ АҞЫНТӘ

* * *

Ахаҳә –
Ишлеиуаз ишәыз ацәыкәбар,
Ихаҳәхаз аӡы,
Иҳашҳатәраха инхаз.
Уазыӡырҩы!
Иахылтцуеит ахаҳә аӡы абжьы,
Ашәышықәсқәа ӡиасны ицаз,
Ахаҳә иахалоит рыԥсы.
Уаахьаҳә!
Аамҭа агәеисыбжь ахьго
Ахаҳә агәаҿоуп.
Еимгеимцара аанкылан измоу
Сгәы аԥҽыхақәа роуп.
Ачҳароуп ахаҳәқәа зыршыз,
Узырхьымкьысуа ицоуп.
Аамҭоуп ахаҳәқәа зыршәыз,
Уажә изымтцысуа ишьҭоуп.

Аамҭа анҵәамҭаҿ иаатҕылт
Адгьыл хаҳәхан,
Анҵәамҭаҿ акәап рацәа аргылт,
Аамҭа аапсаан.

* * *

Ахаҳә иачҳаит Адунеи
ахьаа,
Адгьыл гьежь иазымычҳаз
ахьаа,
Уи шаны ахаҳә дуқәа
иргәылоуп,
Ахьаа згәылоу ахаҳәқәа –
Аҧсынтәылоуп,
Аҧсноуп – урҭ рыдәкаршәарақәа
изқәиааз,
Рышьха ҳаракырақәа
изҿиааз.
Ахаҳә цаҳәцаҳәқәа,
амра ашыра згәылоу,
Зқьышықәсала изымҵысуа
игылоу,
Иҿаҳәоу ҳаҧсҭазаара
ахақәиҭра,
Еимгеимцарак аамҭа
ишьхныҧсылаз,

Иҵәаатцәаауа аҿаҳа-ҿымҭра
исцылаз…
Убас ишоуп Аԥсынтәыла
ахаҳәқәа,
Ауаа рхьаа ирзышьҭымхуа
дара аҵоуп,
Ауаа зҵымҵуа рыгәнаҳа
дара аҵоуп.
Урывсны узцаӡом уара
умхьаҳәкәа,
Ашәышықәсқәа рҿымҭрала
иузҿырҭуеит,
Илашәхахьоу рхаҳәблақәагьы
хыртуеит.
Иуԥхьоит, удыргәыбзыҕуеит
урҭ лаԥшыла,
Уԥсадгьыл ахаҳә цаҳәцаҳәқәа
уԥылар.
Иҿаҳәоу ҳаԥсҭазаара
ахақәитҭреипш,
Еимгеимцарак аамҭа
ишьхныԥсылаз.
Убас ишоуп ухаҳәқәа
Аԥсынтәыла,
Урыхьчоит рыеукәырша, игылан.

* * *

Ииасхьоу аӡқәа зегь згәалашәо схаҳә,
Суҳәоит, урҭ рымаӡа ахьытцәаху саҳә.
Иабаԟоу урҭ рхьышьҭра, аӡы зҭабахьоу?
Зыӡхьышьҭра инҭалан ицаз дԟалахьоу?
Ииасхьоу аӡқәа зегь гәхьаазго схаҳә,
Ҿымҭ урҭ рызхьаара иунаҭаз саҳә?
Ҿымҭ урҭ рызхәыцра,мамзаргьы рзыпшра,
Убри зегь анызбаалт еицамкуа ухаҿра.
Ииасхьоу аӡқәа зегь ирхаану схаҳә,
Ашәахсҭа шанақәа унызтцада,исаҳә?
Ашәышықәсқәа рꙍырақәа ракәхашт дара,
Мамзаргьы иҳашҳатәроу ахаҳәқәа рбызшәа.
Ианыӡаахьоу ажәлар инымтцәо рҭоурых,
Уцәеижьаҿ иану ахсаала ианых.

* * *

Храк агәы кылтцәан –
ақиас хәыч иит,
Адгьыл зегь иакәшарц
нас иццакит,
Нас ипырҙеит, ахра
илбааҟьан,
Ипеит еитцас, аиҩхаа
ибыжьҟьан,
Нас аҭра иҭамгыло
иҭалеит апсҭа,
Дарбану иашьҭоу
ақиас пхатца?
Уи иапынгылаз зегь
пыххааса ишьҭоуп,
Адгьыл иахытцәаз
уи ақиас абжьоуп.
Аҿеитцых уажә
арха ианылан ицоит,
Апсҭазаареи апсреи
наҟ-ааҟ еиҩнашоит.

* * *

С. Ҷ.

Ажәҩан калҭқәа ҵыблаауеит,
Амра анынҭашәа ирыцраст.
Сгәы уацралан убылуеит,
Сыԥсы ҿукаауеит убас.
Ҿымҭкәа сыблақәа урхыԥшылт,
Уара иузымҳәо сгәы ҭнашьуеит,
Угәырґьаҿҳәашан зны усԥылт,
Уажә урыцҳашьан сыԥсуеит.
Атцх уамԥытцызжәарц сҭахуп,
Гыгшәыгтцас ацқәа урыбжьакуп.
Сеимаркт агәыгреи агәырҩеи,
Исыст акырцхи аԥшаҩеи.
Агәыгра ихәытцҟьаз сыԥшаауеит,
Нас сахьынҳалахуеит хәычтцас.
Ухьаа сыхәда ҵнакааует,
Мацәысны аҽакәнаршахуеит цас.

* * *

Амра ахьымацәаз кашәеит,
Амши атцхи ирыбжьшәеит,
Ианынкашәа уи шьыжьы,
Слымҳа иҭаст ахьытцәтцәабжьы.
Уи абжьы атцх еиҩнаршәеит,
Ахьпштәы адгьыл иахьнаршеит,
Гәырҕьаҿҳәашас амацәаз –
Иканаршәит амра ишцәаз.
Амра аҳамҭа са исызкуп,
Иахьак апшаара саҿуп.
Уҽабаутцәах, сыхьӄәыршәа,
Сыдгьыл акәа уанҭашәа?!
Насып иитоит ҳа Ҳазшаз,
Амра ахьымацәаз зыпшааз.

* * *

Амра аҿазәзәоит, ақәа ицәылан,
Ацыпхь ҟәаандақәа капсоит.
Саргьы сгәыргьоит, ақәа сшәылан,
Сытцк цәыкәбарлыхла сҿырбоит.
«Бытцкы шпапшзоу!» – ашәтқәа ҿыртуеит,
«Ишпабнаало!» – амра ччоит,
Апарпалыкьқәа ссахьа тырхуеит,
Сара ақәа сҿылахәаан скәашоит.
Атцкы сшәыстцеит ақәа иалху,
Амра иалху ахылпа схоуп.
Изымҿыхо ацәа далхны,
Маза зҿызтцәахуа са соуп.

* * *

Мпахьшьы шкәакәан амш хшьуп,
Мрак иарбозар ҳәа ҳапшуп.
Ҳамш цәызтҵаз изәӡәаны,
Лҽылтҵәахит дыпхашьаны.
Ҳҭаца тҵәрышкәа дыццакцәеит,
Даҳзымтҵааӡакәа ҳамш лызәӡәеит.
Ампахьшьы бааӡа ишаӡом,
Аха имшакәа ҳамш баӡом.
«Амш шкәакәан, ицәашьит,
Аӡы кнаҳан исыршит,
Асапын шәах иарганы,
Ишәпызгаларц амш зәӡәаны,
Амш цкьакәакәара шәызшарц,
Сара сашьҭан шәгәы ҟастҵарц»,–
Убас ҳалҳәеит аӡәырҩы
Ҳаапын қәалас-ақәаршҩы.
Апша асыр, амра пхар,
Ҳамш мпахьшьы шкәакәа дырбар.
Ампахьшьы бааӡа ишаӡом,
Аха имшакәагь ҳамш баӡом.

* * *

Ашьац еинышәшәылеит,
Аԥшқа ихахәеиԥш,
Аԥша иатҵәа ршәылеит
Атҵлақәа са сеиԥш.
Амра шәахәа рхьызсоит,
Амахәқәа ирыхшьуп.
Ақәа ицәылан изсо
Абӷьы шкәакәа ласуп.
Аамҭа аԥсы ахытҵын,
Бӷьы шкәакәан иҿшәеит.
Ааԥын хышхытцәан,
Ҳаштақәа ирҭаҭәеит.

* * *

Ажәҩан саан ду– саркьапсара,
Амза аныршәлоуп амацара.
Имзаҿоума, имзаҭәума?
Рапхьа иахәапшыз итәума?
Амзаҿа – угәеипш иҿыцуп,
Адунеи ҿыц иқәло ирыцуп.
Амза кәымпыл – амза ҭәымҭа,
Сара исымоуп уара иумҭан.
Сара сымш хыхәхәа, ихаҭәаан,
Инаусыркит агьама гәаҭан.
Унаҿыхәома, иҭаркәкәа иужәуама?
Аҩҿеипш уа уаҵәаца иҭахәмаруама?
Амзаҿа угәеипш иҿыцуп,
Адунеи ҿыц иқәло ирыцуп.
Амза кәымпыл – амза ҭәымҭа
Сара исымоуп Анцәа имҭан.

* * *

Саниуаз ааԥнын,
Саныԥсуа ҭагалануп.
Саниуаз иԥшын,
Саныԥсуа згәы салада?
Зынӡа аӡәгьы сигәаламшәо,
Ма аӡәгьы сизгәамҭакәа,
Ашә аартны, зегь шьҭалахьеит,
Са сындәылҵт ашамҭазы,
Наӄ аҳауа сналаӡуеит,
Ма ашара сналаӡӷоит.
Сшыӄамгьы рызгәаҭаӡом,
Сыӄамзар ирцәалаӡуеи!..

* * *

Амшын уаха аетцәақәа
Рҿыкәабо иҭоуп,
Иҭакәашо иҭоуп,
Илбааит ҳара ҳахь.
Сыԥслымӡран амшын
Аҿықәан сышьҭоуп,
Ухаҳәссан уара
Амшын уҭаԥсоуп.
Зны-зынла ацәқәырԥ
Са сахь уаанагоит,
Усҟан аԥслымӡреи
Ахаҳәреи еилаԥсоуп.
Аԥшагь асуеит,
Амрагь лбааԥхоит,
Субылыртә еиԥш
Убасҟан уцоуп.
Нас ашарԥаз
Уареи сареи ҳзырбааӡо ақәоуп,
Ақәа ҳаиқәнархоит.

Аетцәақәа амшын
Иҭакәашо иҭоуп,
Уртҭ рыкәашара гәазҭаз
Дшанхоит.

* * *

Ухала шәарахтцас
Уҭыҩра уҭатәоуп,
Сара усцәыбналоит, –
Издыруеит, уҕәҕәоуп.
Ухала уаиааиуеит
Ухьаа, угәырҩа,
Апсҭазаара сышьҭоуп
Сара сыпхатца.
Апшатлакә – сеикәаргьыжьуа
Самоуп иара,
Убас уи иазгьамоуп
Сыргәаӷра, сбылра.
Санкыднаӷьо стцәуоит,
Схы анашьшьуа сыччоит.
Зны амра гәыбзыҕуеит,
Зны амза лашоит.
Амш-напсаргәытца
Саныршәлоуп сзатцәӡа,
Аҭәиц еипш нас саашьҭпаа
Идәықәлоит апша.

Издыруеит, ишнеиуа,
Ҵьара сацәкашәоит,
Абла сыхшәалазшәа,
Атцх аашанхоит.
Ишыҟоу убахьоума
Атцх ишанхаз?
Уҭыҩра уҭатәоума
Уажәыгь? Уҭатәаз!

* * *

Иҩатцхахеит импҳацыз мрак,
Схьаақәа наҟ иныпхьак,
Уи амра сапылард сызбеит,
Уи амраз са сгәы аасыртуеит.
Инымтцәо исхакнаҳан зны ақәа,
Исаҩсхьоу сашьҭан сгәыкуа,
Исызирхынҳәуаз цьысшьон Ҳазшаз,
Сыпстазаара ахтнысторн ицаз.
Сҿапхьа илашьҭын апарда.
– Бышьтахьҟа бхьампшкәа бцала,
Бҳашҳатәрахар алшоит бнапшыр,
Иаабыкәыршан, бшымгәыгӡо, ишәшьыр,
Багәылс! – ҳәа сызҿиҭуеит аӡәы,
Амреипш даагәылпхан ашәшьы.

* * *

Исызныжь шәыгак, зегь реиҳа илашоу,
Асахьаҭыхҩы, зшәыгақәа зшо.
Исыҭ зегь реиҳа иҟәандоу апшшәы,
Ихызҩарц уи ала зны исхалаз ашәшьы.
Уаарас – ашәыга пхаррала иҭәу,
Аамҭа хьшәашәа исиааирц иаҿу,
Уи апшшәала саиааирц,
Исшәырц иҟапшьӡа,
Аха аҟапшь шьапшшәылоуп,
Иаҳцәақәҭәаз ҳҿара.
Атцхгәы еиҩызшо
мацәыспштәык сызныжь,
Шәытцхык анеихало иааимҟьартә иҟазтцо.
Сытцх мзапшшәыла, раӡныла ихыркыз,
Сымш гәыӷрала ипхартә иҟазтцо,
Уамеигӡан ашьацпшшәы,
С-Апсны иахьырша,
Мрашәыга- хьыпшшәыла, хьӡыла ихырҷа.
Пшшәыс иамоуи ҳхақәитра,
Иагьамои иара?
Уи атцанӡа иззыжәыз
Дахыпоит апсра.

* * *

Мшык аатит, –
Иреиҕьу мшык.
Ҿыц уаапшит,
Иубеит ҽеа пштәык.
Ҽа бжьык уаҳаит,
Угәы зырпхаз.
Ажәак упшааит,
Зегьы иреиҳаз.
Уи Ажәа иин,
Угәаҿы иазҳаит,
Уи Ажәа нас
Зегьы ираҳаит,
Ирхытцәеит адгьылқәа, амшын.
Еснагь убас
Мшык уазыпшын,
Иреиҕьу ашәа
Угәы иҭганы,
Ауаа ирзухҳәарц
Уи аҽены.

О, стцыс, уаарас
Убжьы хаа сыҭ,
Уи ашәа сҳәарц
Уара сеибыҭ!
Уи ашәа атцыхәтәантәи
Ашәоуп!
С-Аҧсны ааныжь сахьцо
Хароуп!..

* * *

Усгәапхоит апсҭазаара ахаҭеипш,
Зынзатцәык усыхәапшыр сызхоит,
Зынзатцәык упышәарччар сурпхоит,
Инасхытцуеит схьаақәа ашәшьеипш.
Сыцсы ҭаутцоит, сурхынҳәуеит еиҭа,
Инасхьысуеит аамҭа ахыпша,
Аамҭа уажәыгь уа уеипш иҿоуп,
Сабылыртә убзиабарагь цоуп.
Иапсахуеит са сымыш ахаҿы:
– Ҳалацәажәап, сбыҳәоит, даҽакы,
Аапын ҳазхәыцып ианӡынроу,
Амра цаҳәцаҳә згәылыпхо изыгроу, –
Убас сарҳәеит ублақәа иахьа,
– Зегьы иреиґьуп, саҳкәажә, ба бзыпшра,
Гәырґьарада, ибдыруаз, уаҩ дзынхом,
Ииасхьоу ахаан ихынҳәӡом…
Уа убжьала исыпхьоит ҽа дунеик,
Схәыцра-еикәаара салызгарц зҭаху,
Сызлаҭытцуа сазҳәо, сызҭаку…

«Сыгәра га, зегь бхашҭуеит уахь баннеи!»
Ақ сыцрыхоит, уахьгьы сызмышьҭуа,
Инасҿыхоит амыҕ сыцәкәыкәуа,
Аԥсҭазаарагь ашьҭоуп сгәы ннархарц,
Уа иуҭахуп ҽазнык исгәаурԥхарц.

* * *

Гәыбылра хәычҷык ҳәа,
Згәы былхьоу улмыҳәан.
Уца, усҧыртц, уара арҧыс,
Уоусышьҭуеит, уныҳәан!
Ухәычҷуп макьана,
Уажәоуп ҿыц уанҿыха.
Агәазы смаҵьаноуп,
Сгәы былхьеит азыҳәан.
Уара уажә узхыҿеоуп,
Зцәаныррақәа зыцәхытцыз.
Сара аӡиа еипш сҭынчуп,
Иузымпшаауа сытца.
Џьара сҭцәахуп сҭцаулан,
Уара уцәанырра ухытцәоит.
Иуҭахуп ҳаипҵылар,
Сара гәҭыхашәк срытцоуп.
Уара узы зегь ҿыцуп,
Уажә иубоит ргьама,
Сара сзы зегь цәызуп,

Зегь цахьеит, уаҳама.
Иурхынҳәырц уашьҭоуп,
Сгәы, сыԥсы, сыԥхарра,
Урҭ узыԥшаауам, уца шьҭа,
Иубаргәуи, иухарои!
Гәыбылра хәыҷык ҳәа,
Згәы былхьоу улмыҳәан.
Уца, усԥыртц, уара арԥыс,
Уоусышьҭуеит, уныҳәан!

* * *

Амра аанызкылаз,
Днахәаԥшны лаԥшыла,
Амш еитцызхыз ашәа еиԥш,
Аԥсҭазаара днаԥылан.

О, лҳатәы лҳауазма,
Лықәтцатәы қәылтцозма,
Акәымжәи акабеи изылӡахыр,
Илгәаԥхаз дигозма!..

Амш лызхомызт амыжда,
Ҿырҳасымҭак иҟам.
О, згәаԥхара лымаздаз,
Дылзыгәаӷьуа дыҟам!

Лус илыду лзыҟамтцар,
Инаӡом лгәы иҭалкыз.
Гәыла уи дазыҟатцан,

Лынашана ипцхьалкуаз
Уажә иаацәырган, лымч зегьы
Лылапш ахь инаршәны,
Знықшәа амра днахәапшит,
Ҵаҟа лгәыр нкаршәны.

Амра цом иаангылазшәа,
Ипшын ишьхынпсылан.
Гәыла амра дацәажәон,
Лыӡахтәы аанкылан.

Амш еитцылхуан ашәа еипш,
Апсҭазаара дапылан,
Рыпхыӡ далоуп арпарцәа
Амра аанызкылаз.

Рыпхыӡ дшалоу, дшалаӡоу,
Лабҿаба днарпылар…
Убриоуп сгәы иалоугьы –
Дырзаанымкылар…

Уи дрыцәцар дымрашәахәан,
Дара шанха ишгылоу…
Абра интцәоит са сашәагьы
Амра аанызкылаз лзы.

О, сҳатәы сҳауазма,
Сықәтцатәы қәыстцозма,
Апсреи абзареи срыбжьаланы,
Ацҳа сықәсны сцозма…

* * *

Санду лгәалашәара иазыскуеит

Мшы затҵәык еипшны
Шәышыкәса бхытцит,
Шьҭа ибцеипшуи?
– Нарцәы.
Ахаан дсымбацызт, санду,
Бара ибеипшыз,
Бкасы шкәакәа еипшны
Ибхытцит быпсы.
Ибцылаз, бнаскьазгаз… –
Аӡәаӡәала рееипшьны
Бнаргон, харантәи
Урҭ бырхьыпшны,
Инымтцәо нарцәымҩа,
Нарцәыцхԥа уашәашәыра,
Апсып еипш банылан,
Бнеиуан бласны.
Анкьаӡа бшыҟаз,
Дырҩегьых уа бқәыпшын,

Дырҩегьых быҧшӡан,
Ибырфынын бхахәы.
Жәҩангәашәҧхьара,
Иббахьаз, еиҧшын ба былаҧш,
Быблаҟәа анкьеиҧш ииатцәан
Уажә мыцхәы.
Мшы затцәык еиҧшны
Шәышыҟәса бхытцит,
Инымтцәаӡо ҧсҭазааран
Уи амш еитцытцит.

ИҲАҚӘИҬУ УАХЬ

Унеиуан, ацыпхь уцрыҵуан,
Еиҳа-еиҳа еитцыҵуан иуҿыкәыршаз амра,
Еиҳа-еиҳа ушьҭыҵуан, адгьыл уакӡамшәа,
Уханы акакала ажәҩанқәа еихыҵуан.
Ҵаӷагь быжьра-быжьтцәа аатуан,
унҭапшыртә еипш,
Улапш аауан, исызхымган, сыпсыртә еипш.
Адгьыл гьежьуан иқәӷьартә ашьара,
Ашацәарӡатә – ауаҩытәыҩса ихшара.

* * *

Атцхқәа ургәылҷҷоит нахьхьи,
                    џьара, убырлашха,
Ибзоу зегь рыпсы уҿҳәароуп.
Ипсхьоу рынарцә Уа уоуп.
Исыҭ саргьы знымзар-зны уааигәа гыларҭас,
Амацәыс уқәыҷҷа утәоуп.
Уарҕьала иукуп жәҩан амаакыра,
Аеҵәа рымҩақәа укуп.
Уарымарахь – ҳапсҭазаара аӡиас хәашьыра,
Ҳаман анеира иаҿуп.
Зныктәи Уа улапш уи аӡиас арыцқьауеит,
Еимгеимцарак улапш ҳазхоит,
Аха наҟ зымҩа улапш урхоит,
Уа џьара иҟоуп ҳагәнаҳа ахытцхырҭа.

ЛАКӘ-ЛАКӘ…

Лакә-лакә… лакәыртәаца,
Хьыркәа-мыркәа жәаҩа цыпха.
Жәаҩа-шә ҿахуп ахан хьытцәаца,
Лакәыртәаца уа дыҩнахыуп
Дыҩнашьқьыруа, дыҩнакаҷҷо,
Жәаҩа цыпха лџьыба итахуп,
Жәеиза аалыртын, шәык лзаартуам,
Лцыпхақәа зегь лцәеилагахит.
– Уа илзыҩнада уи ауада хәыч?
– Итцәахыда? – Ла лхьырпыс иоуп,
– Маҳәра иуама? – Иуеит рымҳәеи,
Лакәыртәаца иара димгеи.
Аџьныш иакәзаап ирытцашьыц,
Ахан хьытцәаца дыҩназтцәахыз
Иара арпыс – Хьыркәа-мыркәа.
Лара лакәзар – Лакәыртәаца.
Ашәык рыбжьоуп, ирзаартуам,
Маалықьк днеины иаанмыртыкәа.
Уара, сычқәын, хахәы-бырфын,
Уара уакәхап уи амаалықь,
Ахан хьытцәаца упырны уазца,
Лакәыртәаца уцыпха лызга.

* * *

Аӡәы дсывсит ааигәаӡа,
Уи ихыҵша сара исызхеит.
Знык санынҭапш илакҭа,
Нас сыҵсҭазаара ҽакхеит.

Аӡә дымҩасит хараӡа,
Аха ицәаара аасҟьеит,
Уи ицәаара сшахьыҵшыз,
Сыҵсҭазаара даҽакхеит.

* * *

Амацәыс – ҳәызба ҵарны
аҵх инагәылсын,
агәы ааҩнашеит.
Аҵх агәы лаша ззаатыз,
Сышишьҭаз мацара сааҧсеит.
Зны-зынла ицәаара сзааигәан,
Зынгьы уи наскьацәеит.
Аҵх агәы лаша ззаатыз,
Амацәыс имҩа снарбеит.

* * *

Жꙩангәашәԥхьара! –
Ицәыртҵт етҵәак,
Иԥхашьаԥхатҵоит уахак,
Уи макьана цҟьа иаҳбаӡом,
Уатҵәуханӡа илашаӡом.

Иаалашар, ишаз ҵьаҳшьоит,
Аха ишар шыҟәсык ҳацәцоит.
Ҽаанбзиала нас, ҽааны!
Уааҳадгылахт ҿыц ууаны.

Атҵх иахаршәуп акасыш,
Амш бырлашха иааԥшышт.
Уатҵә ҿыцбарах иаҳбашт зегьы,
Ҳгәы ззыҳәо ныҳәаахашт уеизгьы.

Сынтәа,
        ҳгәы уцәыхьшәашәеит уажәшьҭа,
Иаҳбеит иулаз, узыԥсаз.

Ҿааны, уа уоуп ҳа ҳгәыҵыртә!
Иреиҵьаҳшьо сасны уаҳҭаз!

Иҳаҭ упҳарра, удоуҳа!
Упсы цҟьа ҳхаз, ухы ҳгәарпха!

* * *

Иқәтҵоу уарҳалны
досу иҳаҭәоуп
ҳлахьынҵа,
Зсахьа анызҵо
ҳара ҳакәхуп
ақәҵаҩцәа.
Аӡәы дҟазоуп,
аӡә дықәҵахуеит
уамашәа,
Аӡәы изалдом
арахәыцла
ацәаҳәа.
Егьа иундаз
ицәеизадахоит
ҽаӡәы,
Аӡә еилыҕраа
ицәыҟалоит
иразҟы.
Џьара ипштәыдоуп,
џьара шәыгахк
еилапсоуп,

Ҵьара еиқәароуп,
ҵьара асахьақәа
лашоуп.
Абна иаалҟьан,
ус иаатҭгылахуеит
аҽеацә,
Ҵьара ихҩежьааун,
ҵьара еитҵәҟаҟароуп
ашьац.
Аҧсаатә-мҩас,
лаҧшы зхьымӡо,
уа иҧыруеит,
Ҵьара аӡылбааҟьақәа
рышьҭыбжь
уаҳауеит.
Хара ацаҟьа
иаҿалахуеит
абҕаб,
Ашәарыцаҩ
ҵьара ихысыбжь
уаҳалап.
Иқәызтҵода
итҵыхәаптҵәарадоу
ҳуарҳал?..
Еимгеимцаран
уи ҳаҧсҭазаара
анхалт.

* * *

Рыԥсы еиҩыршеит
Агагеи ауаҩи,
Еицырхалеит ԥсы затцәык дара,
Амҩа ианхалеит
Аамҭа ԥшаауа,
Имҩахырӷьарц иақәыркит аԥсра.
Еиҩыршеит ргәеисыбжь
Гәы затцәык зызҭоу,
Рыԥсыԥ еиҩыршеит
Ргәатцанӡа дара.
Ауаҩы затцә, зынаур зышьҭоу,
Илшарыма иаҵьал ацәцара…
Ма зыгага зцәыӡыз ауаҩы,
Ҩызада дынхазар, дыԥшаауа,
Еиԥыртцызар ус еипш аӡәырҩы,
Иӷахума уаҳа еиниауа?
Рыԥсы еиҩыршеит
Агагеи ауаҩи.

* * *

Иубахьоума ақәа агьама?
Иубахьоума ақәа апштәы?
Иахьыкәкәама уара уӡамӣа?
Уахьнагӡама угәахәтәы?
Кьаҿ ласушәа инаушәылеит,
Инаушьалеит шьатцас,
Иҭәит ушьҭа хәыҷқәа ӡыла,
Иҳазгәамҭарцаз уахьцаз.
Цәгьа ицәанаалоуп ақәа иушәылаз,
Цәгьа днапҟазоуп изӡахыз.
Цәгьа длахҿыхуп сара испылаз,
Ақәа аҿыхәара иаҿыз.

* * *

Амза, аԥсы сацԥацԥан,
Сацԥәахит аӡаӡаҿы.
Лабжыш цәыкәбар цқьакәакәара
Саҟаран сышкәакәаӡа.
Нцәахша–саҳкәажә лыблақәа,
Снарцәытцхәраан, ашьац снылашәеит,
Амра сгәы шазыбылуаз,
Сқаруан ашәҭ сагәылаҭәеит.

АШАРА

Хәыц еиқәатҵәа зларшәым,
Атҵх акәа иҭаршәу,
Касыш тҵаҕа зхаршәу,
Амш – аҭыԥҳа тҵәрышкәа,
Ҿыц иҳаднагалаз,
Аҭацара знаало,
Аӡиа бцаны брышҳа,
Бшьыршьаф ԥӄышқәа хиаала,
Ицәтҵаны бааѡнала.

* * *

Атҵх ҵыҵь ҵаула жны,
Еирыӡк лыма, амш ҭтаны,
Иаҳзаалгон ҳара Анцәахша,
Нас иаҳлыржәуан ихышха.
Ахш ацара ҳа ҳзы ихәшәын,
Гәхьаа змаз зегьы ҳхәышәтәын.
Ҳгәыргьа иацлон гәыргьа змаз,
Малс аԥсҭазаара зызшаз.

* * *

Сыцәоуп са сгәы унадкылан,
Сгәеисыбжь уамырҿыхан…
Уа упсыҵи угәеисыбжьи
Аҩы хаа еиԥш снаҿыхәоит.
Са снаҿыхәоит сҿажәкызшәа,
Исымамшәа ԥсыхәа,
Амра-шыра исцәажәызшәа
Ҿамҩак уа упсыхаа.
Ҿамҩак сашьит упшӡара,
Схызхыз Анцәахшара!
Уӡамҩақәа рыԥшқара,
Уқьышә ҟаԥшьқәа рыԥхара.
Убла–шәахәа згәылыԥхо,
Убла–жәҩангәашәԥхьара..,
Умаалықьцәа рылԥха
Хшушәа иухьдыршароуп.
Угәы каршәны уцәахуп,
Са снапқәа урыниаалан.
Уатцәтәи амш ахьытцәаху
Уазҳәо упхыӡ далоуп.

* * *

Итцхəрааз ӡыхьны иит ахəычҏа.
Аӡыхь инаҿыхəааз шьабстƣоуп уара.
Учҟəынроуп ахра иаҿалаз аҽацə,
Уƣəƣəароуп ақəцəаҿ инеиз аҽацə.
Ахра изҿысуагь зны уара уоуп,
Цьара улбааҟьарсƣоуп,
Цьара уцаҟьароуп.
Дƣалеит хлантцы ухра иаҿҟьаз,
Дхалеит тцəѳантцəы апырщьа зтцаз.
Аҳаракыра зқəашьу уара, –
Ацаҟьа ӡыхьны иагəылхəрааз схəычҏа.

* * *

Амшы атҵхи рыбжьара
Аира амаӡа бжьоуп,
Амшы атҵхи апҵстҭазаара
Агәеисыбжь рыбжьдоуп.
Агәеисыбжь еихсыҵьуам,
Агәеисыбжь ҵәҵәоуп.
Уи ашьҭыбжь зхылтҵуа
Сгәы атҵгеипҵш ирххоуп.

* * *

Зҿаҳәатәы назо
Сан – ашеишеи,
Адоуҳа ҟатца,
О, Саҭанеи!
Былаҵш цагьа рха
Ажәҩан агәахьы.
Быбжьы Ҳазшаз ирҳа,
Бдәылтцны адәахьы.
Адоуҳа ҟатца,
О, Саҭанеи!
Аҧсны аҧсы ҭатца,
Ба бматанеи!

* * *

Иузымхеит амра ашыра,
Са сгәы ашыра уаҳәоит.
Аҧсҭазаара еилашыра
Уалашыҩкны уцахуеит.
Илаӄәуеит уа узы амза,
Арҩашқәа лбааӄьахуеит,
Иужәуа арҩаш хаамзар,
Узхара ӄалахуам.
Иарґьазкыз аӡыша,
Сӡыхь ауп узӄажахуа,
Сымцоуп узыблыша,
Еиґьуп унаскьахыр.

* * *

Ипсҭатцагоу ашьҭыбжькәа
рдунеи,
Сара салоуп, сықәыршоуп
геи-шьхеи.
Срыцпсаҟьан, разнышәахәа
скапсоуп,
Атцх ақьышәқәа ирықәӡыҭыз
са соуп.
Ипсыршьагоу ашьҭыбжькәа
рдунеи,
Сыпсы ҭалеит рыдгьылаҿ
саннеи.
Рыпсы схалеит арҩашқәа,
ахәқәа,
Исаҳаит ишеисуаз урҭ
рыгәқәа.
Урҭ ирхылтцуаз ашәа
саҿҳәаран,
Ашьҭыбжь ссирқәа уаҟа
ираҳҭынран.

Ҧсыс исхалеит абна иатҵәа
апсы,
Ажәҩан иатҵәа сымахуп
бласы.

* * *

Шәҭыла иқәтцоу адәы иатцәа –
Сыпҳа хәыҷ лытцкы пшӡа,
Мшаԥышәҭқәа зықәҭыху,
Зхылпа ҩежь мралыху.
Лыблақәа ҩ-ӡмыжьк реипш
Еитцәӄаӄара – ишеишеиуа,
Лхаҭа дмаалықь - мтцәыжәҩаха,
Дпырпыруа дахьнеиуа…
Гәырҕьаҿҳәашан, стцыс иатцәа
Иканартцәоит абжы хаа,
Сахьызырҩуа сгәырҕьацәан,
Исхыпсаауеит сыгәҭыха.
Снеиуеит ашыжь салыхәхәа,
Ашьац иатцәа мҿыхац.
Амреипш ашьыжь дналыпхан,
Даҿуп сгәы лырҿыхарц.

* * *

Ҳазҭампшыкәа алакҭа,
Амра ӡаалеит еиҭа.
Иахьынӡаалаз иӡыҭит,
Иазымычҳазт, иааилашит
Амшынгьы, – иҭыҵуамашь аҭра,
Инаҳхытҵәомашь ҳара?..
Ахьӡы хҭәалоуп изыҭыз,
Ахьӡы дӡаауп ҿыц иизз,
Дааӡааухыр, дымрахоит,
Узимыхәапшуа длашоит.
Ихьхан дхалоит, дылбаауеит,
Ахьыжьыргәыц иҭаауеит.
Уи иззалхыз аҩы,
Нас иззыжәыз ауаҩы,
Адунеи дақәлахоит дымҧсуа,
Ахьыжьыргәыц зыпшаауа.

* * *

Ҳәынтҵәра шкәакәала
ашьыжь агәатҵа еибаркын,
Амра анацәкьарақәа
аҳәынтҵәра шкәакәа ркын,
Уаҩы иаҳмырбаӡакәа агәы ааибартны,
Ашьыжь агәатҵа инҭаларц лассы.
Амра ццакуеит, игәыбзыгуеит: – Снашьҭы!
Укәа сынҭалар, исырпхоит уа упсы.
Ашьыжь апсы нас зегьы иҳахьнагӡоит:
– Шәҿыха лассы, шәаапын цоит!
Ашьыжь апсы, амра иарпхаз,
Иҳалалт зегьы, зны згәыҕра зыцәцаз.
Иаҳзырхынҳә еиҭа, ҳгәыҕра аапнуп,
Ҳәынтҵәра шкәакәала
ашьыжь агәатҵа еибаркуп.

* * *

Згәы еиҟәымшәаз акакан еипш,
Уареи сареи ҳагәқәа еидызааит.
Ҳа ҳазгәылоу акакангьы
Икәымпылу дгьыл хәыҷызааит.

Акакан хәыҷ зҿоу араҵла,
Наунагӡа ишоу дунеизар,
Адгьыл иаларсуп уи даҵла,
Амра аҟынӡа иара неизаап.

* * *

Аацын-хьымардуан
Лбааит сара стәылахь,
Дылбааит сара сахь
Ашәҭқәа рынцәа.
Ахьымардуан илбааз
Ашамҭаз дысцылан,
Изура сзымдырyа,
Сгылоуп сшанха.
Дыҟан уи зны
Сыцхыӡ хаақәа ртәылаҿ,
Дыҟан зынгьы
Иашаз сгәырҩаҿы,
Ихиҟьахьан ҳашҭа,
Сахьыхәмаруаз, шәҭыла,
Дыцәҳәыра-сакаран
Дысцылеит зынгьы.
Сашьҭан уи иҿы
Исцәыӡыз апхарра,
Ишәыгақәарҿ сашьҭан
Исзымхоз апшшәы.

Аацын ихнымҳәыз,
Зызхәыцра саркараз,
Дысхаирштҭырц дашьҭан
Шәҭык анцәаахәы.
Аамҭа ҿыцхеит,
Иаапшит апсабара.
Дааҧшит ҳара ҳахь
Ашәҭқәа рынцәа.
Аацын-хьымардуан
Дылбаан ҳгәапхара,
Ҳачҟәынра ирхынҳәын,
Ҳаӡоуп ҳласӡа.

* * *

Иҟоуп ухьӡыла – агәхьаагара,
Ухьӡала исымоуп ахьаа бжьаны,
Ибжьеихеит – ухьӡала – аҩы,
Дыҟоуп ухьӡыла – ауаҩы,
Дыҟоуп сыхьӡылагь…
Нас иҟоуп ҳахьӡыла – аипырҵра,
Мамоу, мшәан, аиқәымшәара,
Ахаан еиқәымшәац реипырҵра –
Ҳахьӡыла.
Адгьылгьы иамоуп бзиабарак ҵәахны
Ҳахьӡала.
Иҟоуп цьара нас ҳахьӡыла – апсҭазаара,
Ара апсҭазаара ахьӡ мацара
Ҳахьӡала.

* * *

Арашых рхьыкәкәоит акаканхәы лнапқәа,
Ҳапсҭазаара ахаара рашыхны икаҭәоит,
Акаканхәы лнапеипш ҳахуеит апсра,
Рашыхны ҳапсҭазаара ихытцышт еиҭа
Иҳазнымтцуа икаҭәаз,
Ҳнапқәа ирхьыкәкәаны.
Апсҭазаара ахаара агьама збахьаз,
Зрашых еизыркәкәа,
Акаканхәы лнапеипш ҳшахуагь апсра…

* * *

Аамҭа акаҭа аршәит,
Игоит акаҭа аршәыбжь.
Изхашәазгьы дшәиума?
Ма дныҳәоуп ҳәатәума?
Ныҳәоуп!
Аамҭа акаҭа аршәуеит…
Инацәа иҿыҵакны аршәаа
Дасуеит акаҭа зхаршәу.
– Уаҳау, акаҭа зхахаз,
Уаҳа иҳанамҭеит ҭаха,
Уаҳа ҭаха ҳәа ҳнамҭеит,
Уара укаҭа хаха!..

* * *

Инымтцәо иатцәарак ублақәа ирхымтцәо,
Урхыпшылацпхьаӡа еиҳагьы еитцәахахуа,
Иузгәамтӡо сҭахахуеит,
Игәоуҭар еицәахуп,
Уажә сыбзиабара иатцәахуп…
Уаанӡа иапшшәыз?
Иапшәшәымыз?..
Заҟа бзиабара сымаз,
Зегь пшшәык-пшшәык сзынрыжьын,
Пшшәы иатцәак агзаарын,
Уигь налаҭәа, исымаз.
Шьҭа исыгуи?..
Цәыкәбар иатцәак нҭауршәыхыр
Сгәатца,
Иуцәагои?..
Иузгәамтӡо сҭахахуеит,
Игәоуҭар еицәахуп,
Уажә сыбзиабара инамтцәо
иатцәарала еитцәахуп.

* * *

Мца-еибакқәа, мца-цәақәа,
Мца-ԥытла-хацәақәа,
Алҩа иаҩызахаз шәынасыԥ шәацымлан…
Зымца зызҿамҳәаз,
                    шьҭа шәымца ԥзыртлода?
Шәрыԥхьа шәызнымиаӡаз
Шәабацәа рҭацацәа!
Мца-еибакқәа, мца-цәақәа,
Мца-ԥыҭла-хацәақәа…

* * *

Ушьҭа саныпшылан, иухьӡыз еилыскааит,
Ишьҭадоу ушишьҭаз еилыскааит, –
Ишьҭрадоу.
Ихылҵыз шракуу дызхылҵыз, – еилыскааит,
Ишьҭра зегь иапхьаӄа ишышьҭоу,
Ишьҭрахаша дышрышьҭоу.
Ишьҭадоу ишьҭа уашьҭамлан ҳәа, –
Иушьҭаҳәо иушьҭоу урызхьампшын!
Наӄ-ааӄ аҽышьҭақәа иувоу,
Аамҭа аҽышьҭақәа урҭамлан,
Уахьдәықәлаз ауп урҭ уахьнарго.
Угәы инауго,
Мап, угәы уназго
Уахьнанаго анудыруа насоуп.
Ианудырлак
Ишьҭадоу ишьҭа шурхаз,
Иузгәакьоу шракәу иуаҕаз,
Убриаӄара ухы уаназгәакьоу,
Аамҭа ах-кәакь ушҭахаз…
Абасеипш ухы уаназгәакьаз,

Ухы ушаҕахаз.
Ишьҭадоу ишьҭа иҭахаз,
Иухашҭма,
Иухылтцыз шиакәу узҧаз.

* * *

Ҳалапшқәа реиқәшәара –
ацыпхь иатцәарақәа зҿыддуаз,
Ҳалапшқәа реиқәшәара –
аацыни апхыни анеилытцуаз,
ианыдыдуаз,
Ҳалапшқәа реикәшара –
зны еизааигәахо, еизааигәахо,
еицәызыхуа,
Амцақәа рыкәаашо,
маӡа кәашарақәак ҳалапшқәа
аныкәашо.
Оҳ, уи аацыни апхыни анеилытцуа –
ҳаиқәшәара…
Ҳалапшқәа анеилало, ианеилытцуа,
ҳанеилысуа,
Иҳақәшәира ақәеипш ицәанырра ихьӡааит,
Ма ихы дазынхааит, ихы дзымаиааиуа…
Игәхьаазгоит улапш,
сымч мырхакәа исиааиуа,
Аҭахыз сҭанархааит, аҭахызаргь сажьааит,

Амала улаԥш ҽазнык игьыжьааит!..
Игәхьаазгоит улаԥш,
        урҭ ацыԥхь иаҵәарақәа,
               ҳаблақәа анеиқәшәоз ирҿыддуаз,
Усҟан ааԥыни аԥхыни анеилыҵуаз –
        ианыдыдуаз.
Ҳалаԥшқәа реиқәшәаара, реикәшара,
        рыкәаашара
                 ҳалаԥшқәа!..
Нас изласхашҭри,
Уи ааԥыни аԥхыни анеилыҵуа иалаԥшхьоу!

* * *

Сыбхаштҙеитеи, Муза,
Сынбыжьҙеитеи, Муза,
Мцак сзабмыркызар,
Сгәы ахьҭа ҭапшуеит.
Ахаан сырхымпшылац быблақәа рҩыза,
Уажәыкгьы сынхымпшылар,
бдыруаз, сыпсуеит.
Знык бназыхькьысыз,
знык ԥсыпшәа бназхьысыз,
Зыԥсрахьы инеихьоугьы иирахь дгьыжьуеит.
Зны иқәбырҟьаз зшьара, бымҩақәа ирнысыз,
Бараҙә затцәык бзыҳәан шәҩык аҳәса иҭиуеит.
Сыбхаштҙеитеи, Муза,
Сынбыжьҙеитеи, Муза,
Цәаҳәак сзабмыркызар,
Сгәы ахьҭа ҭапшуеит,
Ахаан сырхымпшылац быблақәа рҩыза,
Уажәыкгьы сынхымпшылар,
бдыруаз, сыԥсуеит.

* * *

Абзиараз!.. Ахаан усхашҭуам, –
сызуаҳәом.
Абзиараз! Сгәы уахәон,
Акалашәа уахәон,
Уаҩ дшамыхәара уахәон.
Абзиараз!..
Асҵәқьа шьҭа сахәом, сыбзиа!
Иқаз? – Исызуаҳәом…
Акымзарак сгәахәуеит,
Аха убри акымзарак сгәы ахәит.
Сгәы уахәоит. Акалашәа. Уаҩ дшамыхәара,
Уаҩ дшамхәрра сахәыруеит
уи сгәахәара…
Абзиараз, сыбзиа! – Зегьы-зегьы бзиахоит,
Умшәан, уагьамыҳәан уи, –
Уи – Ныҳәан!..

* * *

Ҳаиниара аамҭалоуп,
Аиҵыртҵра ҳатцоуп naӡaӡa.
Уеинымиан шьҭа, ухатцоуп.
Иҟои ара уаҳа еиниарада,
Еиҵыртц-еиҵхарада?
Абри еиҵш иагьуаааароу, иагьнаӡаӡоу,
Ҳаиҵыртҵра ҳзатцымтцуа ҳатцоуп.
Иҟои ара уаҳа еиҵхарада?
Уарада – иеиҵхаз!..
Иузааигәоу реиҵш ихарада,
Иуҵылахьоу раҟара иуҵыртцхьоу дабаҟоу.
Уарада – иуҵыртцхьоу,
Уарада – игәаҟыз!..

* * *

Слаҵштҵашәаракәа урылоуп.
Слаҵштҵашәара зны адауы даанагоит,
Зны – атҵан.
Зны аҩыстәаа итҵыхәа хәыч сҿеиҟьоит,
Зны амаалықь имтҵәыжәҩақәа снидоит.
Слаҵштҵашәаракәа срытҵоуп сеидараха.
Сыбзацәаҳагь, сыҵсцәаҳагь
Слаҵштҵашәаракәа драҳуп.
Зны ахәлара ахирҧоит,
Зны – ашара.
Зны адгьыл агәатҵанӡа снаган,
Агәы смырбаӡакәа сааигахуеит.
Аҧсреи абзареи рҳәаа зыҧсахыз
Дааигәоуп, дагьхарахуп.

* * *

Иадыруеит акызатцәык,
Уареи сареи усҟан
Иаҳҳхыпрааз ахызатцәқәа
Рышәышәыбжь еипшуп
Са сызатцәра.
Сыпсра сапысрашәа сыҩуан,
Сгәы абжьы адунеи зегь иахыҩуан,
Ахызатцә сгәы абжьы изахьӡомызт,
Иадыруеит акызатцәык,
Иахьӡаргьы сгәы абжьы азыхҩомызт.
Уи ашәышәыбжь –
Сызатцәра ашәышәыбжь,
Сааит саргьы хызатцәра.
Ҳапсҭазаара – ахызатцәқәа рыпырра,
Цәҟьарада рыпырра,
Снаӡеит шуҳәо унаӡаанӡа…
Иудыруаз акызатцәык,
Ишбашоу цәҟьарада рыпырра
Ахызатцәқәа.

* * *

Амҩа, сугароуп уахьцо!..
Иамур, сынтцәап уахьынтцәо,
Иамур, ҵьара сымҩахытцп.
Инымтцәаӡо уакәзар, иаҳҳәап,
Ахааназ снымтцәо сцалап.
Адунеи атца снанагар ус,
Лашара ҳәа уаҳа егьсымбо,
Знымзар-зны схазгало иныс,
Исцәыӡхьоу зегь уа сышрынио.
Ихалаз шә-гәырҩа-хәашьк иртыс,
Амреипш уа дышкапхо
Шәасҳәарц сгьыжьуеит саргьы зны,
Ахаан инымтцәо мҩаны!..

* * *

Аҽарҿыцит узхьра,
Ишажәызгьы збаӡом,
Сгәазхаратцәќьа уажәыгь
Иќалом.
Санузхьы сгәазхара,
Сгәы иазымкуагь сҭаххеит,
Сгәы уазымкызт,
Иаҿуп сгәы азҳара,
Сузгәыкит сгәазхара.
Шьҭа иазхоуп.
Амыцхә ахаагь ашоуп.
Амыцхә исҭаху,
Мыцхәы сгәы ухшәоуп
Уажәазы.
Нас ушьҭантәи сызҳәом.
Уцынхәра дќалаӡом,
Ма дќалоит –
Зегь акоуп.
Аха ас сзызгәкыз,

Сагьзызхьыз
Уара аӡәызатџәык уоуп.
Шьҭа иазхоуп!..

* * *

Агәхаштра иагахьоу аамҭа,
Сахьатҵәахуа азыԥшаауам,
Санамбалак агәы ԥшаауеит.
Агәхаштра, агәыԥшаара…
Санаԥшаалак, сабадыруеи…
Сызгәалашәаз аамҭа…
Шьҭа сухаштҭыр иаамҭоуп
Сахьырԥшааша ҭыԥкаҿы,
Сыгәхьааргар насыԥдакгьы.

* * *

Амҩақәа гьежьуеит,
Амҩақәа еихапсоуп,
Атцлақәа ирхапсоуп,
Сшырҭагьежьуа сыпсуеит.
Амҩақәа гьежьуеит,
Амҩақәа схапсоуп,
Ишысхатцәиуа икапсоит,
Рыгьежьра сыцәҭшәоуп.
Мҩак – зхи-зтцыхәеи еидым,
Мҩак – уаҩ дахьҭакым
Сықәымшәеит, сгъазкхьеит,
Гьежьык саргьы исызкхеит.
Амҩақәа гьежьқәоуп,
Амҩақәа еихапсоуп,
Амҩақәа ҳхапсоуп,
Рҭагьежьра иапсоуп.
Иапсоуп ҳәа зҳәада, мап,
Ҳагьежьқәа – затцәроуп,
Рҭагьежьра гъазкроуп,
Рымҩақәа пытцәтцәа

Шьоук еиниарц иаҿӡоуп.
Урхысри шаҟа гьежьра,
Угәы агьежьра реицәоуп,
Згәы агьежьра иҭахаз,
Шьоук ҳаиниарц ҳаҿӡоуп.

* * *

Еицылт ашареи Ашаҩи,
Мреи Мрагылареи,
Мҩеи Мҩангылареи,
Еицылт Ауаареи Ауаҩи,
Еицылт Наӡаӡеи Ашаҩи,
Еицылт Атцабырги Атцааҩи,
Еицылт ахьааи ауаҩи,
Еицылт, реицылара маӡан,
Агәхьааибагара иагахьан.
Еицылт!..

* * *

Атцх иаҿыхәаз,
Амза гәырпхагас ҳәа иоуит.
Атцх иаҿыхәаз,
Уатцәынӡа ипсҭазаара ироуит.
Атцх иаҿыхәаз,
Аетцәақәа рызатцәра иаҿыхәаз.
Аетцәақәа рырацәара, –
Аетцәақәа ртцыхәапымтцәара иамыхәаз…
Зыпсы иаҿыхәаз,
Зыпсып псҭатцага иаҿыхәаз…
Адәқәа рыпсып еипш,
Зыпсы ажәҩан инхалан иагьнықәхаз.
Агәы иқәхаз…
Агәы сакарақәа ирықәхаз,
Аипыртцра – аиниара
        еипштцәҟьа изнықәхьаз.
Изнықәхьоу зцара,
Аха ацарақәа зегь цароума?
Шәцеит шәышхынҳәра,
Аха атцх иаҿыхәаз дхынҳәхьоума?

Атцх иаҿыхәаз,
Амза гәырпхагас ҳәа иоуит.
Атцх иаҿыхәаз,
Наунагӡа ипсҭазаара ироуит.

* * *

Иҟоуп ахаан ҳазхьымӡо мшапҵык,
Ҳазхьымӡо ҳазхьаан,
Ҳахьзымнаӡо ахаан,
Ҳнаӡарцаз иҳагуи, иҳагуп апсык…
Иҟоуп ахаан ҳазхьымӡо мшапҵык.
Уи амшапҵ нахьхьы, џьара, қәала итаҳәҳәоуп,
Мшапҵ қәала ҳтаҳәҳәоуп, макьана ҳаибгоуп.
Ҳаибгоуп, аха иҳамам уи зтазыгӡо гәык,
Иҟоуп ахаан угәы иузтамгӡо мшапҵык,
Арахь угәгьы итнымтҵәо,
Уазхьаан узхьымӡо,
Уишеит мшапҵшаҩык.
Дыҟоуп ахаан узпҵымло уаҩык.
Уи амшапҵқәа шьытҵәаран игәыдкыл икуп,
Санипҵыла, – саргьы сгәыдкыл, суаҩуп
ҳәа иасҳәеит, – суаҩуп, устынхеит!..
Аха убас еипш тынхадарак игәыдкыл игеит,
Игеит исызныжьны убас тынхарак,
Иҟоуп ахаан угәы итнымтҵәо гәырҩак.

* * *

Усыцәцеи уажәи рыбжьара,
Убжьоуп нырцә гәарабжьарак,
Унҭапшуа аҳ изы – акәара,
Зы узымхо.
Издыруеит аӡеипш сшузымхо,
Иуури, ӡыдагь унхароуп.
Саргьы сымала схы сазынхан,
Сыхсыгәҩароуп.

* * *

Гəырҩа маӡа,
Гəырҕьа аргама…
Угəы ҭҵəыуо,
Убла ччахуа…
Уԥсҭазаара зегь убри иагама?
Гəырҩа маӡа узцəыргахуам,
Угəырҕьара угəы азырҕьахуам,
Уԥсҭазаара иамои гьамас?!.

* * *

Сӡырҩуеит,
Иҳәала,
Сыԥсы зӡеит,
Иҩазгом сыԥсыԥ,
Иҳәала,
Иузымҳәар сыԥсуеит.
Убжьы харантәи иааует,
Сызкәхшоу,
Имааӡар ҳәа сацәшәоит,
Саԥылар сҭаххоит сԥырӡаны,
Аха иабаҟоу,
Сымҵәыжәҩақәа шьҭоуп
Насҭхаӡа иааԥсаны.
Иҳәала, сӡырҩуеит,
Иудыруеит, уа уда сҿаҳауп,
Сцәаныррақәа рымчра еиҳауп,
Еиҳаӡоуп,
Схәыцра сахьӡом, иԥыруеит,
Амала ажәак сызҳәаӡом,
Уа уда сҿаҳауп.

Зны уаауеит,
Зны шықәсыла узбом.
Сызкәхшоу,
Сӡырҩуеит, иҳәала,
Сыҵсы зӡеит,
Иҩазгом сыҵсыҵ,
Иҳәала,
Иузымҳәаар сыҵсуеит!..

* * *

Бжамаалыӷь-бжаҵьныш
Дылбаан дыбналеит.
Дахьымаалыӷьу ала сибандаз,
Дахьыҵьнышу ала длашәындаз
Данхало…
Бжамаалыӷь-бжанҵьныш
Дылбаан дыбналеит…

* * *

Иҟахын амзагь ианааз,
Амза ианааз – закәытә кәашарааз!..
Аразын сшәыло, аразын сшәытцуа,
Зны амҩа саныло, зны амҩа саныҵуа,
Агурҧынтҵа сыҟәгыл скәашон,
Аразын цареиҧш уччабжь капсон!
Сыкәашареи уччабжьи
ҟәшәахуа аӡә дҳашьҭан,
Атцх наскьацпхьаӡа уи дгагахон,
Уччабжь лырҳарцаз ахага дкәашон.
Иҟамзи амзагь ианааз,
Амза ианааз, –
Уареи сареи ианҳааз!..
Уажә кәашарада уареи сареи инхаз,
Нас агәрҧынтца аналакьакь
Амза иҭахаз.

* * *

Угага саркьашәк ирнуп,
Уаныцәо унеины узныпшыло,
Упхыӡ зныпшыло асаркьақәа
Уцәаара рнуп,
Упхыӡ еипшгьы иааины иуныпшылоит
Асаркьақәа…
Уразҟы ацәаара унуп,
Уразҟы уныпшылан.
Разҟуп,
Уразҟы узаныпшылар,
Уа усаркьақәа рыгага
Ануп…

АБЗИАБАРА АНЦӘАХӘЫ

Абыжь-еимҟьарак дрыбжьысны,
Абыжь-жәҩангәашәқәак дыртысны,
Днеиуан уи дцәымза шәахәацны,
Инымтцәо апстазаара дацны.
Дхәҷын уи – ахаан қәра змамыз,
Агәрҕьара иахытцуагь ихытцхьан,
Араҟа ҽа ус дук даҿӡамызт,
Ҳагәқәа днарыхькьысны ирҿыцуан.
Араҟа ҽа ус дук даҿӡамызт,
Амра ашәахәала дыхәмаруан,
Уихәапшыр, хыц ҳәа акгьы икӡамызт,
Арахь ҳгәы апхьарца уи назҿишьуаз,
Шьтыбжьқәак ҳәа ахылтцуан,
шьтыбжьӡамызт,
Уи заҳалак, мрашәахәашәан,
Уи заҳалак, шьта дуаҩӡамызт,
Араҟа ипстазаара ҩашьан,
Дшаашьтыз арахь дынцәахшаран,
Дызустоу ахьихаштыз шихароу, –
Еимгеимцарак убри зегь дназхәыцуеит,

Нас иааимҟьаз абыжь-жәҩангәарак
Дагьыныбжьҟьоит дгәырҩацқьа лашаран.
Дхәыҷын – дышхәыҷу қәра змаӡамыз,
Агәырҕьара иахыҵуагь ихыҵуан,
Ари адгьыл ахаан данӡамызт,
Арахь уажә длашаран даныҵуан.

* * *

Жәҩани-жәҩани хыхь еигәныҩуан,
Ҵаҟа адгьыл рзыпшын.
Азы шыцәаз сынҭапшын,
Сҿаҳәатә ажәа сгәы изҭыҩуам.
Аҭра иҭыҵны ицон амшын,
Зегьы иаххыҵәон ҳахнаҩарцаз,
Уаҩы изымгәагәзо сгәагәзарцаз,
Еиқәсыртәарц сара саашьҭын.
Имҵысзо ишьҭан амшын.
Дгьыли жәҩани ирыбжьалан,
Псаатәк амҵәыжәҩақәа ҟьауа,
Убри ашьҭыбжь заҳауа...
Дмаалықьума, ди, иааауа?
Дгьыли жәҩани дынрыбжьалан,
Ҳапсҭазаара еиқәиҳәаларц.
Нас абарҭ зегь ҳаидызҳәалаз,
Акызатҵәык – гәеисыбжьк ала,
Акызатҵәык – псып рахәцла,
Ҳагьихашҭуам, дагьҳазхәцуеит,
Дагьаҳзылбаапшуеит лыпхала,
Дгьыли жәҩани рҿаҳәатәала.

* * *

Усмыхуаԥшын ус.
Аԥсҭазаара акалашәа ишоуп,
Ухәыҷуп, ухәыҷцәоуп,
Уццакуеит, уцацәоуп,
Сухьӡаӡом зегьакоуп!
Усмыхуаԥшын ус, –
Субылуеит,
Аԥсҭазаара акалашәа ишоуп,
Ицаӡом – иԥыруеит.
Жәа-шықәса усгьы иҳабжьоуп.
Ухәыҷцәоуп,
Са уажәытцәҟьа сажәуеит.
Зегьы зхароу агәоуп,
Қәра змаӡам,
Макьана зхуҷра ныртцәаӡам,
Ахаан инымтцәаргь ауа,
Ацәеижьоуп иажәуа.
Усмыхәаԥшын ус,
Схәыҷы, угәы ԥшаауа,

Уцацәоуп, субылуеит.
Апсҭазаара акалашәа ишоуп,
Ицаӡом, – ипыруеит.

* * *

Сара истәахын угәы сҭапшыр,
Унапы сапшыр.
Сара истәахын сыпсыр,
Уанца сыпсыр.
Аха сагьзымпсит,
Уцеит.
Уагьсзымпшит.

* * *

Скалҭ ухы нануҵан уцәеит.
Са саапсеит…
Ухахәы сылаҧш ала исҳәеит,
Ублақәа сгәыӡит гәаныла.
Ҽазә лкалҭ ухы ананыла,
Иудыруаз ушысшьуа!

* * *

Уцара сацәшәоит,
Ухынҳәара сшацәшәоз еипш, ҭагалан.
Адгьыл зегь ахнагоит:
Аапын, апхын, аӡын, ҭагалан.
Сара сазыхгом, избанзар,
Сара сагьаапны̄м, сагьпхны̄м,
Сагьӡным, сагьҭагаланым.
Асааҭ абжьы сарцәаӡом уахынла исхаланы,
«Ба бызусҭа, бызусҭа, бызусҭа?» – ҳәа.
Сара ашықәс хәыцьара ишан хәҭак соуп,
Сагьаапным, сагьпхным,
Сагьӡным, сагьҭагаланым.
Сҵоит аҩнқәа срыбжьаланы,
Сара уара уздыруеит усааҭ абжьала.
Ссааҭ уахынла сарцәаӡом,
Сыхнацәҵәоит хәҭа-хәҭала,
Аамҭа шыхнацәҵәо еипш.
Аҭӡамц саннацоит амза
Сахьышьҭоу сышьҭыхны.
Ухынҳәы, ҭагалан,
Уа уда ишпақәастцо мамзар.

* * *

Атҵх уцәытҭшәахоит,
Уҭытҵыр узҭымҵуа,
Ухынҳәыр узыхнымҳәуа,
Ахықәаҿ уаанхоит.
Угага аухоит,
Ажәҩан иахькьысуа,
Адгьыл узнысуа
Умшьҭа азынхоит.
Ухьыӡ уацәшәоит,
Узхысхьоу зегь зныҩуа,
Ахра ишаныҩуа,
Ишаныҩуа инкабоит.
Уапҳхьаӷка иӷоу,
Ахаан узхьымӡо,
Асаркьа нашана
Ианылан иубоит...

* * *

Бнаран, ибнаршәыран, Сах̧, уах̧ҭынра,
Аҵх ду сҽалакны сцеит убара.
Аеҵәақәа ирылхны иӡахын укәымжәы,
Амза шәахәала ихырҷан ухҭырпа.
Сапҳьа иуарҳалны уашҭа ду шьҭан,
Ахаан узқәымшәацыз асас дуҭан.
- Апшәма! – узҿысҭуеит, Сах̧, ухаҵкы,
Ҽазнык исмырҳәакәа успҵыл, уццакы!
Издыруада нас усзыпшызҭгьы уара,
Улапҵықәшәа иунардырзар сааира-сцара.
Уамоуп уара абри абна ду аҳас,
Упшаара иашьҭоуп узбахә заҳаз.
Исарҳәеит, уа уоуп Иреиҳау, Зегь зымчу,
Абна нашана уа уоуп знапы иаку.
Знык улапш сыхурпар, сыпсы ҭанаҵоит,
Хшәы змам ауп исыхьуа, сыгәхьаа сагоит.
Анкьаӡа зны гәапхарак сызшан,
Анкьаӡа зны мрала сырпхьан,
Уи иҿымцәаауаз сымра блит, иҭахеит,
Убри аахыс сымрадан сынхеит.

Ус имариоума мрадара, Саҳ,
Ушьҭарнахыс нхашьас исымоузеи, исаҳә?
Абна-нашанаҟәа зку, ухаҵкы,
Ҽазнык исмырҳәакәа успыл, уццакы!
Уаҳҭынра ашҟа сымҟьалакәа сааит,
Еилаарцыруа ухангьы сыпшааит.
Исзымпшаауа аӡәызаҵәык –
Сымра, уа уоуп,
Сыцсҭазаара – ахаан инымҵәо пшааройп.

* * *

Атџх изалымтцыз, иҟоузеи, иҟа?
Амҩа изанымтцыз, изыхнымҳәыз аҩныҟа.
Умҩа цытцәтцәа суҧыларц сҭаххазма?
Уқәоушәа уқәарҧсса,
Уҧшаны униаҟьа уцазма?..
Узбахә зҳәара – дызбада, дзаҳада?
Ас анхара,
Ас анымхара змада?..
Уахынла уетцәан,
Ашьыжь узазан,
Шьыбжьон ушәахәан,
Сухьзон сара, исазар…

* * *

Слымҳа надкыл адгьыл сазыӡырҩит:
Адунеи атцыхәан
Ушьапышьҭыбжькқәа гозар,
Уааскьозар издыруада?..
Ажәҩан атца
Угага анылан избозар?..
Бжь-жәҩанык ирыластцоит сылапш.
Быжьра-быжьтцәа дыҟоуп ҳәа рҳәозаргь,
Иушьҭастцоит схәыцра,
Уапцшаарц, ушьҭнахырц,
Сгәыргьара ууаигәа снахеит.
Амшын ду уаанахәар,
Сыпсызхан амшын зегь еимыздон.
Упцшаара сахәом,
Аха еиҳагь умбара сахәом.
Упсаатәны униаҟьа уцозаргь,
Сыпсы ушьҭастцон,
Иухьымӡакәа интцәозаргь.

* * *

Убри атҵх иамааз хьӡыс?!.
Ухы суҭеит гәырӷатәыс…
Атҵх хәашхәаша икапсон,
Апслымӡ ҳалаланы ҳцон.
Ҳзықәшәааз иарбан мықәшәатәыс?..
Апслымӡ амра ианаршыз,
Ианархьшәашәааз уи амшын, –
Убасҟан аиқәшәаара ҳзапын.
Пыхшьас иамои нас иапу?
Анцәа иоуп знапы иану…
Еилыхтәын апслымӡ,
Апслымӡ пштәын,
Амшын-ӡы лыхәҭала игатәын.
Иззымҳацыз ӡашәа иҳазҳарц,
Аӡыхь цқьа ҳаҟан иаҳнаҳарц.
Ҳмеицәажәаӡакәа, ҳмеиҿапшы,
Гәаныла ҳаҟан зегьы ҳҳәарц.
Иузеибымҳәо ҳгәаахьы иаауан,
Узқәитҭым ҳақәитзар ауан.
Ианҳазшәа иҳақәу нагӡаны,

Аҧхыӡ еиҧш ҳлахьынҵа баны,
Ҳахьдәықәлаз ҳнанагон еиҭа,
Ҳшыржьаз ҳзымдырыуа ҳхаҭа.
Зегь ҳгәалашәаракәа ҳацәӡаны,
Даҳхыччон Уи, иаҧу ӡбаны…
Нас иузҭааз уара гәыс,
Уцартә убри зегьы чҳаны?
Убри зегь схызгоит былраны…
Сзықәшәаз иарбан мықәшәатәыс?..
Ухы суҭеит гәырҩатәыс.

* * *

Иухытцит ухьаа, иухаз ирҩашьыган,
Уԥсы ахәышәтәит хыхь аԥсабара,
Уара духәаԥшит зыбла лашароу,
Зыбла ԥстҭацагоу,
Иаҭааит Уи иҟынтәи угәы аԥсшьара.
Иуныруит Уи имч, игәаԥхара!
О, Хьышьаргәытца, узныҳәаз!
Хьышьаргәытца – истҭааз,
Снапсыргәытца хьҟәырышәахак
анзыршәлаз…
Гәыла-ԥсыла ҳаиниршәеит,
Аӡи амцеи еинзраалаз.
Ҳаԥсы иахылтцыз Иара диҟәырҷахоуп,
Аҳауа даҩызоуп иаҳзымхоз,
еизҩыдоу,
Ҳгәы-ҳаԥсы еимыздаз,
Лашаран иаҳгәылсыз!
О, Хьышьаргәытца, иаҳҭааз!..
Хьышьаргәытца, ҳазныҳәаз!..

* * *

Нашьҭы-аашьҭ,
Нашьҭы-аашьҭ, –
Аеҵәақәа хәмаруеит,
Рыцыпхьқәа еимырдоит,
Аҳәитцәҳәа ирҟьоит
Адгьыл ахь, рыжәла ларҵозшәа.
Блала уеимыздоит,
Зегь акоуп сгәазхара усызбаӡом.
Узусҭада, иужәлои?
Убас ухьӡгьы ҽакӡоуп.
Уагьуаҩуп,
Аеҵәақәагьы урцырҟьахоуп,
Сыгәгьы уаҟәырҷахоуп еиҭа.
Нашьҭы-аашьҭ,
Нашьҭы-аашьҭ,
Нашьҭы-аашьҭ –
Хыхьынтә ҵаҟа,
Маӡа шәеицыхәмаруеит,
Са сшәыхәапшуеит сгылан сшанха.

* * *

Рышәшьырақәа рхыҵын,
Аҵлақәа гылоуп ҭагалан,
Ирызнымкылаз амра рылсны,
Амҩа ианыҽеалоит.
Сакәабар здыруада амра
Ишу ашәахәала..,
Аҵлақәа срыҵоуп амра схьыршо
Ес-ҭагалан…
Сеидру, иахьыҟоу, исхыҵын,
Сыгагь ныҟәоит.
Исызнымкылазт алаҧшқәа рыцыҧхь,
Исылсны икаҧсахуеит.
Сшьа-сда иҭаныҟәоит
Угәы ашәахәа,
Инымҵәо иацрыҵуа…
Алахьынҵақәа зегь рышәҟәы,
Нас слахьынҵа ананыҵуа,
Аҵлақәа среиҧшхоит убасҟан,
Зышәшьырақәа зхыҵыз.
Сгылоуп сеиҭымхан,

Уаҳагьы зыгага хнымҳәуа…
Ушьҭан, нас ҳаиқәшәаахып цьара,
Уажәазы – абзиараз, абзиараз!
Ҳаблақәа ирҭоуп ибылуа,
Ахаан ҳаанзмыжьуа гәаҭеирак.

* * *

Убла схыҧшылан –
Абзиабара аӡиас схыҧшылеит.
Агәхьаагара хын
Уаҟа инышьха.
Сынужьхьеит,
Уанцоз уагьсызхьамҧшит,
Уанысгәыӡ
Уқьышәқәа цаҳәцаҳәуан атцыхәтәан,
Иацран сара сгәы амца.
Умцәажәан,
Ҿымҭкәа ҳаиҧыртцып,
Ҳалаҧшқәа ирҳәо ҳазхазааит.
Убас уццакуеит,
Хара даҽа тәылак уазхьуазаап,
Уаҟа даҽа тцлак азҳауеит,
Даҽа ҧсаатәқәак ҧыруеит.
Уҩышьҭыҧраа ушызбоз удәықәлеит,
Гәырӷьарак убас еиҧш иуҿықәлеит,
Цшакгьы наухьызсеит, –
Уи схьаа ахыҧшакәхап,

Сыҵсы наухьынҳалеит,
Уазынкылозар ҳәа акәхап.
Уцәа наухытцәрааит,
Уара илакәхаз, илакәхаз,
Иҵсаатәхаз.
Ҿа псык ауп – усцәыӡит,
Сгәы шеисуаз иҭытцит.
Уабаќоу? –
Издыруада абни аетҵәа уакәзар?!

* * *

Ҳапсқәа еилаз,
Ҳара ҳахьыҟоу хараӡаз,
Ихаз-хазыз.
Ҳагәқәа пшаауаз,
Ҳагәқәа еизыпшыз,
Ҳара ҳаицәтәымзааит
аҭахыз.
Сара сҽаӡәыз,
Уаргьы уҽаӡәыз…
Зынӡа ҳаицәызӡыргь,
Ҳаицәыхҟьаргь,
Ҳапсқәа еилаз,
Ҳагәқәа еизакыз…
Ирхылтцыз иакәыз гәыҕырҭас,
Мрас иаҳзакыз,
Етцәас ҳзырпхаз.
Уара сузеилымкаайт,
Саргьы усзымдырт, мап.
Ари апсҭазаара ҳара
Ма ҳаилнаргап,

Ҳаиланагап мамзаргьы зынӡа.
Зынӡа ишәҭахымзаргьы сбара,
Бзиа сыжәба,
Ма цәгьа сыжәба,
Сышәзааит, –
Абас иааҳадгылап аԥсра.
Ҳаԥсқәа еилаз,
Ҳагәқәа еизакыз ҳара,
Ҳа ҳхараӡаз,
Ҳа ҳхаз-хазыз...
Иаҳхылтцыз иакәын гәыгыртас,
Мрас иаҳзакыз,
Етцәас ҳзырпхаз.

* * *

Сгəы уагəылсит ашəахəеипш,
Сгəы уагəылпхеит, шьҭа уа упеипш
Лашарбагоуп, капхароуп,
Сара исықəу ҭашəароуп.

Ашəапшь сналсып хəылбыҽхак.
Исзаанхеи? – Ҿа шьаҿак,
Шьаҿак – амш нырҵəаны,
Шьаҿак – ахра снаҿҟьаны,
Сынҭалахып наҟ скаууа,
Угəы сынҭалап схьухьуа.

Етҵəак ажəҩанаҿ иаркыз,
Адгьылаҿ етҵəак ҵəахыз.

* * *

Абла иацәыхьчаз,
Лымҳагь иҭамсааит
Ҳагәқәа иҳазҭамгӡаз,
Мацәысха ирыбжьысыз.
Напыцәгьагь ахьымсааит
Ҳнапқәа реихьысра, –
Амцеипш иҳацралан
Иаҳхысыз.
Алаҕырӡ ублагә инҭысын,
Уӡамҩа инацралеит.
Ҳаицралеит,
Ахаан ҳаиҿымцәаарц,
Изеидымтцуа
Ҳалапшқәа еидхалеит.
Умтцәыуан,
Сгәы иҭнымтцәо, ухала,
Лабжышзаргь еиҩаҳшап.

АРҴЫСИ ИГАГЕИ РЕИЦӘАЖӘАРА

– Уабацои уеӡа?
– Аӡнырцәҟа, аӡнырцәҟа.
– Уа ӡызлан дыпшуп,
Аӡыхәашь узырӡом.
– Асаркьа иаҩызоуп аӡы,
Уа ӡызлан даздырӡом.
– Асаркьа иаҩызоуп са сгәы,
Уаныпшыл.
Зегь акоуп схы сыздырӡом.
Араҟа исцәыӡит зегьы,
Араҟа уаҳа акгьы снырӡом,
Араҟа сдысуп, слашәуп,
Кагь сыздырӡом.
– Узышьҭада?
– Схы сашьҭалан сцоит,
Сашьҭоуп сгәы аҟәышра.
– Узышьҭада?
– Сан уа дызбоит,
Дышқәыпшугь деиқәышла.
Сыгәҭынчра уаҟа аҿеаӡоит,

Уаҳа ара агәҭынчымра сылшом.
– Уҽынкыл, уапеипш ма апсра.
– Уаҳа аԥшра сылшом.
– Уара, арԥыс, узусҭада?
Еицакит уԥшра,
Улакҭа сҭаурԥшыр
Иамои уажәшьҭа?
– Сыблақәа ирху гәауҭар ҳәа
сшәоит,
Ашәара гызмал сыҩнытҟа
аҽаӡоит.
– Уабацои уара, ухы
уацәшәаны?
– Сыбналоит, сыбнал…
Сышхәа хианы
Аӡыхәашь ихгылоуп,
Нырцә зегь баны,
Схынҳәаанӡа уҟаз
Абраҟа узатцәны…

* * *

Ҳанҭалеит ҽааны,
Сынтәа цәгьа ҳанҭысын.
Ҽааны ԥшӡа, ҽааны лаша!
Ҽааны уажәааны
Узнеир, ухаҵоуп,
Иузычҳаз чҳаны.
Иузышьҭымхуа уаҵоуп,
Иузнаго џьшьаны.
Сазнаго џьшьаны
Сануп саргьы мҩак,
Ҽааны сахьӡаны,
Саԥсырц сынтәак.

АҲАСАБТӘ

Етҵәак ҳацыпхьқәоуп ҳара,
Зны абри адгьыл ахь ҳкапхеит,
Амца акәицқәа реипш ҳкапсеит,
Амра ꙩатцхахеит ҳбара.
Уи анҳахәапш, ҳагәапхеит,
Ҳара ҳакәын, ҳапхашьеит,
Ашьыжь ахьӡаҳтцеит иара,
Амра анꙩатцхахаз ҳбара.
Хыхь ихалан инаскьон,
Ажәꙩан анааꙩнаша – шьыбжьон,
Убас ахьӡаҳтцеит аҽны,
Аҽны шьыбжьон ҳааизаны.
Ус ишнеиуаз иаапсаны,
Ҳшазыпшуаз ҳа ҳшанханы,
3-дук инхықәгылт иатцәаӡа,
Нас инӡаалт иласӡа.
Еилаҽҽеит аӡ дугьы шын,
Амшын ахьӡаҳтцеит, ҳнапшын.
Иаҳҳәеит: «Ҳамра ҳацәҭашәеит».
Ус ҳшыпшыз хәылбыҽхахеит.

Ашьыжь, ашьыбжь, хәылбыҽха –
Амш хыцьаран иша,
Атцх ацтца, амза шьҭых,
Ианаахәла амра ацрых.
Нас иуоуеи, шьҭа ипхьаӡа,
Аӡбатә урҭеит иӡбала,
Иурҭеит аҳасабтә схәыҷы,
Аҭак ануп унапаҿы.

* * *

Атҵыс хәыч ҷырҷыруашәа,
Убызшәала уҷырҷыруеит.
Зегь рымаӡа удыруашәа, –
Ус ублаҟәа сныруеит.
Сыузызӡырҩын, уажәаҟәа
Ирылысхыз жәеинраалоуп,
Ажәада жәеинраала,
Сҟәынҷабла, сгәанаала.
Уи акәзар рапҳхьа
Ауаҩытәыҩса иашәа,
Антҵәа угәатҵаҿ иҭаиҩыз
Инымтҵәо шьҭыбжьыла.
Уаныҵәо уахыла
Уа улахь ианылоит
Упсҭазаара ипымтҵәаӡо иатҵоу.
Атҵыс хәыч ҷырҷыруеит,
Апсаатә ду уи ашәаҟәа аздыруам,
Ашәала имаҵьаноуп,
Атҵыс хәыч, са стҵыс хәыч нашаноуп.

САҲКӘАЖӘ

Амра иамакуа дкапхон,
Амза иамакуа дкаҷҷон,
Жәҩанаҿ аетҵә еилыцьцьон,
Дгьылкаҿ аҳкәажә хәыч дыччон.

Лыбжьы рхыҩуан хара ахәқәа,
Лыбжьы рыма ицон аӡқәа,
Адәқәарҿ ашәҭ хәыҷқәа пытуан,
Лыбжьы игәылнахуан дара.

Дгәылтцуан ашарпаз ларгьы, –
Ашәҭ ахьыблақәа хнатуан,
Ахаҿы гьежь аанартуан.
Лыччабжь рзылшон уажә зегьы,
Ирзылшон лыблақәа рыпшшәгьы.

Лнапқәа мтҵәыжәҩан илҟьауан,
Лшьапқәа ықәмыркьыс дцауан,
Ҩ-тцыск ықәтәан лыжәҩахыр,
Шәа-хаас иҟоу лдырҳауан.

Сара стәылаҿ аҳра луан,
Лаҳра дуум, иагьхәыҹым.
Иамои хьӡыс нас лаҳҭынра? –
Зегьы иреиҕьу Ахәыҷра.

Сара инсыжьхьан хараӡа,
Саҳкәажә слыргьежьит еиҭа.
Амра иамакуа дкапҳхоит,
Амза иамакуа дкаҷҷоит,
Жәҩанаҿ аетҵә еилыҵьҵьоит,
Дгьылкаҿ саҳкәажә хәыҷ дыччоит.

* * *

Амсыр қьаадыш –
Ҩыра знымлац ашәҟәы,
Убас илашоуп
Уара улахь, схәыҷы,
Убас еипш ицқьоуп,
Ма нбанк, ма цәаҳәак
Знымларц абҕьыц сапҳхьа ишьҭоуп.
Уцәоуп уажәы,
Умаалықь дуҭоуп,
Ҩыра нашанак
Улахь иантҵоуп.
Уи дапҳхьашт маӡа,
Уи еилиргашт,
Са соуп агаӡа,
Ус сшыҟоу саанхашт,
Ак шысзымдыруа ус,
Угәы иҭоу, ухы иҭоу,
Саанıжьны упрышт,
Зны умтцәыжәҩақәа ҟьо.

Иухылапҵшуа иоуп знап уану,
Уи уихьчашт,
Иреиӷьу мҩакы
Ахьымҩасуа уирбашт.

* * *

Ҳаиниаанӡа ҳшеиниозгьы ҳдырхьан,
Ҳаиниара цыруа аҳауа иалалахьан,
Дзырҩыр уаҩы иаҳауан.
Уцәа акы алашәан, уццакуан,
Сара схы збон акалашәа.
Иагьаацнын, иагьтагалахын
Ацсабараҿ,
Ҳгәаҿ аиниара ҭалахьан
Иузахмырцо.
Аицыртцра акаҭа аҳахьан
Уск̧ан,
Аицыртц-бызкаҭаҳа
Уск̧ан иаҳхакнаҳан,
Иаҳхыччон уа ҳапсцәаҳа –
Аицыртц-бызкаҭаҳа.
Ҳаиниара закәыз?!. –
Уи зымбаз дыгәнаҳауп.
Ҳаҩыстаа дбыл-былуа
Ҳгәы амца дахакнаҳауп.
Ҳамаалыкь уажә диит,

Ҳалаҧшҟәа дырхылтцит,
Ҳуҧсахит, ҳаутҭиит,
Ишудыруаз иаҳҳылтцуаз.
Ҳаиниартҭа ҭацәуп,
Дцеит, уа зны индәылтцыз,
Аиҧыртцракәа зхылтцыз,
Абызкаҭаҳа шьтәуп.

* * *

Уаанда аанда акәыршоуп,
Угәашә агәашә аҿоуп,
Уԥшәма ушхәа дҭоуп,
Снашьҭы, усас соуп!
Сышхәа ацха ҭоуп,
Сышхәа асаранцә ҭоуп,
Сышхәа сашәа ҭоуп,
Снашьҭы, усас соуп!
Угәыӡҿкаара соуп,
Уԥсыӡҭкаара соуп...
Арԥысла сеилаҳәоуп,
Сылзымдырырц ауп
Уԥшәма,
Уԥшәма
Ушхәа дҭоуп.
Иаҳауеи, иаҳа,
Уԥшәма илмырҳа
Бзиа ҳаибабап,
Сышхәа уҭал, узгап!

Сышхәа ацха ҭоуп,
Сышхәа асаранць ҭоуп,
Сышхәа сашәа ҭоуп,
Снашьҭы, упшәма соуп!

* * *

Агәқәа еибапшааит,
Аха урҭ зтәыз ауаа
Еинаалашьа рықәмызт.
Агәқәа еизхьит,
Урҭ еицәҟьалеит,
Аҩсҭаа-аҵьныш
ҩ-гәыразк дрыбжьалеит.
Аҩсҭаа итәын
рҟазшьақәа еинымаалоз,
Ргәы-рыԥсы – Анцәа…
Злаԥхаҳаура ашацәа,
Ашара ду иалаз,
Ауаатәыҩса зшаз
Абас еинымаало,
Абасгьы еицәнымхо…

* * *

Ҳаипызгало амыш,
Ҳаицәызгауа атцых,
Ҳаипызшьуа ашәахәа…
Апсҭазаара ашәа
Ытцхәраауеит ҳгәатца,
Уҿажәкыр уахәа.
Ҳгәы зрыцқьауа ашьыжь,
Ҳгәы зырпсаҳәо аӡаӡа
Хыхьынтә ианкаҭәа…
Апсҭазаара аҟынтәи
Цәыкәбар затцәык уаӡаргь,
Цәыкәбарк узырха.
Ҳгәы ҭызблаауа амра,
Шьыбжьонк инкыдхалаз,
Имыцәо иакуп.
Згәы ҭылашо иакәзар,
Згәы псу зегь ҳабзазтәуа –
Еиҳа дҳаракуп.
Зшәахәа зыпсаҟьаз,
Хәылбыҽхала еизызго –

Амра хьӡыркуп.
Ашарԥаз иааз,
Зымшра уԥызгалаз
Ихьӡ уҿакуп.

* * *

Хыхь иҟан нас амшқәа ргара,
Егьaраан упшыргьы итцысуан,
Убраҟа зегь ҳамцахәқәа гаран,
Уа ҳалахь ианыртцо рыҩуан.
Имҩасуан зынгьы аптақәа хылан,
Мрагылара аамҭала итцәахуа,
Ҳгәы усҟан агәыҩбара ҭалон,
Ҳцәа иалашәон ҳҟьалар шауа.
Имыцәо ибылуан мраҭашәара,
Ахәылбыҽха зиамсуа инҿаст,
Ҳаҿашәама, мшәан, аҩысҭаа ицәҟьара,
Ма Ҳацқьа иаҳзиуама цас?
Иамоума Ацқьарагь харак?
Ма ҳагәнаҳа, хара змаӡам,
Изқәутцаз, убриаҟара иаркараз,
Иахьымхәыз, хьхәышьагь зықәӡам…
Ҳажәҩақәа ирықәуп еидаран,
Ҳзатцымтцуа ҳатцоуп Ахьхәра.
Хыхь иҟоу ҳамшқәа ргара,
Зегь ҳамцахәқәа гароуп убра.

АԤСНЫ

Ухьӡ иагәылоуп амаӡа,
Аха аԥшаара уаҩ дамарам.
Уи иблахкыгоу бырлашуп,
Уи абырлаш хәамаӡам.
Ухьӡ иагәылоуп амацәыс,–
Еимгеимцара-еимҟьараны.
Ухьӡ иагәылоуп анасыԥ,–
Жәҩангәашәԥхьара лашараны.
Ухьӡ иԥымтцәо мҩа затцәуп,
Мҩасҩы зыкәа дтәалауа.
Иаҳхылаԥшхәу бла затцәуп,
Жәҩанахьтә ҳазмырҟьалауа.
Илахьынтцахьӡны, иԥышәаран,
Уа иухтцоуп, уанышәароуп.
Цсаатәтцас ишьтԥрааз уакәушәа,
Улабҿабоушәа, улакәушәа.

* * *

Аԥсны – сыԥсыӡҭкаара!
Ухьӡ сқьышә иныҟәыххыр,
Исҳәаанӡа сшахӡызаауа сыԥсуеит.
Аԥсны – сыԥсыҟәара!
Ухьӡ ҳәаны усныҟәыргьы,
Аӡәы иаҳар ҳәа
Сгәы ҭыԥсаауеит.

* * *

Ипҳьарылаӡом аҵар,
Аҵла амахәқәарҿ дыршоит.
Убри аҵла са исыпшаар,
Ес-уаха амҵан сыпҳьалоит.

Аҵла псаатәны пхыӡ избеит,
Мҵәыжәҩан амахәқәа ҟьауа,
Абна ныжьны ипыруеит,
Ажәҩан иалоуп ипшаауа.

Аҵла – аҵаракәа рыпхыӡ,
Исыздыруам иахьаҳцәыӡ,
Ипҳьарылаӡом аҵар,
Иҟам рыҵла ахабар.

Саргьы амҵан сзыпҳьаӡом,
Рымҵәыжәҩа ашьҭыбжь саҳаӡом.
Аҵла аҧыршьа здырҵаз,
Иарбан тәылоу иахьынхаз.

Ҳабна илпрааит аҵар,
Уи атәыла ссир рыпшаарц.

* * *

Атцх шкәакәа далан
Аӡә имала, ихала,
Ихахә ашлара
Апша алан.
Лыгага ишьҭан
Знапы данзыриаалаз,
Знапы икәзыршаз
Дишьҭан.
Игәы еибартын,
Игәгьы ашлара ҭаларц,
Аха ашлара аҭыпан,
Атцх шкәакәа ҭалон.
Игәы еибартын...
Игәы лгәыдыхәхәаал лхала,
Дылкәыдкыла апхәыс затцәгьы
Атцх ипыруаз далан.
Дцон, ацәашьеипш
Сара сгәы дадсыпхьалон,
Дцон, аха дахьнеиша
Дызнеиуама еибгала.

Ихахәы еиланажәжәон апша,
Лнапы пшӡақәа налшьуа
Уажәы-уажә ипхьалҳәон,
Уи апҳәысгьы дгагалшьон.
Наҟ дналыгәҭасуан,
Лыпшӡара пхеишьан.
Дыҟан ихыччаз –
Ихахәы зыршлаз
Игәы иаҩсны.
Инхон ҩ-гагак,
Есуаха ицәыртцуан, –
Ауаҩы шлеи
Апҳәыс пшӡеи,
Маҭәа шкәакәа ршәыртцан.

* * *

Уалан ииасхьоу асоура. Уиаст –
Апҳхыӡ шкәакәа.

* * *

Атцх аҧсаатә ахшеит, –
Иаалашеит
Атцх анҩытцпраа.

* * *

Иулшозар ухы абашьра – уабашь,
Уааиааип, ма шәеиҭазаап.
                    Иатцахаз.

* * *

Саркьаныҵшыларак иҟоу сыҵсҭазаара…
Саркьаҭаҧ҄еыларак…

* * *

Усыҧхьа мышкымзар мышкы,
Уахыкымзар уахык,
Уаласрыҧхып сыбзиабаӡцәа ррыҧхра.

* * *

Амш амтцәыжәҩа шкәакәа
Сеытцак, сеышәмырбакәа
Са сымҩасуеит схала,
Пхыз-лабҿаба мҩала.

* * *

Са сымҩасҩын,
Сыгага сышәшьыран,
Хынҳәран пшас исзасуаз.
Сгәырҩа пслымӡ-сакаран,
Лыхәҭала сыпслымӡ схәыхуан.
Исышьҭан аҵхгьы сыпшыхәуа.
Ҩ-блак сызҭапшуазгьы,
Сызаҵәра аҩблак ракәын.
Аӡба санакуазгьы,
Зыс сыгәхьаагара акәын
Сызҿыхәоз, сзыҿҳәаразгьы
Ҿҳәара змам сцара акәын.
Са сымҩасҩын,
Хынҳәран пшас исзасуаз.

* * *

Ҩыцьа неиуан шьапы-еимаада,
Рнапқәа рзеимымхуа еибаркын,
Рыгәқәа убриаҟара еизгәкын…
Ҩыцьа неиуан, са сыцсын,
Убра рааигәаара сжын.
Сқәыпшны, ма сажәны сыцсызу
сгәалашәомызт,
Сшьацзу зны, ма суаҩыпсызу
сгәалашәомызт.
Ҩыцьа неиуан,
Апша ршәызма?
Матәа ршәымызт.
Лара лхахәы хьыпшшәахәызма?
Иара арпыс дынцәахәызма?!.
Ҩыцьа неиуан,
Са сзымтцысуа убра сшанхазма,
сызрыхьӡомызт.
Рыгәқәа ирхәоз саҳауан,
исзеилыргомызт.
Амра гылозма, иҭашәозма,

Убра ахьӡықәыршан атәыла.
Урҭ аҩыџьа ҧырны ицозма,
Ирыхьӡомызт сара сылаҧш.
Сылаҧшгьы сыгәгьы рыхьӡомызт,
Ҧсра закәызгьы рыздырӡомызт.
Убра акәын Нцәаратәыла.
Ҩыџьа неиуан, сара сгылан
рааигәара, аха сырбомызт.
Сқәыҧшны, ма сажәны сыҧсызу,
Сшьацзу, мамзар суаҩыҧсызу
Сгәалашәомызт.

* * *

Аҩны баша иара апшәма изыпшуп,
Аҽқәа агәара иҭакуп,
Амза аҵыцъ иҭапшуеит,
Умааӡаргь сузыпшуеит.
Амҩа ахаҳәқәа аныпсалоуп,
Ҳгәарабжьара дыбжьалан,
Ҽыуаҩк шкәакәа маҭәала
                    даауеит.
Издыруеит уи аҷкәын,
 Уи аҷкәын уаҵәы ашьыжь
                    дыпсуеит,
Макьана ҳахәмарлап,
Уаҵәы ашьыжь абаҟоу,
                    ихароуп,
Уахак ҳазлахәмаруа,
Аеҵәақәа аҵәца иҭапсоуп.
Аҵәца хцәыпҽеит, –
Ашьыжь уи аҷкәын дыпсит.
Ҽык агәара иныҭҟьан,
Акьыркьырбжьы сара саанарпшит.

* * *

Азганк шәҭуп ари амш, азганк канӡоуп,
Азганк ҳәыхәуп, азганк лаҳәоуп,
Азганк ԥслымӡуп, азганк хаҳәуп,
Азганк мшынуп, азганк ԥшаҕьуп,
Азганк ҭынчроуп, азганк хыҭҟьоуп,
Азганк цәымҕроуп, егьи бзиабароуп,
Бзиаҳароуп, бзиаҳәароуп.
Егьырахь – ҳәаҳәароуп, хьаарҳароуп.
Иреиҕьу аган ҳәа сиҳәон Анцәа,
Аха иҟам аганқәа иреиҕь-иреицәа,
Ганк ахьалага, ганк ахьынтцәа…
Амыш зегь га,
Егьис аԥсҭазаара бжоуп,
Абжата иашьҭалаз урыцҳауп, ужьоуп.
Иҟам аганқәа иреиҕь-иреицәа,
– Амыш зегь сыҭ! – сиҳәон Анцәа.

* * *

Ақәа ыцәоуп, спенцьыр ахы надҵан –
Сыбзиабаӡ,
Схаҵа уибаанӡа уҟаз,
Уаниба, сындәылцан ашә наиркып,
Нас шьҭа иаҳцәагои ҳәа
Ҳаицыз уахашаанӡа.
Ах, уқәаны узшаз
Уишаанӡа,
Уанымрамацаразгьы
Сухибаахьан схаҵа,
Адәны спенцьыр зых надҵа
Ицәоу сыбзиабаӡ.

* * *

I

Аацнык сыцхызқәа ирылоуп
Аацнык сгәы иагәылоуп,
Даҿа аацныкгьы гәхьаазгоит.
Уи уара ухьз ахуп,
Амреипш ухьз иахаршалоуп.
Адунеи еиҭаршароуп,
Уареи сареи ҳаипҵыларцаз
Даҿазнык…

II

Изуеи қәлада-ҩызада,
Исгәытцакны сызатцәра,
Ақәа анлеиуа еиматцәаны,
Схьаа-еидара сатцаны,
Исыцызго дсымамкәа.
Сымҩа-нтцәамҭа испылауеит
Ҩ-гагак еицыланы,
Ашәахәа ианыланы,
Абан, ицоит иахьымаара,
Ара исасуан, – уахь пшәымара.

* * *

Иарбан дгьылу уа узнытҵыз,
Уа уахьынтәиааз хароума?
Уара иуҧыларц сгәы еиҵыҵын,
Сгәы унадкылан уаазгома?!

Уара уоуҧ бжь-шьхак ирхыҵыз,
Бжь-жәҩанык ирылҵыз уакәын,
Уаанамгацызт ҳара ҳлакәаҿ,
Хахәы бырфын, хахәы шкәакәа.

Уа ублақәарҿ ҩ-еҵәак ҭахын,
Урҭ насықәурҧхан сурҿыхеит.
Уабазбахьоу? Уабаздыруеи?
Исзымдыруа дгьылк уатәыхуп.

Ҿа сынаҭеит ажәҩан хыхьынтә,
Ҿа змаҳац игәашә аркума…
Унцәахшароума, ууаҩума?
Сыҧсы уаҧшәмахарц уаашьҭума?!

* * *

Ашәындыҟәра атҵх ҭатәоуп,
Уа аетҵәақәа зегь пхьаӡоуп,
Зегь акака рыхьз ҳхуп,
Ҳцәырыргаанӡа ҳтҵәахуп.

Ашәындыҟәра-ачықьмаҵьа
Ҳамра ҭатҵәахуп убра,
Ҳамра амра хәычҷқәа ахшоит,
Зегьы иаҳзушаргьы иҳазхоит.

Мрак са исаӡозар сыпшуп,
Ашәындыҟәра ашә аркуп,
Цьара идырӡхьеит ацапха,
Цьара дыӡит Сгәацапха.

Ашәындыҟәра зтәу дхароуп,
Дпааимбаруп, дынцәахшоуп,
Лыжәҩа иқәыргыл илгоит
Аирыӡ шкәакәа, уа аӡыхь ҭаҭәоит.

Аирыӡ зымҭәыц иахьагьы,
Уаҳа слыҟәымшәеит ларгьы.
Ашәындыҟәра сынҭапшыр,
Слахьынҵа убра иаатыр…
Етҵәак сылҭар Анцәахша!..
Атҵх иацрылхыр ашәахәа.
Амра мра хәычҷык ахшар…
Иамои сыкәа инҭашәар.

* * *

Еибабеит,
Лашарала атцх ркәабеит
Ҩ-етцәак.
Еихәапшит,
Ипхашьеит,
Уртҭ рылапш иахылтцит
Шәахәак.
Еибабеит,
Рыгәқәа блит,
Ргәыбылра
Мцабзны иҳацрасит ҳара.
Ҳаблагәқәа ахәит харантә,
Хыхьынтә иаауаз ашәахәа.
Ашьҭахь иаҳзаатит пхызк,
Уаанӡа иаҳзымпшаауаз цәызк,
Ҳагәқәа ирҭоушәа ипшааны…
Ицеит ҩ-етцәак неихьыпшны,
Ицеит ҩ-етцәакгьы неицрас,
Убасҟан абри атцх ацас,
Ҳапсҭазаара зны иаалашеит,

Нас ашьҭахьтәи иамои гәырҩас…
Псраҿенынӡа убри азнык ҳазхеит,
Убри азныктәи ҳаман ҳамҩаст.
Ҳаибабеит,
Ҳагәқәа блит,
Ҳгәыбылра
Мцабзны ирыцрасит ауаа.

* * *

Амза ықәыршоуп адәы,
Атцх ацәа иҭаршәуп.
Уԥхыӡ акәа уҭоуп уажәы,
Цьара ухала укаршәуп.

Уԥхыӡ дуӡӡоуп, иуҭаӡом,
Адунеи иахалеит,
Уԥсыԥ шугогь саҳаӡом,
Атцх ду усцәалаӡт.

Исҳаит акаҭеиԥш сыԥсы,
Уара узы сыԥсы схахеит,
Уахьцалак уааиуеит уеизгьы,
Сыԥсы уналахахит.

Абырфын рахәыц ҳабжьдоуп,
Угәы каршәны уцәа,
Убас сгәатцгакәа рыххоуп,
Убас хьаак сыцуп.

Соужь, амза, сызҟаҭәаз,
Соужь, схьаа, соужь!..
Уара уакәхап дназыԥхьаз,
Сымҩа нымҵәо изроуз.

* * *

Сгәы уалоуп…
Уалсхырц салагаргь уалтҵӡом.
Уалазтҵаз
Исықәитҵеит уалны,
Ахаан сзатҵымтҵуа сгәала.
Сатҵытцны сҿынасхаргь,
Уи амҩа лас сзынагӡом схала.
Сгәы ушалоу
Ишоит,
Сышургәаҟуа,
Усхаштҭыр ҳәа ушәошәа,
Ухы сгәаларшәаан
Пҳызла,
Ианааша уцоит,
Узхәыцра сызныжьны,
Узхьаара –
Исзымыжьжьаз ныжьны,
Сабитҵас инасымтҵаршәны уцоит.

АМРА ЛЗЫ АШӘА

Ҳамра хьӄәыршәан,
Бжьы-цьара ҳамш еиҩыршәан,
Быжьҩык ирыхьчон адауцәа,
Амра ла лакәын раҳәшьа,
Амра ла лакәын ҳзырпхоз.
Ҽнак зны быжьҩык лҳәацәа
Етцәацьаахан лаштәа илызтәалт,
Лҽылтцәахит уи дыпхашьан,
Инцәытцак етцәацьаа лацәӄәуан.
Иауыцәахыз лашьцәа дзыхьчоз,
Блала ахәыц еиҩзыршәоз,
Иӄаз еилыркааит, ирбеит–
Рыбыжьҩыкгьы Амра илгәапхеит.
Рыбыжьҩык рыбла тәыпхон,
Абас еипш ашәагьы рҳәон:
Ҳамра, ҳа ҳамра хьӄәыршәоуп,
Бжьы-цьара ҳамш еиҩыршәоуп,
Быжьҩык ирыхьчоит адауцәа,
Ҳамра – ла лоуп уртә раҳәшьа,
Ҳамра ла лоуп зегь ҳзырпхо,
Ҳазегь аӡә иеипш ҳазгәапхо.

* * *

Амра амшын инҭаирҷҷан,
Амшын аҵа збеит, иаатуан,
Амшын аҵа ипхан ахаҳә,
«Амшын аҵан иббаз саҳә», –
Ҭаха сиҭомызт аӡәы.
Пхызын, лакәын сара сзы.
Ҳаит игәашәқәа аазыртыз,
Иаҳҭынра пшӡа сҭазырпшыз,
Апсыӡ ҕра хәыҷ уа исзырбаз,
Уи аҵыхәа хәыҷ шаҟьаз,
Абла бырлашқәа шҭыпхоз…
Исзымҳәакәа ушысгәапхоз,
Псыӡны униаҟьеит уара,
Са суаҩны саапшит ара,
Ауаа ртәыла – адунеи…
Усынеи нас, усыниеи
Сыпсыӡ хәыҷ ухгәарпхаҩны,
Зегь иреиҕьысшьо уаҩны.

АҴКӘЫН ХӘЫҶИ АԤХЫНИ

Уӡамҩа амра иашәит,
Ухахәы арбырфынит,
Убла шәахәапшшәылоуп,
Уқьышә мытҵмыцЬ еиншәылан.
Аԥхын уара узын ауп
Изааз, ас изшаноу,
Амроуп уаб узхылтҵыз,
Амзоуп уара иуану.
Аетҵәақәа – уашьцәа,
Аетҵәақәа – уҩызцәа,
Аԥарԥалыкьқәа ҳаштаҿ
Иԥырӯа иахьушьтоу,
Избоит умтҵадырсуеит
Аԥхын-ԥарԥалыкьқәа,
Уччабжьгьы хьыԥшшәылан,
Уччабжьгьы раӡынха
Итауԥсоит ҳашта,
Ашьыжь ушьта схылан,
Хьи-раӡни сыҟәшәахуеит.
Изҳәада ҳрыцҳауп, ҳгароуп,

Уи ауп малс, хазынас, –
Уара уччабжь рыцқәа,
Уара угәырӷьа акәицқәа.
Аԥарԥалыкьқәа урыццар,
Аԥша ушалахәмаруа,
Уаашьҭнаԥаар уҭәицха…
Скалҭ ма уадысҳәалап
Иԥымтцәаӡо рахәыцла,
Уаб уара дуызхәыцлап,
Ухнамхырц хара тәылак,
Хара дгьыл хазынак,
Аԥхынра ахьнымтцәо.
Угәхьаагара цымтцәарц
Уаб уара дыузхәыцлап.

АНҶА-КӘЫНҶА

Анҷа-Кәынҷа,
Аапын ҷынҷа
Сыкәа иҭаршәуп,
Абҕьы аҿаршәуп,
Снаҿапҳшындаз!..
Ҿыхтра азыхәан
Ахаршә сшәарцу,
Саапын ҷынҷа дыргантцыхәа.
Сгәы дагәыларшәуп,
Даҕраршәуп,
Снаиҿапҳшында
Анҷа-Кәынҷа Хьымкәараса!..

* * *

Апша зцәызын изыпшааз,
Зыпхыӡ-гәалақәа ҿаҳәаз,
Асаркьа шанақәа ирныпшылоз, –
Иабабдыри зегь шеипылоз,
Ишеицәажәауаз гәаныла,
Ишгәапхеибашьоз маӡа,
Ишеицәыпхьшьоз, еиҭа
Рыбла агәхьаагара шхылоз.
Напеихьысрак нарзырха,
Ишеипырҵуаз хараӡа,
Наунагӡа, ма аамҭала,
Ашықәс нымҵәақәа шрыбжьалоз,
Ишеиқәымшәоз рлахьынҵа.
Ишыцәаакыз рлакҭақәа,
Ачча рқьышә ишықәхәмаруаз,
Аҩысҭаа дышрықәмақаруаз,
Дышрықәызӡбоз хыхь Анцәа…

* * *

Унапала зыбла унахьысыз, –
Абыжь-жәӷан зтәартәоу
Хьшьаргәытца.
Унапала зыбла унахьысыз,
Хыхьынтә лашарак ибартәоуп.
Уи, еиҳа збартәоу, изаҳартәоу,
Ажәала злымҳа унахьысыз,
Гәеисыбжьла згәатца унтәысыз,
Дыҟоуп ҳабжьара, даҳбартәоуп,
Мачҟ ауп иҳагу игәра ҳгарцаз.
Уи амаҷ – иреиҳау, иаҳҧырхагоу,
Уи дхагоу цьаҳшьахуеит, дхагоу.
Аргама ҳаихыччоит, ма инцәытцак, –
Имала иӷнап игәытцак,
Уаӷ дыҟамкәа амӷа дантәалоуп,
Илаӷырз инапсыргәытца ианыҧсалоуп.
О, абжь-жәӷан зтәартәоу
Хьшьаргәытца!
Уи азатцә умтцәыжәӷақәа дрытцак!

НАРҬАА РАҲӘШЬА
ГӘЫНДА-ПШЗА ЛАШӘА

Еҵәамҩа уанылеит,
Атҵх еҵәамҩала иҭәыми,
Оҳ, сара рыцҳа,
Ара сшузыпшыц сузыпшыми!
Убла ихыҹҹалеит,
Исызнымкылт снацәкьыс алашара.
Аеҵәақәа рымҩа –
Уахь еиҳагьы иузыпсшьароуп.
Қәоушәа уа узыҳәан
Аеҵәа рыцыпхь аулааит,
Ҳацпхьаӡа иҳапхьо,
Ҳҩазго инацәкьыс лашалааит!..
Ууахьад анырҳа,
Измамыз ууахьад ҵыхәапҵәара,
Удыруоу, сашьа, иҟоуп
Узырҟьало лашарак,
Ацҳа узырбо, аха уи иатцсуа аӡиас
узгәамҭартә,
Напык униахьоу, иуцхраауа,
унызкыло, уҭамҳарц?..

Гәында лнацәкьыс –
Атцх лашарала иҭәыми.
Оҳ, лара рыцҳа,
Ара дшузыпшыц дузыпшыми!..

* * *

Сеибашьцәа бырхылаԥш, Афродита!..
Уажәазы ба багьраҳәшьоуп, багьрануп,
Багьрыԥҳәысуп, изызхьуа, ргәы итҵоу,
Хи-хәымпали, хәреи-хәырбӷьыци ирытҵоу
Ба брынцәоуп,
Ба бынцәара ххьа-хануп,
Бара бԥара згәаӷьыз роуп, –
Брануп.
Сеидру, уажә иахьыҟоу, инхада, иԥсыда…
Сеибашьцәа бырхылаԥш, Афродита!..

* * *

Уцеит уаргьы иреиҕьысшьоз ахьцоз,
Аҿымҭра ду ххьа - ханушәа уныҩнысны,
Адагәаара алымҳа ҵар унҭысны,
Игәамҭаӡакәа сцәа ҵаҕа шурҕҕоз,
Уцеит уаргьы иреиҕьысшьоз ахьцоз.

* * *

Ҳанеипцыл, ҳанеипцыртә мышкоуп,
Убри амш иҭаӡеит ҳлахьынҵа.
Ҳабзиабара леит қәыршаҩха,
Ҳагәқәа зкәабазгьы иароуп…

* * *

Дыҟоуп цьара
Уи сылаҧш зықәшәаз,
Уи иалнахыз сгәы,
Сгәы иагәаҧхаз.
Знык снаиҿаҧшит –
Ҧхыӡ-лабҿаба,
Лаҧшыла снихыст,
Раӡныла дкәаба.
Исхьыӡсон ақәа,
Сыҧсы ҭанатцон,
Исхьыст унапқәа,
Уаргьы сугәаҧхон,
Уаргьы суҭахын –
Сара сеиҧш, сгәыӷырҭа.
Усыхәаҧш ҽазнык,
Усыхәаҧш еиҭа.
Зны ҳрылан ауаа,
Зны адунеи зегь ҭацәын,
Еизишаз Анцәа
Ҳара ҳакәзар сҭахын…

* * *

Ашәҭ ҿшәазшәа сгәы уаҿшәеит,
Ашәҭ шәҭуан сгәаҿы.
Аӡәгьы изгәамҭеит, са исымҳәеит,
Зынран адәаҿы.
Уажәшьҭа сгәы ашәҭытра ҭацәуп,
Ихкаауп иҳаракны,
Ашәҭ ҿыц ажәла латцатәуп,
Аапынроуп уатцәы.
Адәы дықәуп латцаҩык,
Дибаӡом аӡәгьы,
Ус даацәыртцуеит шарпазык,
Ихьыкәкәоит аӡы.
Ма аӡаӡа ихьыкәкәоит, –
Апсҭатцага уиоуп,
Апсҭатцага агьама убоит,
Шьҭа угәаҿы ашәҭ латцоуп.
Нас иазҳаанӡа сазыпшыз,
Ианазҳалак ишәҭуеит.
Нас иҿшәааанӡа сара истәыз,
Ианыҿшәалак сыпсуеит.

* * *

Уцахит уара хазынхара,
Ухәыцрақәа ирылхны
Иургылеит аҩны.

Саргьы угәхьаагара иалхны
Исыргылан ақьала,
Сыҩнахуп уажә схала

* * *

Иҟамлоз нас ҳаинымиар зынӡа,
Сышушьҭаз саапсар,
Усхьымӡар уара.
Абасоуп нас ҩыцьа ауаа,
Ҩ-етцәак реипш еивысуеит хара.
Аӡәы ихала дбылуеит,
Аӡәы лхала длашоит,
Апсҭазаарагь цоит ӡышцара.
Иҟамлоз нас ҳанеиқәшәаах ҳара,
Исзымгәаҕькәа бзиа убара,
Узымбылыр амца шбылра…
Ҳаидызкылаз уи ҳгәыбылра
Зымир, ма иҿыцәаар иара…
Абасоуп нас ҩыцьа ауаа,
Ҩ-етцәак реипш еивысуеит ааигәа,
Иара ихала дбылуеит,
Лара лхала длашоит,
Апсҭазаарагь цоит ӡышцара.

* * *

Инымҵәаӡо аҵхаҿ унҿасит,
Уажә уалҧхоит уи угаганы,
Сышнеиуа усыхьӡоит уҧырны,
Уҧшаны, уфырҭынны унысҿасуеит.
Нас еиқәтәоит, аҽарҭынчуеит уҧсы,
Аҽаӡоит,
«Зегьакоуп бысзыҧшы, –
Зегьакоуп бсыҧшаауеит!» – ҳәа ҿнаҭуеит.
Уи абжьы сара слымҳа ҵнахуеит.
Аха сцоит кагь смаҳазшәа ҟаҵа,
Лаҧшҵашәароума игылоу насҭха?
Наҟ иныҵабоит, уигьы нкабоит,
Хәык ихагалоу амҩа снарбоит.
Уи инаҿыкәырша ишьҭахуп адәқәа,
Инахыкәырша – ацәаҟәа аҧштәқәа,
Зегь акака быжь-дәык ирыхшьуп,
Ахәы ихагалоу амҩа сануп.
Амҩа ҵасым, иҧшьоуп уи ахәы,
Уа дынхоит бжь-ҧштәык рынцәахәы.

* * *

Иарбан сыҧхызқәа узрылоу,
　　　　　　　Ақәа?
Инымтцәаӡо Ақәа…
Ихымкәаӡо Ақәа…
Хыхьынтәи ҳрыцҳашьан дтцәуоит
　　　　　　　Анцәа!
Гәнаҳала итҭәит изахьымхәыз ҳагәқәа.
Иарбан сыҧхызқәа узрылоу
　　　　　　　Усасны,
Асыс-мӷаа, асыс, –
Затәс, хнырҳәыс.
Хыхьынтәи ҳрыцҳашьан дтцәуоит
　　　　　　　Анцәа, –
Инымтцәо Ақәа…

* * *

Уауы апсата, иҭатца сыпсы!
Ашьац иатцәаӡа
Иларшәуп скасы.
Аҳауа ушьҭа ануп,
Уцеит упырны…
Ашамҭазы схәычҷуп,
Ианыхәло сышланы
Супылар, сымҩа ауп,
Сахьымаара сахьцо…
Апсата ауруп,
Ипсызгьы дыбзахо.
Анаҟә хыхь ихуп,
Абҳәасашәҭ капсоит,
Аапынроуп, шьыжьуп,
Уара пхыӡ узбоит…

* * *

М.Ч.

Дқьачақьын,
Дыччон, уи дагьтцәыуон,
Қьачақь-лаґырӡыла.
Дыхәмаруан,
Дхәычқны, зны деиқәышла дупылон.
Дкәашон,
Упшыр, ақәа-раӡын дцәылан,
Зны ахьтәы-шәахәа дықәлан,
Амрахь дуцәхалон,
Уахьынтә дыццышәха дкапсон,
«Сышьтышәах ҳәа, сеизыжәга шәнапала».
Угәы дталан дтахәыцуан,
Уирхәыцуан иа иеипш –
Даҽакала.
Уиртцәуон,
Ухәычра уахьиртцәуон,
Ма уқәыпшра…
Уиргәырґьон, –

Узхысхьоу наупылар,
Иупызгалаз иакәын.
Лапшхырпагак иман,
Иухирпар,
Уахьнанагоз лакәын,
Зны дсаркьан,
Зны дыпшандаган,
Зны длашәын,
Зынгьы ддагәан.
Аха уишьҭала уцон
Гәынхәҵысҭала,
Имаӡоу ҭыпк ахь.
Ушнеигоз дуцәыӡуан,
Иуҭан иуцәымӡуа лашарак.
Игәы акәзаарын
Имыцәаӡо цәымзан иакыз унапы.
Илашьцоуп уажәы
Дыхәмаруа дахьықәыз,
Ахәапшцәагь дәылтцхьеит,
Иҭацәуп анапеинҟьабжьқәа
Зныҩуа аҩны.
Атцхабжьон ақьачақь дцәыртцуеит,
Ихәмарра ацтцо,
Шарпазынӡа иааҟәымтцӡакәа
Игоит уи ибжьы.

* * *

Амҵәыжәҩа змоу ҽыхәоуп сыҧсы,
Дахьӡом изҭаху уи зшьаҳарц.
Амҵәыжәҩа змоу ҽыхәоуп сыҧсы,
Уашьҭамлан баша иубжьарц.
Адәеиужьқәа ирықәуп иара,
Иуҭахызар ишыкәашо убарц,
Амҵәыжәҩақәа рышьҭыбжь уаҳарц,
Уҧсы ӡаны уазыҧшла,
Уахынлоуп ианцәырҵуа иара.
Ҵхыӡуп сара усҟан сызлоу,
Исыздыруам исҭыҧраан иахьцо,
Изҿу, изҧыло, иззыҧшу…
Дрыцҳауп зыҧс-ҽыхәа ҭаку.
Иоужь, зегь акоуп ихынҳәуеит,
Ашамҭаз азхара икәашаны.
Ашамҭаз уҧсы саанарҧшуеит,
Ианцо сыҧсы сзааганы.
Изургьежьи, шәеицындаз нас уахь,
Ҩ-ҽыхәак амҵәыжәҩақәа змоу.
Ашьыжь сааҧшыхуеит еиҭах,
Уара уда, сыҧсы зыҿҳәароу…

* * *

Усцәынтцәеит аӡы шынтцәо,
Исыпсыхәои, згәы шабо?
Ҿамҩак саҳәоит, – уи рацәоуп,
Аҿамҩа исзымхаз – уара уоуп.

* * *

Ишысҭаху иҟаӡам
Амшгьы атцхгьы, –
Хәлар ишаӡом…
Сааигәа уҟаӡам,
Апсҭазаареипш исҭаху,
Апсраҟара иласу,
Уцоит – сухьӡаӡом.

* * *

Амра халон,
Амш еитцытцуан,
Атцхқәа еихалон,
Атцхқәа еихытцуан.
Са сыргәылан,
Зегь ахьеикәшоз,
Зегь ахьеишьтaз,
Иахьеихьымзоз.
Адгьыл иқәыз
Ананымзал,
Ажәҩан дуззa
Амардуан артон,
Уахь ихалан
Нцәахә дылбааргарц,
Ирцәеилахәаз рзеилиргарцаз.
Быжьра-быжьтцәа
Ҩыстaахәк даман,
Алашараҿ уи дубомызт.
Егьанымшоз, егьанымхәлоз,
Адәы дықәын

Анцәа инымшәоз.
Ꙩыстҭаи Нцәахәи
Ирыбжьаӄазоз
Уаꙩык дыӄан, –
Бжа-цқьа,
Бжа-џьныш,
Ԥси-бзеи еинырна
Еизырцәажәоз,
Имааибуа зегь
Зны еиҿызбааз,
Ажәꙩан цырцыр
Зхы-зҿы анызбаал,
Адгьыл иаларсу
Шьаҭала.
Дгьылкьаҿ еинириарц
Избахит
Нцәахәи ꙩыстҭаахәи
Маӡала,
Идам-здам шаҳаҭ
Дамоуа
Ари аиниара
Хаҭала.
Нцәеи ꙩыстҭааи
Рус избахырц,
Реимак еиқәымтәо
Еиқәиртәахырц.

Егьанымшым,
Егьаныҵхым,
Егьаныхәлам,
Егьаншам
Урҭ реиқәшәара
Ӛҳәарас иаман…

* * *

Атҵх сырит,
Мзан са сҽыхәа,
Сахьынҳалан
Амза атҵыхәа
Атҵх сырит,–
Итҵаулан.
Атҵх атҵаҿ
Ҳа ҳаипҵылан,
Ҳагьеипҵыртҵит
Ҳзеибамбакәа.
– Усзыпшы, – схәеит –
Амш шкәакәаҿ!..

* * *

Снеиуеит угәхьаагара сҽылаҳәан…
Сагеит угәхьаа…
Сахьнанагаз сзахымҵит уи аҳәаа,
Сахга усԥыланы.
Снеиуеит угәхьаагара сҽылаҳәан.
Зны исшәын аҵкы лаша,
Уара амра угәылыԥхон,
Сшарԥхоз наҟ сабылӡеит.
Уцеит ианцәылашоз,
Уцеит сыбзиабара уҽылаҳәан.
Ихьҭоуп ари адгьылаҿ,
Умҵәыжәҩа сыкәырша.
Иазҳаит аҽыкәаҳа
Ҳа ҳамза иаҿыкәыршаз.

* * *

Уара уҿымҭра ажәақәа иреиҳауп,
Уара уҿымҭра исанаҳәеит зегьы.
Аҵх узалсуам, умҩақәа шәаҳауп,
Аха угәеисыбжь сапҵшаауеит уеизгьы.

* * *

Амца ацралт
Ирхыз аҭәа,
Ипсы игахит
Ихаҭа.
– Иацразтцада? – ҳәа дыҳәҳәеит,
Иара шиакәыз имбаӡеит.

* * *

Аԥсҭазаара анымҩахытц –
Аиҭаԥсҭазаара.
Дымҩахытцит, –
Ԥсҭазаарак ихытцит.
Аамҩахытц –
Аԥшра, аиҭаԥшра.
Шьҭа ҳаизыԥшызаап,
Ныруәи Аарцәи
Цҳан ҳагәхьаагара
Хызаап.
Иқәыҩны ибжьы ааҩуеит:
– Шәыԥшызаргь шәыԥшызааит.

* * *

Саныцәоу уҩналоит ҳаҩны,
Пхыӡлакәым, мап – лабӷаба.
Саныцәоу уҩналоит ҳаҩны,
Унеины унатәахуеит настҳа.

Усыхәапшуеит ус харантәи…
Уааскьа игәаӷьны нас, уааскьа!..
Усыхәапшуеит цас харантәи…
Итцуазеи, усымбац сызхара.

Игәхьааугаз дарбан асҟак?..
Учкәын хәыч иоума узызхьы?..
Дурӷыхар ҳәа умшәакәа рацәак,
Ихахәы цшқа налшь унапы.

Ҭынч унасхьысып саргьы,
Машәыршәа усаҩсны ушцо,
Инымтцәо лапшыла уеимдо,
Ашәахь унаскьазгоит уеизгьы.

Исараӡа маҷк, умыццакын,
Ҳанеибабо сеидру уажәшьҭа…
Ухьӡала ацәаашьы асыркын,
Макьанагь иакуп иҭааӡа.

* * *

Аԥсҭазаара ҳҭоуп –
Алԥха зауша!
Ҳаматџ зуша
Ҳа ҳзыҳәан дынцәоуп.

Цәашьы цқьала ҳныҳәан
Ҳзырхынҳәуа изыҳәан,
Ҳаҳцәа лашаракәа
Рымҩа изырхиоуп.

Амаӡа ҳҭоуп –
Алԥха зауша!
Ҳамаӡа ҳзаатыр зник –
Ҳаиқәырхоуп.

Наунагӡа иеиқәхаз,
Инаӡаз ихьыз –
Ныҳәаԥхьыз ссирны
Жәҩангәашәқәа ирынтцоуп.

* * *

Алашара атцх иагәылтцны
Сара сапшааит,
Атцх нтцәомызт.
Уи ашәахәа сықәс сызцома?..
Сшьапы нықәӄьар, тымитышоуп.
Сыпсы анымӡалт, сыпсы сызхомызт,
Алашара сықәс сызцомызт.
Иара саашьтҭнапҵааит исытцас,
Жәҩангьы анааимӄьа збаӡомызт,
Сара сакәын дгьылк ианытцуаз,
Сгәазхара аԥырра ӄаломызт.
Шарпазыхәа бжьы дмырҳакәа,
Ҳаштҭа сныкәсны, сгәазырҳага
Даамырпшыкәа, дмыршәаӡакәа,
Ипхыӡ сналалеит сгәыжьжьаган.
Лаша-шәахәа тцхеимырӄьаган,
Иззылыпхаз – иеикәхоз иакәын.

* * *

Сқьышә иныќәбеит ухьыз,
Аҳәара сахьӡаанӡа,
Узсыцәцеи, иухьи,
Сгәазхара узбаанӡа?

Сынхыԥшылар убла,
Унапы снахьысыр,
Сынҭалан уа укәа,
Умаґра сынҭысыр…

Иаасыртыр угәатҵа,
Саркьан сызныԥшылаз,
Исзеилымкааит иатҵоу
Уа маӡас исԥылаз.

Имаӡан иҳахьыз,
Усќан ҳанеиԥылаз,
Ҳанасыԥ аахьаҳәын,
Маҷк ианааҭгылаз.

Даҽа маҷк ҳәа ҳаҳәон,
Даҽа ҧсык уааҭгыла.
Санааҧш ҽенак, сеиҭымха,
Амҩаду сангылоуп.

* * *

Шарԥазыԥхызқәа аныҟәло адунеи
Усеиԥхызп,
Уаанӡа агәхаштра ду самаз,
Уи нахыс иумаӡам цәамҩа, са издыруеит.
Шарԥазыԥхызқәа
Шыгәхьаауго унырыуеит,
Ԥсреи-бзареи еимаздо
Аӡиас тца змамыз.
Шарԥазыԥхызқәа... –
Абзиараз! Саҭамыз!
Усеиԥхызит зның,
Шьҭа агәхаштра ду самаз.

* * *

Ус рҳәеит:
– Абра арԥаш ҳабжьоуп,
Узахытцыр – уеиқәхеит.
Иузӡаҳҭыр –
Ҳабжьы уаҳауеит,
Уҭахозаргь уеиқәхеит.
Иаҳҳәап, ҵьара
Ҳацәаара убеит
Гагатцас,
Ҳаикәшоит,
Аҳауагь убас илашоит…
Уи ҳаикәшара далоуп аӡәы,
Днаухьыпшызар узхоит,
Ус рҳәеит:
– Нас убри дуҭаххоит,
Уагьизхьуеит,
Ушизымхьра зыпс ҭоу даӡеаӡәы,
Инымтцәо шәахәоуп, уибылуеит,
Уааигәахар игәаҕьны.
Иабеидыруеи уи

Закә гәырҩоу,
Закә гәырҕьароу
Уи уара узы,
Гухьаагарыла уԥсуеит,
Бзиабарыла уины.
Убри аикәшара сыла иабеит
Наҟ, аӡнырцә,
Исыԥхьақәоз сшыцәаз сыргеит,
Аӡгьы смырт.
Санааԥш, срылан убра,
Сзызхьуазгьы саҟәыҵхьан изхьра,
Аҳауагь лашон ишлашац,
Уи зхылҵуагь дхаран дышхарац…

* * *

Угәхьааган сҿыхоит,
Ҵхыӡла усҭааит,
Сгәы уҭыхоит,
Уабаҟоу?
Уабацеи? – Сузгәааит.

Исзымдыруа исыхьыз,
Сагьҵсым, сагьыбзамкәа,
Дунеикаҿ саанҿасит –
Иагьҵхыз - лабҿабамкәа.

Агәырҕьареи агәхьааи
Инымҵәаӡо рҳәаа,
Сыҟәлан сышнеиуа
Уа уҟынӡа снаӡааит.

Уа уҟноуп иахьыҟоу
Наӡаӡатәи сымҩа,
Ара – сымҩа аамҭалоуп,
Аамҭала иҟьалаз.

* * *

Амреи амзеи деимаркуеит,
Амреи амзеи рҳәаақәа дҭаркуеит,
Ихыкәшоит, дыхҭаркуеит:
– Иҳаиҕьушьо дарбан?
Амра ипхьоит Мрапхьарҭахь:
– Аҳас уҟаз мратәылан.
Амза ипхызқәа иргәылалт:
– Аецә иуҭаху урылапш!..
Иқәнатцон имҩа хьзыла,
Бырфынла иахахон.
Аамҭа инахон,
Лакә-шәкы иаҳәара иахьзартә еипш.
Амреи амзеи деимаркуеит,
Реимакгьы иамам еиқәтәашьа.
Амра ипхьоит Мрапхьарҭахь.
Амза – аецәақәа ртәарҭахь.
«Сыбжа амра иатәызааит,
Сыбжа – амза», – избеит иара итәала.
Даауеит дыхәмаруа,

Дааиуеит урҭ рыԥбагь еинраалан.
Ԥ-етҵәак рынцәаахәы,
Ԥ-дунеик иара игәатҵаҿ еилалеит.

* * *

Азын иалаҭәоит акәа…
Изыҭуеит ус ҳазын хымкәа.
Асы ҳшеипҳхызуа ҳгәыкуа,
Иаҭахушәа, иаҭахымшәа,
Сык наҿыҭцышәшәоит хара.
Шҭа ҽаанынза ишәызшәырха! –
Инаҳақәҿыҭны инаскьоит,
Иқәаны, нас ҳазын сымкәа…
Ҳапсҭазаара – азын хымкәа.
Азын иалаҭәоит ҳапскәа.

* * *

Аацын – усҭааит,
Апхын – сурпхааит,
Умра цахааит, сбылуа!
Ҭагалан сузгәааит:
«Уахьымаара уцааит!»
Ақәа уцәылан уцеит уццакуа.
– Аӡын, сузхьааит,
Сгәы хьшәашәеит, итҵааит,
Сгәы ырпсаси, аацын,
Аацын, усҭаа! –
Ҿыстуан дырҩегь сузгәыкуа.

УАРА УАНЦА

Иҟан бжьы-мрак бжьы-мшы,
Иауит нас ақәа – уа упсы,
Адгьыл иахьӡан икаҭәеит,
Бжьы-мрак насыцралан
сбылуеит.

* * *

Иҭбааух сыԥсҭазаара –
Аира зҭаӡаз,
Аԥсра зҭаӡаз,
Изҭаз абзиабара.
Иҭшәоух сыԥсҭазаара –
Уара узҭаз,
Аха узҭамӡаз…
Уара узҭааз
Адунеи,
Уздызымкылаз.
Уара Узшаз…
Уаазгаз,
Уагьызгаз,
Узгәыдызкылаз.
Иҭацәит лыԥсҭазаара
Зны бзиа узбаз,
Угәыдызкылаз…

* * *

Атҵла былуеит,
Апҵштәы ҟапҵшь ацралан,
Абӷь ҩеижь хәыҷқәа мцабзқәаны
Сахьгылоу исыцрасуеит.
Амцагьы апҵша атҵалт…
Иуасҳәои ҭагалан?..
Атҵхабжьон сшыцәоу
Сышә унас-насуеит.
Ҳныҟәблаа ҳагозар акәхап уа умца,
Уааит, ухацралеит
Сынтәак даҽеакала.
Снаӡарц сҭахушәа
Иахьеиҟәыло умца,
Снеиуеит сыҿҟьа-ҿҟьо
Ахьымардуан схалан.

* * *

Слаҕырӡы цәыкәбарны
снахьыжжит уӡамҩа,
Унацәкьарақәа снырқылт,
инасыхьӡан ус амҩан.
Сылбаауан уқьышә ахь
иусырбарц сгьама,
Сылбаауан уқьышә ахь
ирцәаакны уӡамҩа.
Зны уара ачча уҿықәын,
ачча уҿықәхәмаруан,
Упышәырччара сакәны, уқьышәқәа
срықәыхәмаруан.
Зынгьы улапш сакәын,
улапш хара иуршәуаз,
Зынгьы угәашьҭыбжь сакәны,
угәы сахылтцыр сылшон.
Упсып лаугаҩаугар,
упсып сузаҩызан,
Пхыӡк убар илакәха,
убри упхыӡ са сакәын,

Ашарԥаз уанҿыхоз,
уҿыхарагь сакәын.
Џьара аӡә дугәаԥхаргьы,
угәаԥхареиԥш суцын,
Зәыр дыгәхьаaугаргьы,
угәхьаагара ҿыцын.

Аха, мап, сузымдырт,
аха уа сузгәамҭеит,
Зны уԥсеиԥш снаухытцып,
снаухыԥраап ашамҭаз.
Слаҕырӡы цәыкәбарны
снахьыжжып уӡамҩа,
Уажәшьҭа сузынкылом,
усыхьӡаргьы амҩан.

* * *

Касыш зхаз лара дреиӷьын,
Хҭырпаш зхаз лара илеиҽеырбауан,
Лыбла аҭапшра реибаҭомызт,
Дынцәыртцаанӡа дныҵабахуан,
Лбара заӡаз ибаргәызеи...
Мыцхәы илызхәыцыз деилалгауан,
Илзымхәыцыз дизгәаауан.
Абжь-еишьцәа раҳәшьа затцәы,
Быжьҩык ирызҳәаны аӡәы ицымцаз.
Лыҧсы зылҭоз хатцак иакәын, –
Хҭырпаш зхаз иара дреиӷьын,
Касыш зхаз иара иеипхызуан,
Ихьӡ ҳәаны ӡы инахәомызт.
Абжь-еишьцәа рашьа затцәы,
Иҧсы злахаз лара лакәын.
Касыш ҭыпҳа,
Хҭырпаш арҧыс –
Ианеибагоз рчараҿ сыҟан.

* * *

Исцәызызгьы сцәызҵит,
Иссынхазгьы сзынхеит…
Сара устәызаауит,
Сгәы уаҭаххеит, –
Наҳаҳа, уажәгьы,
Есымша, есыҽны.
Аха са сакәым,
Уитәымзаап аҳәгьы,
Аҳәгьы – Анцәа ида,
Узшаз, узыхьчаз,
Уареи сареи нас
Абра ҳаиҧыларц зызбаз.
Сара устәызаауит, сҳәеит,
Сара усҭаххеит,
Сгәыбылра адунеиаҿ
Зегьы иреиҳахеит.
Аҩсҭаа дшьыцит,
Духыбаауит Анцәа.
Сыҧсҭазаара ҿыцәаауит,
Уҟан уанца.

* * *

Сахьыҟазаалак ухьӡ схуп – Аԥсны!
Саныԥсуа – улакҭа сҭаԥшны…
Саныԥсуа уа уоуп сыԥсы зыҕроу!
Уара уҟны аԥсҭазаара згәаԥхо
Иреиуоу соуп, иреиҕьысшьо мышкгьы
Уа уҟны исхызгар, – саҳәом уаҳа акгьы.
Узбаларгьы – исзымбо сгәазхара,
Уӡы снахәаргьы – исзымхо аӷамҩа,
Исзымҳәо Ажәа – уара уоуп Аԥсны!
Сгәы иҭга уи Ажәа, сгәатца унҭаԥшны!

* * *

Сара бжьы-џьара ушьҭақәа збеит,
Бжьынтәы уааҭгылеит уанцоз.
Ушьапы ахьықәкьысуаз
Ашьацтцәҟьа мшьаҿеӡеит,
Аха игәасҭеит лашарак шыҧхоз.
Сара бжьы-џьара ушьҭа сгәыӡит,
Бжьынтә уныҳәаҧхьыӡ сҳәеит.
Усҟан ажәҩан са сҟынӡа илаҟәит,
Ажәа иуҳәазгьы са сҟынӡа иааӡеит.
Уара иутәуп шьҭа са сгәы, зны иурҧхаз,
Шьҭа наӡаӡа уи амаҭц утәуп,
Наҟ иааныжьны урҭ амшқәа ицаз,
Уатцәтәи амш исцәыӡыз ҧшаатәуп.
Уи амш уара ухьыӡ ахуп,
Уара уцәаҩақәа амоуп зынӡа,
Уи амш уара уеиҧш иццакуп,
Аха сахьымӡаргьы сылшом сара.
Бжьы-џьара ушьҭа сгәыӡит,
Бжьынтә уныҳәаҧхьыӡ сҳәеит,
Усҟан ажәҩан са сҟынӡа илаҟәит,
Уажәагь са сҟынӡа иааӡеит.

* * *

Сацшаауеит улацш,
Угәы зегь абоит.
Сышьҭыцраа сцаӡаргьы,
Доуҳала усыхьӡоит.
Ҳацсҭазаара цсыцуп, –
Иҩаҳгаанӡа инҭцәоит.
Ҳаиниазар насыцуп, –
Лашарак ҳҭынхоит.

* * *

Уҵхқәа хаазар,
Умшқәа ашоуп.
Улаӷырӡ ҵаазар,
Иахьынкаҭәо ишьоуп.
Иахьынкаҭәо адгьыл
Иагәылала ицоит,
Нас уаҟа ашәҭ хәыч
Аагәылтцуеит – ишоит.
Иҟоуп ҳа ҳамш –
Шәҭык азхара…
Ҳаамҭа нҵәамашь?
Ҳахьӡама азҳара?
Ҳахьӡама, ҳахьымӡама –
Издыруа Анцәа иоуп…
Ҳашәҭ хәыч апсадгьыл
Ахьыҟоу Аԥсынроуп!

ԤАЖӘИԤБА

Ԥынтә ԥба – ԥажәиԥба..
Ԥбаҟәа ԥба…
Амш – ашәахьа,
Амза – аацынра,
Анкьа зны, анкьа
Диихит лара.
Амра дабахит,
Амза дабахит,
Аетҵә дырбахын,
Ҿаартҭит уа:
– Пытԥык аӡәы дрыцлеит!
Ирыцылхуеи дхыцәӡа?
Ирыцылх ҳаздыруам,
Ирыцылтцо ҳбанда…
Дхәычҵы мӡанра-мӡышәаха
Дрыцны дцаланда!
Шьҭа уахашаанӡа
Лара ҳалзыпшызаап,
Шьҭа иахьахәлаанӡа
Лара лнапҟәа ҳҟызаап,

Уаҳа ус ҳамамшәа,
Ҳусқәа зегьы нкажьны.. –
Амреи, амзеи, аецәақәеи
Ргәы намӡо ицәажәон:
– Еиҕьымзи лҭыҧан
Ҵыс хәычҷык хшәазҭгьы,
Шәҭыцк иазҳауазҭгьы
Ҵәак ҟаԥшьхауазҭгьы...
Ҳгәы ҟаҵо аҵыс хәыч
Убас иҷырҷыррын,
Ашәҭ хәыч афҩы хаа
Зегьы-зегь ирныррын.
Аҵәа ҟаԥшь иҿалоз,
Ҳара ҳзы игәырҕьаҿҳәашан...
Ианамуӡах, ма
Хаҵарԥыск изызҳаша!
Абас зегь лыргәамҵит
Шәахьак, аапынрамшха.
Измадаз уи лаха,
Дабаиуаз ларамыжда,
Ҩынтә ҩба – ҩажәиҩба..
Ҩбақәа ҩба...
Анкьаӡа, анкьа
Диихит лара.

* * *

Храк иаҿӄьаз аӡиас,
Ӡхыҽҽан хлантцы иҭалаз,
Апҳәызба ссир илеипшуп,
Зылаҕырӡ згәыдҭәалаз.
Зыҟьызҟьызбжьы ааҩуа,
Аиҩхаакәа ирҭаҩны,
Ӡхыҽҽабжьы мацаран
Апсҭакәа ирҭалаз.
Харантәи избарҭоуп
Ахра иаҿахазшәа,
Илбааӄьа ишнеиуаз,
Изымтцысуа ишанхазшәа.
Еимгеимцара ишьхныпсылан,
Аҿӄьара иҭакнаҳауп,
Цаӄьашәк инаргәыдсылан,
Ипыххааса икапсахуп.
Храк иаҿӄьаз аӡиас,
Ӡхыҽҽан хлантцы иҭалеит.
Ҳапсҭазаара аниас, –
Ӡхыҽҽан иаҳгәыдҭәалеит.

* * *

Ашьхақәа рыкәаҿ –
Аӡиа Мзаиа́,
Ицәоуп ихиаала
Амза каиа.
Есуаха ԥсшьара
Амза лбаауеит,
Ажәҩан хьытцәцараҿ
Аетцә ԥшаауеит,
Раҳкәажә илышьтҭоуп,
Зырхьра ҳәа ицаз.
Ахынҳәра зхаштны,
Аӡиа иҭахаз.
Атцх абаќоу?
Итцуазеи, ишахьеит,
Ҳаҳкәажә даазгода?
Ашьха дынхеит.
Ашьхақәа рыкәа
Иҭаршәуп Мзаиа́,
Ицәоуп ихиаала
Амза каиа.

АНЫҲӘАПҲЬЫЗ

Убриаҟара исуҭеит сгәы иазымкуа апҳарра,
Убриаҟара исуҭеит угәырҕьара-хәымарра,
Шәҩы-хәычҷқәа хәмарыргьы
рыхәмарра нымтцәо,
Шәы-шықәса игәырҕьаргьы
ргәырҕьа ргәы иҭнымтцәо.
Убриаҟара апстазаара ҳәаада исуҭеит,
Сыпсы убас ишаны апсабара ианутцеит,
Псыс исхаз уа упсы акәын,
Уи акәын псра зқәымыз,
Псаатә-мтцәыжәҩан уа
ухәыцрақәа истаауа ирымаз.
Ажәа сҳәар, уа убжьы акәын исхылтцуаз,
шьтыбжьыда,
Сӡырҩыр, зник аҭынчра заҳаз,
аҭынчра еизҩыда,
Аҳауа цқьеипш са сызхәышәтәуаз.

* * *

Уи дҭыхԥын,
Иҭихуан ҭагалан...
Абаҳча.. –
Уи аҵлазаҵә абыҕькәа аҿышәшәон,
Аӄәардәгьы ахьгылаз, лхала
Уа иқәтәаз апҳәыс дыпхашьон.
Иӄапшьхон абыҕькәеи
Лара лӡамԥеи,
Лыблақәа ӄәандон,
Ипхон,
Лқьышәқәа цаҳәцаҳәуан.
Дынхьаҳәуан,
Зны лылапш
Ҵаӄа иналырхон.
Уи дҭыхԥын...
Иҭихуан ла лсахьа,
Игәы ашәыгақәа
Ишон лара лзы.
Иаарыкәыршан амш аҿеапсахуан,
Илашон абаҳча агәахьы.

Апҳәызба дызцәыпхашьоз арбан?
Цәанырран ҭагалан ла лзы.
Аҭыхәы имтцәыжәәақәа дәаргон,
Ихәыцрақәа ҭихуан уажәы.
Лара лакәын ихәыцра,
Иара иакәын
Асахьақәа зхәыцуа ауаәы.
Ҭагалан абгьеипш иныҿшәахын,
Уи асахьа аншәалеит снапы.

* * *

Ақәа ушалоу снаухьӡоит,
Ҳаицыбааӡар бзиа избоит.
– Усзыпшы! –
Ақәа узыпшуп,
Сгәыбылра уара иухьыпшуп.
Ҳаидызҳәало аӡыпсы
Иаҳхьыкәкәа икатәоит уажәы.
Инасыкәырша унапқәа,
Умшәан, ҳатцәахуеит ақәа,
Ҳагоит ҩызара ҳзуны,
Ауаа рылапш ҳаҟәганы,
Ҳааизныжьны нас убра,
Аҳауа иналаӡуеит ақәа.
Иҳамагәышьои шьтa ҳәатәыс… –
Ҩыцьа ҳшыҟаз, нас ҳшаӡәыз,
Ишеидылаз уа ҳагәқәа,
Ҳқьышәқәа шеибапшааз маӡа.
Дыҟаӡамызт уа псы зхоу,
Атцх аатгылоу, амш шанхоу?..
Ишәызхамтцозар шәазтцаа
Зегьы здыруа ҳара ҳқәа.

* * *

Ажәҩан иатцәара иагәылсны
улагырз сықәтәоит…
Ҳаштаҿ зымала игылоу
аҟәардә иатцәа сықәтәоуп…
Тцхыбжьонуп. Ақәа ашьтыбжь гаӡом,
Сшеилысра сеилысхьеит,
Аха атцх сагәылтцны сцаӡом,
Исзоуужьыз аамта нысххьеит.
Сымҩа азхәыцрала стәуп, –
Сахьынтәааз, сахьнеиуа…
Ҳаштаҿ саатгылан сыпшуп,
Аҟәардә иатцәа сҩеиуатә.
Сузалымбааргь атцх, умшәан,
Салаӡт аамтала.
Уатцәашьыжь угәы сынташәар,
Саауцылоит лыпхала.
Макьана ара сыҟоуп, сеибгоуп,
Уа ушҟа исымаӡам гәала.
Макьана сымшқәа нархоуп
Уа уныҳәапхьыӡ ала.

* * *

Шәнеишьҭалеит
Аӡәаӡәала убрахь,
Аԥсабара уарҳалха
Шәшьапаҵан ишьҭалеит.
Шәымҩа қәнатцеит
Ацәқәырԥ ашәах,
Ашәахшьҭа шәнанылан
Шәдәықәлеит убрахь.
Иҟоуп убра нас
Шәеидызкыло акы,
Шәеизызго,
Еихызшо наҟ-наҟтәи шәразҟы.
Дыҟоуп убра лашара дук зшо,
Адгьыл абрантәи иамҟәытцблаа ицо,
Зегь убра ирзыԥшу,
Зегь убра ирҭынхоу.
Уцеит егьырҭ реиԥш
Унысгәытцблаа уаргьы,
Сызлаҟоу џьасшьоит
Уара уда уажәгьы.

Аха агәатҵга иҳабжьдоу
Ахыц еипш ирххоуп,
Инымтҵәаӡо аԥсҭазаара
Ахҿеипш иҳантҵоуп.
Иԥыруеит уи ахҿа
Иҳаракны, хараӡа,
Иԥымтҵәо уи аԥырра
Ԥишәоит Анцәа.

* * *

Аамҭа ԥшаауеит,
Ихалоит,
Илбааауеит, –
Аҩысҭаа ибырбал
Иааҟәымҵӡакәа игьежьуеит.
Аӡә дҩанагоит ҵәҩанҵәы,
Дланашьҭуеит ҽеаӡә быжьра…
Абжьара ибжьахаз,
Уааҟәымҵӡакәа угьежьла.
Уааҭгылар, ма уааԥсар,
Мамзаргьы угәы нҭыԥсаар,
Иухысуеит уцҟьаны,
Ишааиуа игьежьны.
Аҩысҭаа ибырбал,
Иухьӡаанӡа убнал.

* * *

Исасуан ақәаршаҩы,
Хара иҟан,
Џьоукы ирҭан.
Ипҳал хышәҭны ицәкаҭәан,
Зыда дықәхеит ауаҩы.
Абас аанацҳауан апша:
– Уласы, ипсы уахьӡа!
Зыда дхәарҭам ауаҩы,
Изару ақәаршаҩы.
Ашаҩы ипсы имшьеит,
Даалаган, апҳал ду ишеит.
Лылабжышқәа нҭыршаны,
Анцәахша апҳал лызәзәеит.
Дрыцҳашьаны ауаҩы,
Жәҩанаҿ дтцәуон Ашаҩы.
Хәычҷы-хәычҷла апҳал ду ҭәуан,
Анцәахша лгәы пшаауан.
Апшагьы асит, аҽарҕәҕәеит,
Апҳал хышәҭын, икаҭәеит.
Дныцәгыланы ақәаршаҩы,
Иҽирбааӡон ауаҩы.

* * *

Ҩ-ӡиаск – уа ублақәа,
Ихышхытцәа илашьҭуп,
Ахаан иаанымгыло
Апсҭазаара рхуп.
Шьхаӡиасқәоуп урҭ,
Иҵьбароуп рҟазшьа,
Сышрыцәшәогьы сынхымпшылар
Сгәы иамухт.
Саанӡаапшыл рытца
Тцаулоуп, избом,
Зны атцаа еипш ихьшәашәоуп,
Ртцаа сзыпҽеӡом.
Зны ишуп ицаҳәцаҳәуа,
Амца рыхҟьоит,
Улапш аҟамчеипш
Инасхуҟьошәа збоит.
Зны адунеи иазымкуа
Улапш разуп,
Уразра ауаа зегь
Ирхьыугӡарц уаҿуп.

Уажәы-уажә еиҭашәоит,
Ирыҧсахуеит рыҧштәы,
Сарааҧсеит, сашәеит
Уа улаҧш уажәы.

Зны убла ҵсыршьагақәа,
Рҽырхаа исҿаҧшуеит.
Зны ишьхарҩашха,
Ихагаха исыжәларц иаауеит.
Уа ублақәа – ҩ-ӡиаск,
Иҵьбароуп ҟазшьа,
Сышрыцәшәогьы сынхымҧшылар
Зушам еиҭа.

* * *

Аҿеиқәа ӡыӡымк аҿгәара
иҭакуп – атцх,
Ҿыхәак кәадырны агәашәаҿ
ипшуп – амш.
Агәара изҭаку ҭшәоуп,
иҭаӡом – атцх,
Аҿыхәа агәашә иҭармыжьлар
ишом – амш.
Агәара цнажәан иҭҟьеит
аҿеиқәа – хьамцшт,
Адәеиужь-сакара иазцоит
ахыҭҟьа – мҩамш!
Аҿыхәа-ҿырҳа-лаша агәара
инҭашылт – ишеит.
Аҿыхәа зкәадырыз амза
лбаапшын – ишанхеит.

* * *

Адунеи салоуп саламӡо,
Сгәы иаламӡо сцәа иалагӡо…
Сашьҭам уи исцәалаӡыз,
Сашьҭаӡам исзалымгаз.
Сахьынтәиааз сзымдыруа,
Сызусҭоугьы сгәаламшәо,
Сгәысҽанӡамкәа, сшымгәыҕуа,
Нас адунеи сналымшәо.
Усҟан сҭыпан дыҟәлахьеит
Адунеи хәычҷы лашак.
Аамҭа гьежьны идәыҟәлахьеит,
Ахьышьҭра ианылаты.
Ашьҭыбжь ссирҟәа ирылалеит,
Исҭынхаз са сгәашьҭыбжьгьы,
Сашәаҟәа иргәылалеит
Дгьыл џьашьахәык сшашьҭазгьы.

* * *

Аҧхын цаҳәцаҳәуа
снаҿыхәеит ҿамҩак,
Аҧхын агьама
ҽеакыхуп сынтәак.
Сынтәак сгәазхара
умра ҟалом,
Усцәымшәан, сбылла,
сеиқәыццышә сцаӡом.
Исызхом уара умца,
угәаҳәара,
умч,
Убзиабара сиааит,
иақәхаӡом сымч.
Уи саҿагылеит ҳәа
исылшои сара…
Аҧсҭазаара аӡеилашра ауп
слахьынҵа.
Санышәоит, санымшәар,
дыснышәом Анцәа!
Аҧсҭазаара спызшәац
сыҧнашәоит еиҭа!

* * *

Сара ссаркьоуп,
Усныҧшыл,
Усныҧшыл,
Сыҧшуп,
Сааҧсеит.
Уара улаҧш зны игәынкыл,
Уи шыгәхьаазгоз
Саанхеит
Убри амш аҿы,
Убри аены
Сара сахь шьаҿак уааскьеит,
Знык уцәаара снахьырҧшны,
Сахьухьымҧшуаз унаскьеит.
Сыҿеуаз ҵьысшьон санухашт,
Сҧыхха сцон зны уансыцәаца,
Исныҧшылон сцьашьаны
Атҵх, амш, нас аҧша.
Еицакзар уа уҧшра,
Уаар, усзымдырыр ҳәа сшәон.
Игәхьаазгоз улакҭа

Ссаркьа-хәыцра иазынхон.
Хара уҟан, уеибашьуан,
Ма уахьымаара ушьҭын.
Усаркьа хәыҷ ара игәыкуан,
Џьара икаршәын, иузыԥшшын.
Иухашҭит ишыҟаз ухы-уҿы,
Иухашҭит ублақәа ирыԥшшәыз,
Асаркьа кнаҳауп аҭӡаҿы,
Уҷкәынра ацәаара ахьаныз.
Инхон асаркьеи ауаҩи,
Еикәшон аамҭа уахи-ҽени.
Асаркьа шьон, –
Ауаҩы дажәуан,
Асаркьа ԥҽеыр, –
Ауаҩы дыԥсуан.

* * *

Аԥшатлакә еиԥш, аамҭа ҳҳагьежьуа иаҳҳоуп,
Уи агьежьра ҳалоуп, уи агьежьра ҭшәоуп,
Ҳаштҭытцра ҳаздыруам, аҭшәара хҭахан,
Ари аамҭа ҳахын,
Ари амш ҳархан,
Иажәыз атцкеиԥш, наҟ ҳашәнахырц иаҿуп.
Аԥсҭазаара ахаара зтәу даҽеаӡәуп, –
Уи зызхара агьама збахьоу,
Згәыӷра наунагӡоу, згәыӷра уаароу.
Аамҭа аӡымҩас ҳаанахәан, ҳатәуп,
Амшын ду ҳахьналало аҵьныш дыԥшуп.
Дыԥшуп дмааԥсаӡо, ихраӡага ду кны,
Изаанхо гәеиҭарц, ҳаԥсы раӡаны.
Ахҷаҭ, ахмыҳәҳәар – еилихырц даҿуп,
Зегь раҭцкьысгьы ихаау ихазыҳәа иҭахуп.
Имоуп насыԥ ахраӡага изацәцаз,
Ахаан инымтцәо ахаҟәитра зыԥшааз.

* * *

Сыҧхыӡ иалаҭәеит аҟәа,
Сыҧхыӡ шкәакәан, ицәаакит.
Уара уакәын, уласӡа,
Сыҧхыӡ уаалтцын, уаасҿапшит.
Ҳаибамбацызт лабҿаба,
Сыҧхашьан, схы-сҿы стцәахит.
Сышуеигәырҕьаз умырба,
Маӡа ублаҟәа сгәыӡит.
Иузгәамҭаӡеит акгьы,
Сҟәагьы ушарбааӡаз умбеит.
Ишысзымгәаҕьуаз, уеизгьы,
Мпахьшьы шкәакәала усырбеит.

* * *

Атцх бырфынлых
Скасеипш ипыруа,
Адгьыл иахаршәуп
Абла хҩауа.
Сбырфын касы ахысхыр,
Абла хнатуеит,
Адгьыл сырҿыхар,
Агәы абжьы саҳауеит.
Игьежьуеит, иццакуеит
аамҭа ахыц,
Улапш захьымӡо
идәықәлахуеит ҿыц.
Агьежьра иацнатцоит
адгьыл уажәы,
Аанҿасшьак змаӡам –
ипыруеит адырды.
Изыртцәиуа дарбан –
уи амч мырха,
Абжьы саҳауеит
Саҭанеи лдырдха.

Адгьыл иахыҩуеит
    уи дыдратцас,
Атцх агәтаны
    ҳгәаҳеанызтцо быжьтцас:
Ишнеиуа иаатгылар
    аамта ахыц,
Адунеи ду ашьара
    ишықәҟьо шәазхәыц!
Атцых бырфынлых
Скасеипш иласуп,
Адгьыл хаҿы гьежь
Касыла итцәахуп.

* * *

Лаԥшеимҟьарак –
Еимҟьеит ажәҩан! –
Санду исзеиҭалҳәон уи ажәабжь.
Ишылзаатыз жәҩангәашәԥхьара,
Бжь-жәҩанк рымра алашара
Ишлықәыҷҷаз иршанхаган,
Гәырҕьаҿҳәашан, иԥсҭацаган.
Лакә-нашан сара сзыҳәан.
– Исзеиҭаҳәа!– санду слыҳәон,
Ажәҩан аатра зеиԥшроузеи?
Пшшәыс иамоузеи?
Бжьыс иахоузеи?
Иаазыртуада урҭ агәашәқәа?
– Ажәҩан калҭқәа ашәаԥшь ианашәуаз,
Избон аетцәақәа ааскьазшәа,
Амреи амзеи сгәы иҭаԥшуазшәа.
Адәы сықәсны сцон са схала,
Ажәҩан-саркьа ссахьа анхалон.
Иуарҳалха атцх каршәын,
Касы шкәакәан сқәыԥшра схаршәын.

Измаӡамыз ҵыхәаԥҵәара,
Бжь-жәҩанык сханы иаатуазшәа,
Саҵаԥшуан исзымбатәбаран,
Зқьы шәахәала еилыԥхаауазшәа.
Адунеиаҿ ԥшшәахәыс иҟаз
Еилаарцыруа ԥштәыкны еилаӡҩон,
Ашьҭыбжьқәа зегь ссиршәа еилалан,
Бжьы-нашанан слымҳа иҭаӡуан.
Сахьынтәиааз, сахьцо зегь схашҭны,
Аеҵә леира ақәеиԥш сыцәгылан,
Агәы аартны, ажәҩан схашәҭны,
Иҟаԥшьыхәҵәара исхагылан.
Са схәыҷымкәа, сагьдуумкәа,
Сықәрадаха рыгәҭа сгылан.
Илабҿабамкәа, иагьԥхыӡымкәа,
Аеҵә снаргон сыргәыдкыла.

АУАԱЫТӘЫԱСА ИУАЗ

Са схәычҵымкәа,
Сагьдуумкәа,
Сагьқәыпшымкәа,
Сагьажәымкәа,
Иарбан аамҭоу сызҭагылоу
Сзеилымкаауа,
Рыгәҭа сгылоуп
Дгьыли жәԥани аетцәақәеи,
Аацыни ҭагалани.
Зынгьы снеиуеит
Срыбжьаланы
Ладеи,ԥадеи,мрагылареи,
Аамҭа ҽышькыл сангыланы.
Иацеи, иахьеи, иҟалашеи,
Аамҭакны еицыланы,
Ирымаӡамкәа аангылашьа,
Ихышхытцәа иӡиасхан
Ииасыхуеит измиасуа.
Са схәычҵымкәа,
Сагьдуумкәа,
Сара суаԥны,

Аха сшамкәа,
Анцәа Ҳазшаз
Сишахаҭан,
Адәы сықәуп
Адунеи самкуа,
Суаҩытәыҩсан,
Сагьынцәамкәа.

* * *

Бжьынтәы ишеит, –
Ихәлеит бжьынтәы.
Уи абжь-аамҭак
Срыбжьанатцы,
Исызгәамҭаӡакәа,
Сытцх шлеит,
Быжьра-быжьтцәа
Са сылапш хеит.
Егьа сцаларгьы,
Сеикәнаршон,
Сызлалагаз ахь
Саанагон.
Антцәамҭа, алагамҭа – акоуп,
Адунеиаҿ иҟоу еикәшароуп.

АСАРКЬА НАШАНА

Ссаркьа ианыԥшылахьоу
                рсахьақәа анылоит,
Аха са сыда ибарҭам
                 аӡәгьы.
Уаҟа исцәыӡхьоу сҩызцәа
                сырԥылоит,
Уаҟа сызцәыӡхьоу
                сԥылоит саргьы.
Дареи сареи уахьгьы
                ԥсык еицаҳҳахуп,
Гәык еицҳазҭоуп, еиҩшоуп
                ҳҿатцахәгьы.
Асаркьа ианыԥшыло
                рыбла ҿаҳәахуп,
Рыбла схыԥшылар ҳәа
                сшәоит схаҭагьы.
Рыблаҿ сыԥсҭазаара ацәаара
                збарҭоуп,
Уахьтә дысҿапшуеит
                сара исеиԥшу аӡәы,
Уигь сара сеиԥш
                илымаӡам ԥсгарҭа,

Асаркьа нашана
дҭахахит уажәы.
Иҭшәахеит уажә са сзы
иҭбааҭыцәу сынхарҭа,
Исаркьапсараха игылоу
сыҩны,
Уи иҩнахаз ирымамкәа
царҭа,
Рыцәаара рхыҵны
икыдуп аҭӡы.
Гәынхәҵыстала исныруеит
урҭ ргәы иҭаркыз, –
Ссаркьа-ҩны сымаркырц
иашьҭоуп дара,
Ашәхымс снахганы, исмырбакәа
снаскьаргарц,
Рлапшхырпага схырпан
сдырҟьаларц хара.
Ссаркьаҿ ҽеа пстазаарак
ацәаара збарҭоуп,
Уахьтә дысҿапшуеит
сара исеипшу аӡәы,
Уигь сара сеипш илымаӡам
псгарҭа
Асаркьа нашана
дҭахахит уажәы.

ИАУХЬОУ АСҚӘА РЫШЬҬЫБЖЬ

Иаухьоу асқәа рышьҭыбжь угәы иҭаҩын. Схы угәы инадҵан сназыӡырҩит.

Сӡырҩуанаҵы иҟәашкакараӡа схахәы ашлара иаҿын. Унапы схы иныҟәушьит, иаҟәнауз асы ыҟәуршәшәар уҭахызшәа. Аԥсыԥ аҟара иласын уи унапы, аха иҟәашкакараӡа сызлаз аԥхыӡ саалнахын, санынауҿапш, ҳаизааигәара ԥсаатәны инытҵԥраамт. Ухаҭагьы аԥсаатә сахьа ааухәан, ухарахо мацара, асоура уналаӡит, угәы иҭаҩыз сгәы аҭаҩха самраӡакәа. Акызаҭҵәык, исзынхеит исыкәршаз унапқәа рыԥхарра. Унапқәа... Идзырҭцада урҭ мҵәыжәҩара?!.

Бара боуп ҳәа сауҳәеит, аха сара издыруеит урҭ аханатәгьы уи аҩыза ишалаҟаз. Сара исзымхоз – уара иулаҭҵәахыз уԥсаатәреи, унапымҵәыжәҩареи схырхит.

Ҳаизааигәахара уи еиҳагьы иарласит. Аха еилазгеит Ҳазшаз исыҟәитцаз – суҿапшит. Суҿапшыр уԥсаатәхауа, уаанӡа сара устәны ҳәа исыҟәитцаз.

Ҳанеизааигәаха аҽны инаркны иалагахьан ҳаипҵыртҵрагьы. Уи аҽны инаркны иудызбалон упсаатә ҟазшьақәа. Еиҳагьы иласын, еиҳагьы ихаан, апсып иаҩызан амтҵәыжәҩара зҽазызкуаз унапыхьҟьысрақәа. Убас акәхарын ухы-уҿгьы, ублақәагьы, улапшгьы рыҽшырыпсахуаз. Аха уи сара блашьҭыхшьа змамыз иабаздыруаз!..

Еилазгеит Ҳазшаз исықәитҵаз – суҿапшит. Суҿапшыр упсаатәхауа, уаанӡа сара устәны, уи схазыршҭыша сык ауны, санынауҿапш, унытҵраауа ҳәа Ҳазшаз исықәитҵаз…

Аха зегьы зхараз.., зегьы зхараз, угәы иҭаҩыз, иаухьаз асқәа рышьҭыбжь акәын, зегьы зхараз схы мыжда акәын, маӡа угәы инадыскылаз. Зегьы зхараз, схы иқәнауз асы нықәсыршәашәап ҳәа унапы иқәушьыз, иҟәашкакараӡа сыпхыӡ саалызхыз, зегьы схазыршҭыз унапы акәын. Уажәгьы исгәалашәоит исцәыхарахоз упсаатә сахьа. Санынауҿапш – усзымдырӡеит, уаргьы сузымдырит, еицәтәыму ҩыцьа еиқәшәазшәа. Еибадыруаз ҳагәқәеи ҳнапқәеи ракәзаарын. Усцәыӡит… Акызатҵәык, исзынхаз, исыкәршаз унапқәа рыпхарроуп. Идзыртҵада урҭ мтҵәыжәҩара?!.

ҴХЫНҶКӘЫН

Ҽнак зны Аҧхыни Ҭагалани рҽеидҵан иахьыцәаз снархагылт.

Урҭ убриаҟара еизааигәахахьан, еилаҵәахьан, даҽеаӡә иакәым, рхаҭа рхы рзеилмыргауа. Хыхь ирхагылан урҭ рыцәа зыхьчоз абна. Шәшьырара рызнауан уи абна иахыҵраауаз ауарбажә азымҵәыжәҩак, егьи азымҵәыжәҩак сара сыҵакын, - Аҧхыни Ҭагалани еилзыргараны иҟаз, анкьа аамҭақәа реиныршәаҩ, еинаалашьа змамыз реинраалаҩ, иахьа урҭ реилыҵра иашьҭаз. Аха исылшоз!.. Ари ацәареи, ари анапеикәыршареи, ари аилаҵәареи рҿаҧхьа имчыдамыз дарбан?.. Дарбан, макьана зхатәы змыӡбацыз, сара, ӡбара саазышьҭыз? Сара зыпшьаамҭакгьы зыҩныҵҟа изцәеилалахьаз. Изҭыҩуа асоура абжьгьы, асы аӡыҭыбжьгьы, амра ацарагь иҭнаблаауа, зааршарагь ақәа иарпсаҳәауа. Сеидроу, иаҳдыруагьы, иаҳзымдыруагьы шаҟа аамҭакы сара сыҩныҵҟа еилалахьоу. Урҭ реилыргара сагьашьҭамлеит, сых сымч шақәым-

хауа аҟара дырны. Нас, – «Аԥсабара аҩ-мчык еилыргашьа шсызрымҭоз шԥасзымдыри!..» – схәыцуан сырцәыԥхашьауа Аԥхыни Ҭагалани сахьырхагылаз. Мычкәарак сыламкәа иаасылнахит уажә урҭ уаҩ ицәырымҵәахуаз рыбзиабара сахьахәаԥшуаз. Ирхылҵшаз дҵәа ҟаԥшьны, ма дмыҵмыцьны, ма дбианы сыбла даахгылон. Иарбан ҵлоу ари абнаҿ уи Аԥхыни Ҭагалани рыхшара заҵә дызҿаларан дыҟоу, ҩ-аамҭа дук реилалара знубаалаша! Имааибуаз ҩ-мчык – амцеи аӡи анааиқәшәа ирхылҵыз, амра згәылыԥхо аҵәа ҟаԥшь, адунеи иқәнагалахьоу зегь рыжәла ааизганы мыҵмыцьжәлақәаны амыҵмыць иҭазыԥсаз – имааибуа аӡи амцеи рымч. Аха, зегь иреиҳау, аԥсҭазаара аҩ-хәҭак, аҩ-аамҭак, аҩ-мчык, – Хаҵеи Ԥҳәыси, Ҭагалани Аԥхыни рнаԥқәа еикәыршаны изырцәаз амч – Амра амч.

Сыздырӡом убас шаҟа сгылаз, шаҟагьы дара ыцәаз. Санааԥш, сызҵакыз ауарбажә азымҵәыжәҩак схыҵны, сара сеиԥш ӡбара иаауаз иакәымкәа, шаҳаҭра иаауаз дыҵанакхьан. Дара ыцәан. Сара исымбацызт убарҭ реиԥш еинаалоз, иагьеинымаалоз, убас иеизааигәаз, иагьеицәыхараз, насыԥ змаз, иагьынасыԥдақәаз ҩыцьа.

МРАЦХЬАРҬА

Сара ӡи бнеи ахьеиларсу сыҟан, ӡи бнеи ҳәаа ахьрымам, ҵлеи-ҵлеи ахьеигәылиаауа. Саргьы ҵлак сагәылиааит.

Сара амра абна иахьагәылапхьало сыҟан. Мрацхьарҭа ахьӡын уи абна. Ӡи бнеи ртәылан, абнақәа зегьы зхылтцыз, ианыпсуагьы гыларҭас иахьроуа. Уа дупылом сара сеипш ҵлак иагәылмиааз.

Зыбнауаа рыхьӡуп уи ажәлар. Мреи, Бнеи, Ӡиеи рҟынтәи иаагоуп урҭ рышьҭра. Еиҿьуп урҭ урықәмшәаӡар. Уара анышә аҟынтәи иаазго зышьҭра. Иҟалап урҭи уареи бызшәала шәеибамкыр. Иузтцараны уҟоума, уара, зцәеижь нышәхахьоу, абызшәақәа зегьы ирбызшәоу Зыбнабызшәа. Уи агәқәа реицәажәара ҳәа изышьҭоу иаҩызоуп.

Аха гәыс амра анузҭоу, блас – аӡиа, цәеижьс – абна, изеипшрахарызеишь нас, уара уазхәыц, уи аицәажәара.

Еиҿьуп урҭ урнымиаӡар, нас акы иапсам упсҭазаареи, ахьӡеипш уи иахьыршоу убзиабареи,

гарҭа умоуа, инышәахахьоу уцәеижь хьанҭаӡа, иузышьҭымхуа ухнымҩәырц. Акызатцәык – угәи упси, уара иутәынгьы иутәымкәа, иахьынтәиаа-уа узымдыруа, Зыбнатәыла гәхьаагауа иуҭахуп.

Здыруада Мреи, Бнеи, Зиеи ирхылтцшьҭра-зар урҭгьы!..

Акызатцәык – угәи упси…

Еиҭьуп урҭ урнымиаӡар. Анцәеиныс!.. Мра-цхьарҭаныс!..

АМЗАРА

Амза хытцны амшын иалаҭәон. Уахьынтәи аҽеазнымкылакәа аҟәара иныҟәҭәон, ҵслымӡреи хаҳәреи игазго инарытцалон, уахьынтәи аҟәаршаҩеипш аԥсара илаҭәон. Сыҩнгьы ихытцны иҩнаҭәарц егьагмызт. Амзара захьӡыз сыҩныҟа иааигәахон аӡхытцра иаҩызаз аамҭа баапс.

Амза аҳра ахьауаз ҭыԥын Амзара, Аԥсаҟәа Рыԥсҳа дтцәахны дахьрымаз. Хыхь аԥсатҵлакәа рыҟәцәаҟәа рҿы аԥша абжьы цәгьахар, уи иаанагоз дааигәахон ауп Аԥсаҟәа Рыԥсҳа, хыхь иҳаракӡаны сыҩны Амзара иахылаԥшуаз. Аԥсаҟәа рыҟәцәаҟәа зыртцысуаз аԥша амзагь инагәытцасны, ауаргьала иантәалоушәа иаргьалон. Аразын уаргьала тцысыцпхьаӡа, уи зкыз адаҷҟәа ахьхьаҳәа рыбжьы гон. Амшын еиҳагьы агәы шьҭытцуан, амзеи иареи ахьеилаҭәоз рҳәаа узеилмыргауа. Алашьцареи алашареи рҳәаа узеилмыргауа аԥсара итцан. Атцлаҟәа ирхылтцуаз рышәшьыраҟәа уаҩ иимбац агыгшәыгҟәа рсахьаҟәа аархәон. Нас урҭ асахьаҟәа ҳәазо сыҩны

Амзара аҭӡамцқәа иркыдлон, иаҳа-иаҳа сахьышьҭаз иазааигәахон. Сшәаӡыӡара, ахьапарч хәыҷ еипш аҿырҳәны сгәатца иҭаршәын. Абас уахашаанӡа инҵәомызт амза ацәиккрақәа.

Арахь зегьы-зегьы ирныруа иалагахьан иааигәахоз Аԥсақәа Рыпсҳа имч. Уаҩы изыхгомызт уи иҳаракыреи изатцәреи. Амза хышхытцәан ианлеиуа иаҩызан уи Илыпха. Аԥсақәа Рыпсҳа Илыпха ҳатцан, ишпахьанҭаз, иагьышпацьбараз уи, аха шаҟа иџьбараз аҟара ҳагәқәа арыцқьон.

Ҳда иалихуаз ашьа шытцааз итцаан уи ҳазҭаиргылаз аамҭагьы.

Макьана ҳдақәа аартын, макьана ҳдақәа ҿаҳәамызт…

Ахала изазон уажәы иҭацәыз аразын уаргьала.

Пша ыҟамызт, аха Аԥсақәа Рыпсҳа дахьыцәаз ипсып акәхарын уи зырзазоз. Аҿырҳәны сгәатца иҭаршәыз сшәаӡыӡара ахьапарч хәыҷгьы ахабар збомызт.

Амзара захьӡыз сыҩныҟа иааигәахон аӡхыҵра аамҭа.

ИНҲАЖЬЫЗ АҚАЛАҚЬ

Сышьҭан, ииансыжьыз сықалақь азхәыцра сгәыҵакны. Сара уи иахьа мшыннырцә иқәызбааит ишкәакәаӡа, кьыс амаӡамкәа, иара иазку сыбзиабара кьыс амоу аиҳа… Хәыц еиқәаҭәа зларшәым уаса шкәакәан сгәалашәаргьы…

Ҳнапқәа еибаркны ҳнеиуан. Унапы амра иашәхьаз ҳазлаз ҳахәылбыҽха иаҩызан.

Снапы, макьаназ ишкәакәаз, дунеихаан уареи сареи ҳазцымлара ашара еипшын.

Ашареи ахәлареи ҏееибаркны инеиуеит уҳәарын, анапи анапи ахьеибаркыз.

Рыбжьы ныҵакны еицәажәон урҭ аҩ-напык зтәыз. Аӡәы ибжьы хьыпшшәылан, избанзар ибжьгьы инапеипш амра иашәхьан, егьы лыбжьы разнын – знапы ашара иаҩызаз. Илашьцацпхьаӡа рыбжьы дырмаҷуан.

Изыршәоз?.. Инрыжьыз рықалақь ацәаара рцәызыр ҳәа ишәозма?.. Шәшьырала иҭәыз аҵх ашәшьыраҟәа дыршәар ҳәа ишәозма?

Урҭ ашәшьыраҟәеи агагаҟәеи снарылга-аарылго снаугон, – ари иаҳцәызыз ҳақалақь ауп –

ҳәа, слымҳа уҭахәыҭ-хәыҭуа. Анкьеипш кьыс амаӡамкәа, уареи сареи ҳцәанырра кьыс амаз аиҳа…

Амала иабаанагеи абриаҟара гагеи шәшьыреи!..

Нас иаҳпылеит акаҷҷареи акьаҭареи зхы ҭнаҟьахьаз аӡыркәи хәычҵы. Уи аҧырра иарԥашьны иаман, ҳара ҳгәалашәаракәа уажә ҳарԥашьны ҳашрымаз еипш.

– Угәалашәо? – иакуан аӡыркәи хәычҵы. – Бгәалашәо? – ицәон.

Уи ҳашәшьыраҟәаз џьшьаны инаҳалҧраарц аӡбеит. Ҳаргьы цәеижь ҳамаӡамшәа ҳласын. Аха ҳгагахарц, хашәшьырахарц азы макьана шаҟа ҳагыз!

Ишааиуаз аԑеазнымкылакәа уеимаа инҭашәеит аӡыркәи хәычҵы. Ушьапы еихугацҧхьаӡа уеимаа ҭылашааууан. Саарҷчеит. Инеиааиуаз ашәшьыраҟәа атыхҳәа рԑаанырклылт, сыбжьы сыцәдухазар акәхап, иааӡырԥит. Уара иубаӡомызт, узшьапык лашо атҵх уалан. Хыхь еибаркыз ԥ-напык тҵаҟа мца хәҷык аӡәы ирзеиҟәитҵазшәа… Нас, иангәауҭа уеимаа иҭаршәыз аӡыркәи хәычҵы, сара ишысымуазгьы, иааҭганы ашьацра инылаууртәеит.

Иумырбаӡакәа, ахәылбыԑеха еипш, амра иабылхьаз унапы сагәӡит. Усҟан шәшьырак зынӡа иаҳзааигәахахьан.

Инаҳаракны џьара ицәон, иакуан иныжьыз ҳақалакь аҵәаара…

Сызлаз апхыӡ санаалтц, хдәыгба ахәытцсырҭа итцытцхьан. Уа иахьытцаз иалагӡаны аӡәы ислыркит ꙩ-бҳәа-цырак. Бызусҭада? Иалыбдыраам нахьхьи џьара ишаҿоу уаꙩы сынтәа инапы иҿнамхыц абҳәақәа? Сара снапқәа ирзыпшу, есышықәса изышьцылахьаз снапқәа гәхьаазго? Уажәоуп ианеилыскаа, абарҭ абҳәа ҟапшьқәа рыфꙩы шакәыз иҳаҳауаз уи атцх ҳаналазгьы…

– Мчыбжьык ауп арҭ рыҟалара иагу, - лҳәеит абҳәақәа сзыркыз. Ухапыц ахьнақәургылалак, ашьеипш рыцәаакыра арахь иалыжжуан, рыгәгьы ҟапшьын рцәеипш. Пхыӡла избахьан сара арҭ абҳәақәа. Урҭ зҿаз атцлақәа иааныжьыз ақалакь сахьалапшуаз иалызбаауамызт…

Ҳдәыгба неиуан ӡиаск иҭакнаҳаз аҵҳа иқәсны. Сҭанагалан саалтцыцпхьаӡа, уи аҵҳа ишықәыц иқәын, иатцсуаз аӡиас ахаан иназмырраша. Икашәаз бҳәакгьы кәыр-кәырыуа ауаа ршьапқәа ирытцан. Зыжәꙩақәа аꙩсҭаацәа ықәтәахьаз ҭаҳмадакгьы, ауаа сырҭахым, бзиа сырбом ҳәа ихы дахашшаауан. Агазеҭқәа ҭиуа иҳалаз апҳәысгьы уажәы-уажә лылахь-лыцьымшь лӡатәуан. Ҳәсақәак еидарак-еидарак аꙩымсаг иатцан, иаархәоу, ирҭиуоу узымдырыуа. Иҟалап иааныжьу ақалакь

амҩақәа аларыпссарц иргозҭгьы, анкьеипш кьыс амаӡамкәа иахпырҕаларц.

Анҭ аҩыцьа ирзеимымхуаз рнапеибаркыра иаҳа-иаҳа ипсыҽхон. Иаҳа-иаҳа ихарахон иаанрыжьыз рықалақь аҵәаарагь…

Адәахьы сахьынапшуаз ҩыцьа ахәычқәа аӄәараӄәанҽа иақәтәан. Аӡә дхагало, егьи дылбааго ҭцыхәапҭцәара амамызт уи аӷәы изықәтәаз аӄәараӄәанҽара. Аӡә дхагало, егьи дылбааго иӄәараӄәанҽон аамҭагьы. Ҳара уи ҳаҩсны ицоз џьаҳшьон, иара ахьыӄаз иӄан, амала иааӄәымҭцӡакуа иӄәараӄәанҽон, илаӄәуан – ихалон, илаӄәуан – ихалон. Зны хыхьӡа иханагалаз, уажә аҭцан инанагаз ҳакәын ҳаргьы…

АГАГАҚӘА РЫҨНЫ

Шәхышә зҿамыз, аха зытӡамцқәа апсып еипш еилыхха, иӄоу иӄаму ахьузымдыруаз, уҩналар, ҩну, дәну уахьнанагаз ахьузеилымкаауаз зны ҩнык сыҩнанагалахт. Уа иҩнысны ицахьаз зегь рыгагақәа нхозаарын. Инеилыс-ааилысуа, ипсыпхахьаны, иҳауахахьаны, уи аҩны иҩнашьқьыруа иҩназаарын.

Сара, зымҩақәа еснагь иеикәшоз, игьежьуаз, иеипцылоз, иеипыртцуаз, уахь неишьас иастазеи?..

Аха сымҩахытцит сара уахь, уртҭ агагақәа ргәалашәареипш, дара шаӄа ипсыпыз аӄара, сара сцәеижьханы, сшьа-сда сылубаауа, дара зны изхылтцыз ауаа сырҩызаны.

Ишпаӄартцарыз нас згәалашәара ззыхынҳәыз агагақәа? Сара сакәын уажә уртҭ ргәалашәара, уртҭ зны изхытцыз рыпшәма.

Ҳааидхалт убра, дара наунагӡаны, сара нагӡара сымамкәа...

Нас еицынхашьас иҳамааз!..

Аха исыҳәеит, раҳра снапы ианыртцеит, агагақәа раҳра дуаҩызароуп иныӄәызгауа ҳәа. Иа-

бардыргәышьоз сара суаҩны сагьуаҩымкәа, сгаганы сагьгагамкәа адунеи сшықәыз. Иабаздыргәышьоз урҭ рыбзиабара рцәымӷра аиҳа ишеицәаз, рыгәхьаагарагьы – рыгәхаштра аиҳа…

Сынхеит убри нахыс агагақәа сраҳкәажәны, рыбзиабарагьы, рыгәхьаагарагьы, ргәырҩагьы, ргәырӷьарагьы еидаран сатцаны.

Шәабаҟоу нас уажәы гәы змам агагақәа, уаарас сгәы, зда смоуа сгәы сымхны?.. Дарбан ишәыцәцахьоу ишәырхынҳәуа, шәара шәзыцәцахьоу шәдырхынҳәраҳа…

Иарбан мчыз исытцгәан ауаа рыҩны кажьны агагақәа рыҩнахьы са сдәықәызтцаз… шәхышә зҿамыз, аха зыҭӡамцқәа аԥсыԥ еипш еилыхха, иҟоу иҟаму ахьузымдыруаз, уҩналар ҩну, дәну уахьнанагаз ахьузеилымкаауаз уи аҩнахьы. Иасҭарызеи шьҭа аашьас? Сзааӡаргьы хырқьиагас исымоузеи, зны к агагақәа зыҿрымыздаз сара шьҭа ауаа рыҟны!..

Уахынла, амза быpфын рахәыцла акаҭақәа анаҳауа, икаҭаха абас азтцаарақәа снарылаҳауеит. Убас мацара акухап, саргьы, сбырфын рахәцны, уахык зны амза иаҳауа акаҭақәа снарыланаҳааныӡа… Шаҟагьы иааигәоузеи, шаҟагьы ихароузеи уи атцх!.. Убас мацара акәхап…

ИНЕИУА УИШЬҬАЛАН УАНЗИХЬЫМӠО…

– Ашәҟәы бымоума, – иҳәеит. – Инеиуа уишьҭалан уанзихьымӡо ҳәа? Дҭцааит уи хәылбыҽхак, ҳгәашә днылааххын. – Дыббама инеиуаз?

– Аиеи, – сҳәагәышьеит, инеиуаз ҳәа аӡәгьы дшыҟамызгьы. – Убри уишьҭалан уанзихьымӡо атәы зҳәо ашәҟәы,– иҳәеит. Издыруан сиқәшаҳаҭхаргьы, мап скыргьы сыгәра шимгоз. Дааччеит. Ишьҭахьҟа инаган ахәлара ада аӡәгьы дызныршәыламыз ҳгәарабжьара.

Уи агәарабжьара гәарабжьарак еипшымызт усгьы, уаҟа ианыз ауаагьы уаак иреипшмызт, ахәылбыҽхагьы – хәылбыҽхак. Дынхон уи аҷкәын, иаҳра агәашә уаҩ дҭамыжьлауа. Иаҳҭынра – саркьа мацараха, дырныԥшылан иибоз рыда иара изы уаҳа уаҩ дыҟамкәа. Ҳара машәыршақә адунеи иқәнагалаз ҳакәын, цырхагамзар хырҳага ҳаламкәа, Инеиуа уишҭалан уанзихьымӡо атәы зҳәо ашәҟәытцәҟьагьы ҳамамкәа. Даҟәытцхьан ҳацәгәаара. Даҳхыччон, ҳхыччарала ҳаграқәа зегь ҳанажьуа.

Зны-зынла иахҏа агәашәқәа дызлартәалаз уаҩы изымдыруа, дааины дааихагылон хатҵак. Иааихәашааз усгьы!.. Ицәажәара уаҩ дахәомызт уи ахатҵа.

Мамзаргьы уахашаанӡа илымха итәаҩуан чархьла еихақәак зхуаз ибжьы. Ианизымычҳаӡалак уи ачархь мыжда дашьтәалон, гәылеи-злеи уаҩ даанижьуамызт. Аха зыгәра угодаз. Уртҭ рыбжьара иашак иазҳәаша дабаҟаз?

Ишидыруазгьы... Ишидыруазгьы днарзымтҵаар игәы иауамызт.

Тәакреи-тәыжьреи, еибашьреи ихимгацыз иҟааз, зыҩны иҩнымтҵыцыз уи ачкәын.

Заҟа хәреи шәахысҭеи ицәа ианумбаауа ианыз!..

Иныззҵази иахьануи иара имдыруаз, ҳара зыла аапшуаны илашәыз акгьы ҳбомызт акәымзар.

Ишпаҟаитҵарыз, ҳалашәарагьы ҳанаижьыр акәын. Ҳашпеишеи, уҳәарауазеи, адунеи ду хәреи, шәахысҭеи, дыргеи, хтҵареи рыла иантәу аамтәаз, абри аӡәызатҵәык ину ашәахыстәақәатҵәҟьа, иара инацәа нақәкны ишаҳирбогьы иҳазгәаамтәауа!..

Инеиуа уишьтәалан уанзихьымӡо, игьажьтәума, мамзаргьы ишьтәаланы ицалатәума?..

Сеидру... Шаҟа шықәса ицәагазеи аҷкәын уи Инеиуа ишьҭалан ацара аҽазыҟатцара!.. Уи аҽазыҟатцароуп иаҳра агәашәқәагьы азыркыз, иаҳҭынрагьы саркьа мацараха изыргылаз...

Уишьҭалан уцалоу, мамзаргьы угьажьуоу, мамзаргьы ацара уҽазыҟаутцалоу? Зыгәра угода, иуазхәода аиаша?!. Ишудыруагьы... ишудыруагьы умтцаар угәы иаухуам.

Уаха дымҩасит, ахәлара иҽалак ҳгәарабжьара дыбжьысит уи Инеиуа ҳәа изышьҭоу. Уаҩы димбо, уаҩы димаҳауа адунеи иқәу, ҳара иҳалоу, ҳамҩақәа инархыкны иҟоу, еиҳау ҽа мҩак ҳақәызгало, гәабжьыла иҳапхьо, аха ҳара, гәыла идагәоу, уи игәабжьы ҳаҳауа ҳаҟоума!.. Уишьҭал, уаҳҭынра ашәқәа нкыджьылан, уара уда аӡәгьы дгәаимҭеит, дагьгәаиҭаран дыҟам. Уишьҭал, убжьытц ҳгәарабжьара, шаҟа хаҳә анып салоу аҟара мцы ахьыбжьубаауа. Уишьҭал!..

ҲАРГЬ-ЦРААЛ-МАРЫКА

Исыргылеит сыҩн хәыҷы Асоура атәылаҿы. Асоура. Асы – соура, сышәара.

Сыҩн хәыҷы ҳәа сзышьҭоугьы сҳаргь ауп. Быӷьқәак ааидӡахылан, лабак инахасырҧан, снытцатәеит. Хыхь хьытцәтцәак нахьнырҳалан. Имҩаслак, уи атцәтцәа нырхьархьарны, сыҩны дныҩналаларц. Зҿы днеиуа идырырц, – «Ара дынхоит Ҳаргь-цраал-Марыка» ҳәа наныстцап. Дыззымдыруада Марыка! Дыздыруада, лара леипш ирыцҳахәха, еихьыжә-еикәыжә, иқьачақьха адәы иқәу ракәымзар.

Измам-изыхӡым изы уажә лара дбеиоуп. Лыҩныҩнытцҟагь мца хәыҷык ххаӡа илзакыхуп, ларгьы лгәалашәаракәа фархьны инақәҧсауа, уаҟа лымца дадтәалахуп. Иабаҟоу уажә лыдәныҩызцәа, ҩын-ҩызас илымоу азатцәра налызныжьны. Иарбан мҩоу измоу урт?.. Здыруада знымзарзны Асоура атәылa иалсны ацара рықәшәар, лҳаргь-ҩны инытдгыларгьы. Асоура атәылаҿы амҩақәа зегь Ҳаргь-цраал-Марыка лахь ина-

гоуп усгьы. Иҟалап шьҭа арахь рҿаархахьазар Цәацәашь-Цәгьаныҟәеи Маидан-Маиданыҟәеи – аӡәы илызиламҵо лҩызцәа, Маро-Маныхә мыжда даашьҭыхны. Лымца еиҳагьы иххахап урҭ ааидтәалар.

Цәашьра-лашарара рзиуп Цәацәашь. Нас уи лыҩны иҩныпхо алашара иаднампхьалара дарбан!.. Дабаҟоу, мшәан, Шьыкәа насып-шкәакәа, сақәи ҵәапшьи лҽарганы, ес-ҭагалан хаҵацара лҽазыҟаҵауа?.. Тышә-лахьышәашә, ӡынгьы-пхынгьы иц-ишә еихамгылауа дыхьҭышьны, здыруада Марыка лымца дазырпхаргьы! Иабаҟоу Цгәапси Лакәыртыми, џьара инкыдгыло, џьара ипхьо, ана аӡә дырҷчо, ана аӡә дырҵәуо?.. Рықьачақьрала ҟәрышьқәак еизыргазар, шьҭа лара лахь амҩа иқәлахьеит. Шәабаҟоу, шәара, бзиа збақәаша?..

Ихьшәашәоуп, илашьцоуп, иҭацәуп Марыка лыҩны шәа шәыда. Лхьыҵәҭцәагьы ҿаҳауп, лҳаргьгьы праалуа ихаларц егьагым, дтәоуми лыҩны шынеикәалыпсара. Шәылҭаар асы хәмаруанаҵ, лхьыҵәҭцәа шәнахьысыр, Асоура атәыла еиқәшьшьы иналаҩып ашьҭыбжь гәырҕьахәқәа, ахала иаатып шәзыпшра згәы пнаҵәахьоу лыҩнашә. Абнарасеи ахьа-цәҟәыншьеи ара ишәыгхарым. Цәашьҵас дашәыркып Цәацәашь дкаххаа. Шәара шәааикәшаны амца шәнадтәа-

лап, знымзар-зны иааидымтәалаӡо цьышәашьоума амҩа зқәашьу. Иаашәгәалашәыршәап рыцҳаи цәҳәы-ҟьантази ианшәааз шәшыҟақәаз. Шаҟа ишәымамыз-ишәыхӡымыз аҟара насыԥ шшәымаз. Шәеицрымшәо шәеицны, зны қьачақьрылеи лафҳәаралеи шәхы анныҟәыжәгоз, знысгьы шәмааибыкәа шәанеиԥыртцуаз досу шәхы ахьынахоз, аха усгьы ишәзымычҳакәа шәшеибаԥшаалоз.

Игылоуп Асоура атәылаҿ аҩын хәычҷы. Шәаҭаа уи асыцқьа иатцәахааӡа Цәацәашь-Цәгьаныҟәеи, Маидан-Маиданыҟәеи, Маро-Маныхәи, Шьыкәеи, Тышәи, Цгәапси, Лакәыртыми.

Нас шәара шәанцалак, аҳаргь-ҩын хәычҷы умбаӡо асы цқьа ианатцәахлак, ҿыц аграпара алгара иацәымшәакәа зҿаазхалак – Ҳаргь-праал-Марыка зегьы иреиӷьылшьо лыбзиабаҩ иакәхап, ҿыц иалигаз иаграпара асы ақәнауны, бла иамбо иатцәахааӡа уаҟа длымазаап. Нас, зегь шымҩасыц еиԥш, иаргьы днымҩасып, гәаларшәагас жәеинралақәак налызныжьны.

– Абзиараз!.. – ахьырхьырҳәа атцыхәтәан атцәтцәа абжьы аагап, дахьнеиуа днеиааӡа, имҩа дацәымҟьаларц урҭ ашьҭыбжьқәа наишьҭалтцап.

Уажә избо цьысшьоит. Сылацәа аахызҩар, асы ихәмаруа далагылоуп Калҭ-праал-Марыка,

атцәтцәа хәычҷы ырхьархьаруа, зегьы ирзылшо лгәы ашьҭыбжькәа ахьнылхуа хьаас имкӡакәа…

Уи аапынӡоуп, нас март-пша анҵыслак, Марыка лҳаргь хәычҷ аашьҭнапаап, ларгьы ҭәицк даҟараны лҳаргь амаа дахьынҳалахуп. – Абзиараз, Марыка!.. – сылзыпшуеит сыбла дацәыӡаанӡа, наҟ хара ажәҩан дналаӡаанӡа. Сылзыпшуеит: аласра, апырра, аапынра, аҟәыпшра зегь лара исцәылгазшәа, сымтцәыжәҩаҟәа хьадышьшьы, хыхь ажәҩан дналаӡаанӡа. – Абзиараз!..

АШӘА – АМЫТКӘМА

Усҭ ашәа. Ашәа надҭцан иурҕьап амыткәма иуннаҭцаз ахәра. Нас гәалашәара мацарахап иҕьахьоу ухәрақәа рышьҭақәа. Уцәа уанахәапшлак акакала ирҿыцуа уҿынаухалап иухугахьоу. Угәалашәарақәа рышәҟәы иаҩызахеит уцәеижьгьы. Дарбан узцәымыҕханы ариаҟара урҕҕа уқәызҭцаз.

Ассир. Бзиа узбо ракәзаап. Уаргьы ушьа уума, нас бзиа иубаз хәра-шәк иаургама. Унеины унарыхәапшхьоума знымзар-зны урҭ иуцәырҭцәахуа рцәеижьқәа. Ҳанбалагари нас зегь еицәаҳҭцәахуа ҳгәалашәарақәа рышәҟәы аԥхьара. Ҳаныԥслак ашьҭахьынӡа ииаанҳажьыр, уаҩы изеилыргарым уи. Ҳара иҳахьыз агха ду еиҭанарыхьып иҳашьҭанхогьы. Бзиа ирбои дареи егьа хәра рнибаҭцап.

Бзиа узбо инапы иагьыхаауп, иагьыҿацоуп, иагьыхәшәуп, иагьышҳамуп. Уагьашьышьуеит уагьԥнаҟоит уи. Хәрақәаны инаунхалоит уи, ужьы узырцаз инапашьҭақәа, уара унапашьҭа-

қәа бзиа иубо ишинхало еипш. Зегьы иреицәоуп ажәа иуннаҵо ашьҭақәа – амыткәма ахәрақәа.

Амыткәма уҳәацыԥхьаӡа бзиа иубо хәрак-хәрак рыннаҵо, ашәа уҳәацыԥхьаӡа ирыннахуа иҟазҭгьы, убасҟангьы амыткәма еиҕьаҳшьарын ҳара ашәа ааста.

Амыткәма – аԥсра ахырқьиага, аԥсра ашәа. Абзара ашәа наикәырша бзиа иубо, ухаҭа инуҵаз ахәрақәа алаурҕьап.

Уаанӡа кьыс змамыз, ибырлашха, ҿааҳәырада уздызԥхьалоз ацәеижь уажә шәахыста мацараха ишыҟоу анубалак, угәы шԥаҟалари, усҟан шәахысҭацыԥхьаӡа унапы надкыло, хааралеи бзиабаралеи ианысхып ҳәа уҿынаухаргьы иуза-ныхрыма. Бзиа иубо ицәеижь амсыр қьаадыш ишаҩызаз ишԥаузымдыри!

АДАУЦӘА РЫХӘМАРРА

Хәмаррахап абанҭ ихысуагьы ирымоу. Ҳәарада. Адуцәа рхәычҿра ианазхьаалакь, хәмарраха ирысуеит, ргәылацәа дуқәеи дареи еитҵырхуеит зегьы иреиҕьаршьо рыхәмарра – аибашьра. Адауцәа реибашьра, – дхәыцуан аҭцан, иаргьы адухара дазхьаауа. Игәы рыхшәаахьан итцан хәмарракәа. Урҭ ирхылтҵуаз абжьы ариаҟара ицәгьамызт, ариаҟара аамҭагьы ицомызт, ариаҟара хәмаргагь аламызт. Уахынла даныцәазгьы игәы иқәыҩуан аибашьра ахәмаргақәа рыхьархьарбжьы ҿааста. Уатцәы зшар дцаны изхара иҟәшәарын урҭ ахьхьаҳәа рыҩны ахыб акырцх еипш иақәпсан икапсоз ахцырақәа.

Иани иареи рыда уи аҩнаҿы дынхон адауцәа реибашьра иалтцны иааз даукгьы. Уамашәа иубаша, уи аҭцанра еиҳа еиҕьишьон. Иахьахәлаанӡа адашьма дықәтәан иара дицыхәмаруан. Иара адәахьы деихон.

Аҭцанааи адауцәеи рыла ишаз адунеиаҿ, аӡәызатцәык, иан уахьгьы, уахьгьы датцанакуамызт.

Игәаитәахьан уи адауцәа дышрыцәшәоз, рыхәмаррагьы баны дшаанымхоз. Амала дара рҿы инхоз адауы лара лзы ҵаныҟ диеиҕьымызт. Еиҧшны илбон рҩыцьагьы. Рҩыцьагьы лнапала акырырҿалҵон, илкәабон, илшьышьуан, ргаракәа иргаралҵон. Уахынла дцәырханы, дыхәхәо даапшлон адауы. Иҩызцәеи иареи зҭатәаз аибашьыга машьына амца акызшәа ибон, ахәыҷы иан уи ижьжьара дахәомызт. Ибжьы дарҿыхалон, адауцәа реибашьра пхызла избалоз атҵан хәычгьы.

Ҭеитпшлоуп, акәымзар егьыс атҵан дызлаиеипшымыз егьыҟамызт уи ахатҵа. Иатҵкысгьы деицәаан. «Иеипш хымхәеи шәаргәындеи дубашам», – дхәыцуан атҵан. Анҭ, иара убасҟак дзеигәыргьалоз ахәмаргакәа рыхьархьарбжьы ҿааста анааигәаӡахалак, адауы ахәычы дигәытҵакны адашьма дықәион. Ахәычы димпытҟьан дцарц далагон, аха уи абжьы ааигәаахацпхьаӡа еихагьы инапқәа икәыршаны дигәыдиргәгәалон. Атҵан хәыч иан усгьы ддагәахахьазшәа, акгьы лмахаӡо акәын аҩны дшыҩназ, ддысхахьан, адашьма затҵа лҽеықәылмыжьрыз.

Сеидру шаҟа аамтагьы ус инхалоз атҵани, адауи, апхәыси, ҽенак атҵан хәыч иҽӡаны адауцәа реибашьра дахәапшырц дымцазтгьы. Ихыб-

галеит убасҟан з̓ееиқәырханы иааиуаз аҩын хәычҷгьы, аҵан имч анаҵӡаа. Здыруада уи ддауханы дгьажьыргьы, мамзар дышҵаныц, дшанханы ибла хызкуа адауцәа реибашьра дшахәапшуа, уа даанхаӡаргьы. Аха макьана ишааҩыц иааҩуеит урҭ ахәмарга ҿаастақәа рыхьархьарбжьы.

РАԤХЬАТӘИ АЧЧАБЖЬ

Инхон уи аччабжь ахала. Изтәугьы итәымкәа. Знык инихылтцлак инаркны ахала амҩа инанхалон. Игәаҟынтәи ихәдаҿ инеиаанӡа акәын иара ианитәыз.Иара ицәаҩа анахаз. Иара ибжьеипш ианыхааз, мамзаргьы ианашаз, мамзаргьы иангьамадаз, ма иангәыбзыгыз.

Уамашәа иубаша, уи ауаҩы еиҳарак ианылашьцаз акәын аччабжь даназхәыцуаз. Ихы инапқәа инарынтцаны, иблақәа ҩ-цәымза ҭаак реипш, иакыр цқьа изамкуа, ицәаргьы цқьа измыцәауа, игәалашәара аҭӡамц ианадыҷҷалоз, раԥхьатәи аччабжь гәхьааган дыԥсуан. Арахь адәахьы еибашьран.

Ишԥаҟаз уи раԥхьатәи аччабжь? Ишԥаҟаз акәым, ишԥаҟамыз? Шаҟа ицәыцәгьааз уи арҭ аҩ-ажәак еидкылан рызхәыцра – раԥхьатәи аччабжь, иагьччабжьны иагьраԥхьатәины. «Дарбан, сара рыцҳа соума арҭ аҩажәа дууӡӡак еилызкааран иҟоу», – иҳәон, аха иаахәлаанӡа урҭ ихы иштагьажьуаз, иара дара дышрызхәыцуаз дкарахон, нас атцыхәтәаншәа зны аҳаҷаҳәа игәы

иаатәашәон ихаштыз, урт аҩажәак реилкаара акәмызт иара дзышьтәалаша, урт ргәалашәара шакәыз, даагәырҕьон уи еиҳа имариоушәа, агәалашәара еиҳа имариоушәа аилкаара аастә. Аха агәалашәараз амч иара изтәадаз. Дымчыдаха игәалашәара агәашә днадхалон. Уахь итцәахын аччабжь. Убри аччабжь затцә, ипсы ахьынӡатәаз дзышьтәаз, зных агәаларшәара илшар, нас деиқәырхан. Арахь адәахьы еибашьран. Даапышәарччеит. Аибашьреи аччабжьи. Апсреи аччареи. Иҽааникылон акәымзар, уи зҿаазхаз аччара, зегь реиҳа ицәымгыз, аибашьра аччара ҳәа дзышьтәаз, иҽенеитәар, нас ҽамхышьа шимамыз идыруан. Иҟалалон убасгьы, адәахьы еибашьуаз реибашьра рхаштны, иаатгылан саатла инымтцәоз уи аччара ианазыӡырҩуаз. Аибашьра аччара. Ирхыччозу, ирыхәаччозу, ирҩызазу, ираҕазу уаҩы изымдыруа.

О, уҽацәыхьча, зхы зтәаху, уи аибашьра аччара, улымҳақәа шәаҳа, уҽырдагәа, уцә, упсы, амала уи уааигәара иааумышьтын. Уи ҿкуп.

Даазқәылаз ауаҩы машәыршәа ашьыжь ихахьы иааузаз ажәа затцәык днахысны дызцомызт, иҳәон, еитеиҳәон, атарчеи ныҟәызго иеипш иныҟәигон, хәлаанӡа еидаран датцан. Иҳәон рапхьа гәаныла, нас хәычык ибжьы ныттганы, нас ҿыт-

ны, нас дыҳәҳәаны, иеамкәыкәааны, ишәымтцуа аматәеипш ишәхыжәжәаны икаипсарц далагон, аха иґрызаауамызт. Нас иҳәҳәара аччарахь ииасуан, уаҩы изеилкаауамызт уи иччоз ажәа закә ажәаз. Ажәа затцәык иархагаз иччара…

Иҟоуп ауаҩы игәхьаагара аниччо, ибзиабара, игәырҩа, ицәымґра ччарыла ианихиго. Иумыччара иҟоузеи! «Сара схәычра аччабжь сыпшаарц стахуп», – иҳәон ахатца. Избанзар рапхьатәи аччабжь ҳәа иипшаауаз иазааигәан уи. Ихәычра аччабжь изыпшаар, «рапхьазатәи аччабжьгьы» изыпшааауаз цьишьон. Аха шаҟа ицәыхарахьааз ихәычра аччабжь. Иажәра шкәакәеи ихәычра аччабжьи цьара еицын, цьара инеиааиуан, иара қәрадарак далан, имиасзо қәрадарак, узмырцәаакзо аќәеипш дыцәхалон. Иҿы тбон уажәы-уажә. Ацәаакыра илаз зегь илабахьан. Иабацеи, мшәан? Здыруада анышә иланатцаз ацәаакыра илыцәцәа иара иагазар. Зегь еикәшоит усгьы, дақәак ракәхап ҳадгьыл анышәи ҳареи иҳалсуа. Иунатаз аутароуп адгьылгьы.

Арахь адәахьы еибашьран. Иҩызазгьы, иҩызамызгьы, иуазгьы, иуамызгьы рхәыцракәа, уаҩы дызгара хқәаны, иҩны иҩнапсон. Усҟан иара иблақәа, ҩ-цәымза таак реипш игәалашәара атзамц иадирҷҷалон. Уахь, уи атзамц анахыс

игон раҧхьаӡатәи аччабжь. Иара диаанӡагь иҟаз, иара ишьҭахьгьы иҟало, аха ахаан дызхьымӡо, иирагьы, иҧсрагьы дырхыҳәҳәаргьы дызхьымӡо аччабжь. Знык агәаларшәара илшар, зынзаҵәык игәалашәахыр.

Уаҩ ахаан дахьзымнаӡо аҭыҧ аҟынтә иааҩуан уи аччабжь.

АЛАПШ

Икыдхалоит сылапш…

Шә-аамҭак инарылсны ицаны, убра аамҭак иналапшрашәа.

Дгьыл затцәык убри аамҭа аҳра ахьауа иныҟәыпшны, апсы шьаны иаагьежьрашәа.

Иабыкәу уи икыдхалаз сылапш ахьнанамгац!.. Ахара инаӡоит ауаҩы игәы иахылҭцуа алапш. Адунеи атцыхәан ицаны иаар алшоит.

Аха уи иабо, иаҳауа маӡоуп иара изтәу сзыҳәангьы. Избанзар уи сгәы аҟынтәи иааиуа сылапш ахы иақәиҭуп, иоусыжьхьеит.Уи ахьныҟәо саргьы исыздыруам, даҽаӡәгьы издыруам, амала ишыхынҳәуа агәра ганы сыҟоуп, уи ишахәҭоу сзапцылар сара. Ихьанҭоуп атәыла харақәа баны иааз сылапш.

Шаҟа пхарреи бзиабареи рыла иҭәу аҟара лахьеиқәрагь ацуп.

Аха уи угәы казыжьуа лахьеиқәрам, аҩныҟа ахынҳәра иацу лахьеиқәроуп, агәыргьара иацу лахьеиқәроуп.

Ихынҳәит сылапш сыҩныҟа. Егьызхымыз, иҭацәыз сыблақәа пстазаарак аархылеит, хәыцрақәак рыцыпхь нхыҷҷалеит.

Шаҟа цәанырра маӡа, цәалашәара сзаанагазеи уи, шаҟа шәыга хкыла сеимнадазеи.

Сабаҟоу, мшәан, урҭ зегь рыла ибеиоу Индиа снанагазшәа?!

Инымтцәо хьытцәтцәабжьыла иарҭәит слымҳақәа, сыблақәа – ирзымычҳауа лашарала.

О, анашанақәа ирылашоу сылапш!

Иоужь уаргьы улапш, сҩыза, ухы мацара иахҭнумтцан, уҩнытцҟа мацара иумырхан.

Ипыруа адгьыл иқәу алапшқәа инарылатца, еиҳау пстазаарак иалахәдамхарц.

Уахьоуп ахақәитра наӡа ахьыҟоу, – сгәы исанаҳәоит.

Аха араҟоуп, ҳа ҳҟноуп ҳалапшқәа рыпсадгьыл – ҳаблақәа. Убри алагьы ҳаҕәҕәоуп, мыч ҳамоуп – ачҳареи азыпшреи рымч.

Шаҟа ҳарзыпшу аҟара лассы ихынҳәуеит ҳапсаатәқәа. Макьана ҳнарытцхалап ҳамцақәа, зыпсадгьыл ахь ихынҳәуа ҳалапшқәа ахьҭа иаҳцәамкырцаз.

А Х Қ Ә А

«Атцх адаҟьаҿ…» 3
«Аӡы ыцәан, аццакра…» 5
«Ахьеипш иагәылшәан ацәа…» 7
«Саныпшылеит аамҭа асаркьа…» 8
«Атцх тцәца ҭызхуаз…»...9
«Аҽыԥқәа аапсеит…» 11
«Ипымтцәо рахәыцны сатцдоуп угәыр…» 13
«Апҭа пҟыш ласқәа зыхчну…» 14
«Ақәашьҭа…»..15
«Аетцә ацралан…»...17
«Амза…» 19
«Угәы сазыӡырҩуеит еиҭа…» 21
«Уааи, ҳаицәажәап…» 23
Афотосахьа 24
«Ҳануп зегь Амрахь…» 27
«Иажәуам – иҿахом…»...30
«Сытцх ахыцқәа ирҭакуп…»..31
«Аӷәра аҿамтцакәа аҽура…» 32
«Еихалан еихытцит бжь-тцхык…» 33
«Атцх амтцәыжәҩақәа птцәаны…»...............................34
«Ухьӡ зхыз амшаҿ…» 35
«Дарбан сыпсы иапшәмахаз…» 37

«Аҷкәын гәеилыҷҷа Ансоу...»..................................38
Ансоу илакәқәа 40
«Сыжәҩақәа ирықәыпсеит...» 42
«Уара иулоуп сыпсы акәиц...»..44
«Ацҳа кнаҳа амш ихшьуп...» 45
«Амза саркьатцас ихшьуп...»..46
«Ахаҳә иачҳаит Адунеи...» 49
«Ииасхьоу аӡқәа зегь згәалашәо схаҳә...»........................51
«Храк агәы кылтцәан...»...52
«Ажәҩан калҭқәа ҵыблаауеит...»....................................53
«Амра ахьымацәаз кашәеит...» 54
«Амра аҿаӡәӡәоит, ақәа ицәылан...»..................................55
«Мпахьшьы шкәакәан амш хшьуп...»...............................56
«Ашьац еинышәшәылеит...» 57
«Ажәҩан саан ду – саркьапсара...» 58
«Саниуаз аапнын...» 59
«Амшын уаха аетцәақәа...» 60
«Ухала шәарахтцас...»..62
«Иҩатцхахеит импхацыз мрак...».....................................64
«Исызныжь шәыгак, зегь реиҳа илашоу...»........................65
«Мшык аатит...» 66
«Усгәапхоит апстазаара ахаҭеипш...».................................68
«Гәыбылра хәычык ҳәа...» 70
«Амра аанызкылаз...»...72
«Мшы затцәык еипшны...»..75
Иҳақәиҭу уахь 77
«Атцхқәа ургәылҷҷоит нахьхьи...» 78
Лакә-лакә...79
«Аӡәы дсывсит ааигәаӡа...» 80

«Амацәыс – ҳәызба тцарны…» 81
«Жәангәашәпхьара…» 82
«Ицәыртцт етцәак…» 82
«Икәтцоу уарҳалны…» 84
«Рыпсы еиҩыршеит …» 86
«Иубахьоума ақәа агьама…» 87
«Амза, апсы сатцатцан…» 88
Ашара 89
«Хәыц еиқәатцәа зларшәым…» 89
«Атцх тцыць тцаула жны…» 90
«Сыцәоуп са сгәы унадкылан…» 91
«Итцхәрааз ӡыхьны иит ахәычра…» 92
«Амши атцхи рыбжьара …» 93
«Ӡәахәатәы наӡо…» 94
«Иузымхеит амра ашыра…» 95
«Ипстатцагоу ашьтыбжькәа…» 96
«Шәтыла икәтцоу адәы иатцәа…» 98
«Ҳазтампшыкәа алакта…» 99
«Ҳәынтцәра шкәакәала …» 100
«Згәы еиҟәымшәаз акакан еипш…» 101
«Аапын-хьымардуан…» 102
«Иҟоуп ухьӡыла – агәхьаагара…» 104
«Арашых рхьыкәкәоит акаканхәы лнапкәа…» 105
«Аамта аката аршәит…» 106
«Инымтцәо иатцәарак ублақәа ирхымтцәо…» 107
«Мца-еибакқәа, мца-цәақәа…» 108
«Ушьта саныпшылан, иухьӡыз еилыскааит…» 109
«Ҳалапшкәа реиқәшәара…» 111
«Сыбхаштӡеитеи, Муза…» 113

«Абзиараз!.. Ахаан усхаштуам...» 114
«Ҳаиниара аамҭалоуп...» 115
«Слаԥштцашәаракәа урылоуп...» 116
«Издыруеит акызатцәык...» 117
«Амҩа, сугароуп уахьцо...» 118
«Аҽарҿыцит узхьра...» 119
«Агәхаштра иагахьоу аамҭа...» 121
«Амҩақәа гьежьуеит...» 122
«Еиԥылт ашареи Ашаҩи...» 124
«Атцх иаҿыхәаз...» 125
«Иҟоуп ахаан ҳазхьымӡо мшаԥык...» 127
«Усыцәцеи уажәи рыбжьара...» 128
«Гәырҩа маӡа...» 129
«Сӡырҩуеит...» 130
«Бжамаалыкь-бжацьныш...» 132
«Иҟахын амзагь ианааз...» 133
«Угага саркьашәк ирнуп...» 134
Абзиабара анцәахәы 135
«Жәҩани-жәҩани хыхь еигәныҩуан...» 137
«Усмыхуаԥшын ус...» 138
«Сара истахын угәы стаԥшыр...» 140
«Скалҭ ухы нанутцан уцәеит....» 141
«Уцара сацәшәоит...» 142
«Атцх уцәыҭшәахоит...» 143
«Бнаран, ибнаршәыран, Саҳ, уаҳҭынра...» 144
«Атцх изалымтцыз, иҟоузеи, иҟа...» 146
«Слымҳа надкыл адгьыл сазыӡырҩит...» 147
«Убри атцх иамааз хьӡыс...» 148
«Иухытцит ухьаа, иухаз ирҩашьыган...» 150

«Нашьҭы-аашьҭ…» 151
«Рышәшьырақәа рхыҵын…» 152
«Убла схыԥшылан…» 154
«Ҳаԥсқәа еилаз…» 156
«Сгәы уагәылсит ашәахәеиԥш…» 158
«Абла иацәыхьчаз…» 159
Арԥыси игагеи реиҵәажәара.................................160
«Ҳанҭалеит ҽааны…» 162
Аҳасабтә 163
«Атҵыс хәыч ҷырҷыруашәа…» 165
Саҳкәажә...166
«Амсыр қьаадыш…»...168
«Ҳаиниаанӡа ҳшеиниозгьы ҳдырхьан…» 170
«Уаанда аанда акәыршоуп…»..................................172
«Агәқәа еибаԥшаа ит…» 174
«Ҳаиԥызгало амыш…»..175
«Хыхь иҟан нас амшқәа ргара…»...........................177
Аԥсны 178
«Аԥсны – сыԥсыҩҭкаара…».....................................179
«Иԥхьарылаӡом атҵар…»...180
«Атҵх шкәакәа далан…» 181
«Уалан ииасхьоу асоура. Уиаст…» 183
«Атҵх аԥсаатә ахшеит…» 184
«Иулшозар ухы абашьра уабашь…».......................185
«Саркьаныԥшыларак иҟоу сыԥсҭазаара…».............186
«Усыԥхьа мышкымзар мышкы…» 187
«Амш амтҵәыжәҩа шкәакәа…».................................188
«Са сымҩасҩын…» 189
«Ҩыцьа неиуан шьапы-еимаада…».........................190

«Аҩны баша иара апшәма изыпшуп...»........................192
«Азганк шәҭуп ари амш, азганк канӡоуп...»..............193
«Аҟәа ыцәоуп, спенџьыр ахы надтҵан...» 194
«Аапнык сыпхызҟәа ирылоуп...»......................................195
«Иарбан дгьылу уа узнытцыз...» 196
«Ашәындыҟәра атцх ҭатәоуп...» 197
«Еибабеит...» 199
«Амза ыҟәыршоуп адәы...» 201
«Сгәы уалоуп...» 203
Амра лзы ашәа 204
«Амра амшын инҭаирҷҷан...»..205
Аҷкәын хәычи апхыни 206
Анҷа-Кәынҷа..208
«Апша зцәызын изыпшааз...»..209
«Унапала зыбла унахьысыз...» 210
«Абыжь-жәҩан зтәартоу...»..210
Нартаа рахәшьа 211
Гәында-пшза лашәа..211
«Сеибашьцәа бырхылапш, Афродита!..»........................213
«Уцеит уаргьы иреигьысшьоз ахьцоз...»........................214
«Ҳанеипцыл, ҳанеипыртц мышкоуп...»..........................215
«Дыҟоуп џьара...»..216
«Ашәҭ ҿшәазшәа сгәы уаҿшәеит...» 217
«Уцахит уара хазынхара...» 218
«Иҟамлоз нас ҳаинымиар зынӡа...»................................219
«Инымтцәаӡо атцхаҿ унҿасит...» 220
«Иарбан сыпхызҟәа узрылоу...»......................................221
«Уауы апсата, иҭатца сыпсы...»......................................222
«Дқьачақьын...» 223

«Амҵәыжәҩа змоу ҿыхәоуп сыԥсы…» 225
«Усҵәынҵәеит аӡы шынҵәо…» 226
«Ишыстаху иҟаӡам…» 227
«Амра халон…» 228
«Атқх сырит…» 231
«Снеиуеит угәхьаагара сҿылаҳәан…» 232
«Уара уҿымҭра ажәақәа иреиҳауп…» 233
«Амца аҵралт…» 234
«Аԥсҭазаара анымҩахыҵ…» 235
«Саныҵәоу уҩналоит ҳаҩны…» 236
«Аԥсҭазаара ҳҭоуп…» 238
«Алашара атқх иагәылҵны…» 239
«Сқьышә иныҟәбеит ухьыӡ…» 240
«Шарԥазыԥхыӡқәа аныҟәло адунеи…» 242
«Ус рҳәеит…» 243
«Угәхьааган сҿыхоит…» 245
«Амреи амзеи деимаркуеит…» 246
«Аӡын иалаҭәоит ақәа…» 248
«Ааԥын – усҭааит…» 249
Уара уанҵа 250
«Иҭбааук сыԥсҭазаара…» 251
«Атқла былуеит…» 252
«Слагырӡы ҵәыкәбарны…» 253
«Касыш зхаз лара дреиғьын…» 255
«Исҵәыӡызгьы сҵәыӡит…» 256
«Сахьыҟазаалак ухьӡ схуп – Аԥсны…» 257
«Сара бжьы-ҵьара ушьҭақәа збеит…» 258
«Саԥшаауеит улаԥш…» 259
«Утқхқәа хаазар…» 260

Ҩажәиҩба 261
«Храк иаҿӄьаз аӡиас...»..263
«Ашьхақәа рыкәаҿ...» 264
Аныҳәапхьыӡ 265
«Уи дҭыхҩын...» 266
«Ақәа ушалоу снаухьӡоит...» 268
«Ажәҩан иатцәара иагәылсны...» 269
«Шәнеишьҭалеит...»..270
«Аамҭа пшаауеит...» 272
«Исасуан ақәаршаҩы...» 273
«Ҩ-ӡиаск – уа ублақәа...»..274
«Аҽеиқәа ӡыӡымк аҽгәаара...»..276
«Адунеи салоуп саламӡо...»..277
«Апхын цаҳәцаҳәуа...»..278
«Сара ссаркьоуп...» 279
«Апшатлакә еипш, аамҭа ҳхагьежьуа иаҳхоуп...»..281
«Сыпхыӡ иалаҭәеит ақәа...» 282
«Атцх бырфынлых...»..283
«Лапшеимӄьарак...»..285
Ауаҩытәыҩса иуаз 287
«Бжьынтәы ишеит...»..289
Асаркьа нашана 290
Иаухьоу асқәа рышьҭыбжь..292
Пхынчкәын..294
Мрапхьарҭа 296
Амзара 298
Инҳажьыз ақалақь 300
Агагақәа рыҩны..304
Инеиуа уишьҭалан уанзихьымӡо..306

Ҳаргь-Праал-Марыка 309
Ашәа – Амыткәма..313
Адауцәа рыхәмарра 315
Рапхьатәи аччабжь 318
Алапш 322

Гәында Сергеи-ипҳа Кәыцниа

Асаркьа нашана

Ажәеинраалақәа

Гунда Сергеевна Куцниа

Магическое зеркало

Стихотворения

(На абхазском языке)

Аредактор С.Кәытцниа
Асахьаҭыхҩы Р.Габлиа
Акорректор С.Ацанба
Компиутерла аҭыжьра иазлырхиеит Н.Гәынба

Аформат 70x100 $^{1}/_{32}$. Атираж 500.
Иҟацә. акь. бҕь. 10,5. Иныҟә. акь. бҕь 13,65.

Отпечатано в ООО «Флер-1»
350058, г. Краснодар, ул. Уральская, 98/2